

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМІНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 3 верасня 1982 г. ● № 35 (3133) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

У

ПАЭТЫЧНЫМ РЭЧЫШЧЫ

Яны, нашы слаўныя песняры, былі сярод першых глядачоў на прэм'ерах нашых слаўных цяпер тэатраў — акадэмічных, што носяць сёння іх імёны — «купалаўскі», «коласаўскі». Яны, Купала і Колас, сябравалі са стваральнікамі гэтых тэатраў — з Фларыянам Ждановічам, Еўсцігнеем Міровічам, Міколам Міцкевічам, Цімохам Сяргейчынам... І першыя самастойныя крокі амаль кожны артыстычны калектыў нашай рэспублікі некалі пачынаў абавязкова з п'есы Я. Купалы або Я. Коласа. «Паўлінка» і «Антось Лата», «Раскіданае гняздо» і «Вайна вайне», «Прымакі» і «У пушчах Палесся» — назвы твораў, пазначаныя ў творчай біяграфіі кар'еяў беларускай сцэны.

І сёлета, налі 100-годдзе Я. Купалы і Я. Коласа пазначыла 1982 год у нашай культуры як «год Янкі Купалы» і «год Якуба Коласа», тэатры Беларусі выводзяць на падмосткі герояў іх п'ес, аднаўляюць лепшыя спектаклі мінулых гадоў, знаёмяць глядачоў з прэм'ерамі, прысвечанымі народным песнярам.

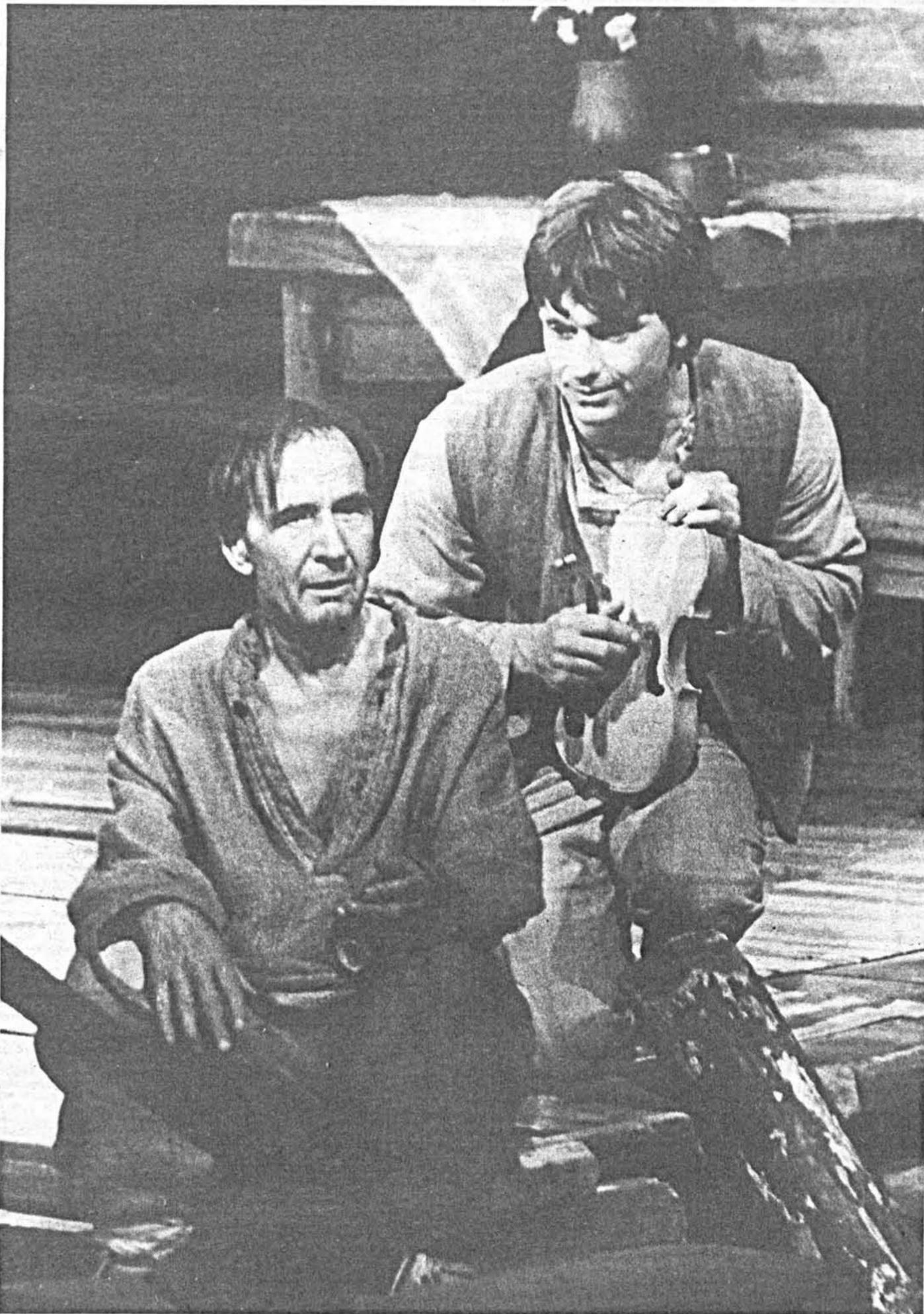
Абноўлена заўсёды прывабная «Паўлінка» і адноўлена «Раскіданае гняздо», і зала Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы грывіць ад дружніх апладысmentaў захопленых маляўнічасцю і характам гэтых хвалючых сцэнічных відовішчаў глядачоў. Гадамі захоўвае ў рэпертуары «Сымона-музыку» Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа, і неўзабаве зноў у сталіцы рэспублікі артысты з Віцебска пакажуць спектакль-песню з зіхатлівым Коласавым словам; прывязуць яны і спецыяльна падрыхтаваную да юбілейных дат літаратурна-сцэнічную кампазіцыю, дзе вершаваныя радкі і эпідэі колішніх спектакляў, радкі эпісталаў і спадчыны і публіцыстычныя выказванні класікаў складуць мазайку фрагментаў паэтычнай гісторыі народа. Мастацкі кіраўнік гэтых спектакляў коласаўцаў — В. Мазыніскі.

З гастрольнай паездкі на Украіну прывёз удзячныя водгукі аб спектаклі «Іскры ў начы» па п'есе А. Асташонкі Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі (Бабруйск) імя В. Дуніна-Марцінкевіча. Жыхары Чарнаўцоў і Драгобыча цёпла віталі «Раскіданае гняздо» ў пастаноўцы Брэсцкага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі. Упершыню дае сцэнічнае жыццё драме «Тутэйшыя» Я. Купалы рэжысёр В. Маслюк у Магілёўскім абласным драматычным тэатры...

Новыя пакаленні акцэраў далучаюцца да псіхалагічнай праўды мастацтва, якое раскрывае паззію змагання і працы, чалавечых пошукаў і памкненняў на матэрыяле драматургічнай спадчыны Янкі Купалы і Якуба Коласа. Нацыянальная адметнасць і глыбіня агульначалавечых сацыяльных і маральных праблем, якімі яна жылася і жыўца, — вось прыцягальная сіла тых старонак літаратуры, якія сёння перачытвае тэатр.

На здымку: у ролях Лявона Зябіліка і Данілі народны артыст БССР П. Кармунін і артыст А. Уладзімірскі («Раскіданае гняздо» ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы).

Фота Ул. КРУКА.

ДАСТОЙНА СУСТРЭНЕМ 60-ГОДДЗЕ СССР

30 жніўня адбылося чарговае пасяджэнне рэспубліканскай камісіі па арганізацыі і правядзенню мерапрыемстваў, прысвечаных 60-годдзю ўтварэння СССР.

Вёў пасяджэнне Старшыня Савета Міністраў БССР А. Н. Ансёнаў.

Заслухана паведамленне старшыні выканкома Гомельскага абласнога Савета народных дэпутатаў А. С. Камаля аб ходзе падрыхтоўкі ў вобласці да 60-годдзя ўтварэння СССР. Адзначалася, што ў вобласці па прыкладу Масквічы і Ленінградцаў амаль 140 тысяч рабочых змагаюцца за дэтармінавае выкананне планаў і сацыялістычных абавязальстваў гэтага года. Асабліваю ўвагу партыйныя арганізацыі, выканкомы мясцовых Саветаў удзяляюць пытанням развіцця аграпрамысловага комплексу, павелічэння ўлады вобласці ў выкананне Харчовай праграмы краіны.

Камісія рэкамендавала выканкому Гомельскага абласнога Савета народных дэпутатаў больш актыўна выкарыстоўваць падрыхтоўку да 60-й га-

давіны ўтварэння СССР для далейшага ўзмацнення арганізатарскай і палітычнай работы ў працоўных калектывах, накіраванай на паспяховае ажыццяўленне рашэнняў XXVI з'езда партыі, майскага (1982 г.) Пленума ЦК КПСС.

Разгледжаны таксама прапановы па прысваенню назвы «Імя 60-годдзя Саюза ССР» перадавым прадпрыемствам, арганізацыям, аб правядзенні навуковых сесій, навукова-тэарэтычных канферэнцый, прысвечаных знамянальнай даце ў жыцці нашай краіны, і іншыя.

З паведамленнямі па гэтых пытаннях выступілі загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ І. Ф. Якушаў, Ю. П. Смірноў.

У абмеркаванні пытанняў парадку дня рэспубліканскай камісіі па арганізацыі і правядзенню мерапрыемстваў, прысвечаных 60-годдзю ўтварэння СССР, прынялі ўдзел таварышы А. Т. Кузьмін, М. Н. Полазаў, У. Е. Лабанок, Н. Л. Сняжкова.

Камісія прыняла адпаведныя рэкамендацыі.

БЕЛТА.

МЕСЦА ПІСЬМЕННІКА—У ГУШЧЫНІ ЖЫЦЦЯ

Пад такім дэвізам адбыўся сход Магілёўскай абласной пісьменніцкай арганізацыі. Далася ім імгненна сакратара абласнога аддзялення СП БССР Пётр Шасцёрка і выступіўшы ў спрэчках падтрымаўшы актывістаў пастанова ЦК КПСС «Аб творчых сувязях літаратурна-мастацкіх часопісаў з практыкай камуністычнага будаўніцтва».

Абавязак пісьменнікаў — жыць клопатамі народа, мацаваць сувязі з вытворчасцю, буйным планам паказваць будаўнікоў камуністычнага грамадства.

— Хоць у нашым Магілёве не выдаецца часопіс, аднак, лічу, названа пастанова мае і да нас самыя непасрэдыя адносіны, — сказаў паэт Аляксандр Мельнікаў. — Мы ж пішам не самі для сябе, свае творы змяшчаем у часопісах і газетах, і нам не ўсё роўна, як успрымае іх чытач, якое ўздзеянне аказваюць яны на людзей. Нам больш трэба пісаць пра людзей працы. Але бывае на заводах, у калгасах гаспадаркі, сведкамі — гэтага мала. Нам трэба налагодзіць шэф-

скую сувязь з прадпрыемствамі, гаспадаркамі, быць там не гаспадарамі, а сваімі людзьмі, падзяляць іхнія клопаты і трывогі.

Гэтую думку падтрымалі і прэзідэнт Апанас Палітыка, літаратурнавед Мікола Луфэраў, малады пісьменнік Мікола Емяльянаў і Марат Баскін. Гаварылася таксама аб неабходнасці больш увагі удзяляць творчай моладзі, аказаваць ёй дапамогу, падтрымку.

Падводзячы вынікі размовы, сакратар аддзялення Саюза пісьменнікаў Іван Аношкін яшчэ раз падкрэсліў неабходнасць часцей выступаць з публіцыстычнымі артыкуламі, нарысамі аб нашых сучасніках. Тым больш, што вопыт у гэтым ёсць. Разам з журналістамі створана ўжо не адна добрая кніжка нарысаў аб перадавіках працы, лепшых людзях Магілёўшчыны. Чытачы добра адгукаліся аб змешчаных у «Магілёўскай праўдзе» нарысах Аркадзя Кандрусевіча, вершаваным рэпартажы Васіля Карпачані і іншых. Зараз нашы пісьменнікі і журналісты

працуюць над кніжкай «Плячом да пляча» — аб дружбе працоўных Магілёўшчыны і Габраўскай акругі братняй Балгарыі. Прамоўца гаварыў таксама аб неабходнасці часцей сустрэцца са сваімі чытачамі, прыслухоўвацца да іх голасу. Апошнім часам у вобласці праведзена шмат літаратурна-мастацкіх вечараў. Добра прайшлі святы, прысвечаныя памяці народных песняроў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа, у Чавускім раённым Доме культуры, на радзіме Аркадзя Куляшова ў вёсцы Сама-тэвічы Касцюковіцкага раёна, у калгасе імя Янкі Купалы Клімавіцкага раёна. Некалькі літаратурна-мастацкіх вечараў рыхтуюцца зараз. Варта было б адкрыць музей Аркадзя Куляшова ў роднай вёсцы паз-эта, што будзе служыць далейшаму ідэяна-эстэтычнаму выхаванню працоўных, асабліва моладзі.

Сход зацвердзіў канкрэтныя мерапрыемствы пісьменніцкай арганізацыі вобласці па ажыццяўленні пастановаў ЦК КПСС.

А. НОВІК.

НА АКТУАЛЬНУЮ ТЭМУ

Разнастайная літаратура, газеты і часопісы экспануюцца на тэматычнай выстаўцы «Харчовая праграма Беларусі», арганізаванай аддзелам беларускай і краязнаўчай літаратуры Віцебскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна. Прадстаўлены матэрыялы расказваюць аб тым, як працоўныя рэспублікі ажыццяўляюць рашэнні партыі.

А. РОЗАУ.

У рэдакцыі «Тэлефільм» Беларускага тэлебачання закінчана запіс двухсерыйнага відэафільма «Новая зямля» па паэме Якуба Коласа. Рэжысёр-пастаноўшчык Уладзімір Трацякоў, апэратар-пастаноўшчык Валерыя Булдык, мастак Вілор Казлоў. У тэлевізійнай заняты артысты беларускіх тэатраў. Сваю работу калектыву прысвячае 100-годдзю з дня нараджэння песняра.

На здымку: у сцэне з відэафільма артысты Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. Заслужаны артыст БССР Я. Шыпіла — дзяцка Антось, Т. Мархель — Ганна.

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

ЗМЕНА ДАТЫ ВЫХАДУ ЧАСОПІСА «БЕЛАРУСЬ»

Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларускай прынёў пастанову аб устанавленні даты пачатку выдання часопіса «Беларусь». Афіцыйна яна будзе лічыцца са студзеня 1930 года. Менавіта ў гэты час стаў выдавацца часопіс «Чырвоная Беларусь», які адыграў важную ролю ў грамадскім і літаратурным жыцці маладой рэспублікі, асвятляючы тую змену, якая адбылася ў ёй.

Часопіс жа «Беларусь» пачаў выходзіць у свет са студзеня 1944 года і па сутнасці стаў працягваць лепшыя традыцыі «Чырвонай Беларусі». Таму і ўзнікла неабходнасць устанавіць пачатак выдання часопіса «Беларусь» са студзеня 1930 года.

Васіль Быкаў адзін з любімых пісьменнікаў курсантаў Мінскага вышэйшага ваенна-літэратурнага вучылішча. Будучы палітработнік заўсёды з цікавасцю чытае і перачытвае яго творы. А днямі тут адбылася сустрэча народнага пісьменніка са сваімі чытачамі. Пра жыццё і творчы шлях В. Быкава расказаў прысутным генерал-маёр, пісьменнік

А. Сулянаў, ён адзначыў глыбокую праўдзівасць твораў В. Быкава, іх вялікае выхаваўчае значэнне. Сваімі думкамі пра творчасць пісьменніка падзяліліся выкладчыкі вучылішча П. Цяплюк, Л. Бауліна, курсант В. Наважылаў.

В. Быкаў адказаў на шматлікія пытанні прысутных, падзяліўся творчымі планами.

ВІНШУЕМ!

За вялікія поспехі ў развіцці кінамастацтва, кінафікацыі, кінапракату і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў:

ГАНАРОВАЯ ГРАМАТАЯ ВЯРХОўНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР:

БЯЛЛУСКАГА Максіма Максімавіча — дырэктара кінастудыі «Беларусь», г. Пружаны, ГРЫГОР'ЕВА Віктара Канстанцінавіча — намесніка начальніка ўпраўлення кінафікацыі выканкома Гомельскага абласнога Савета народных дэпутатаў, ДУДЗІК Марыю Яфімаўну — кінамаханіка Кобрынскай дырэкцыі раённай кінасеткі, ЗЕЗЮЛЬКЕВІЧА Івана Сяргеевіча — кінамаханіка Крупскай дырэкцыі раённай кінасеткі, КОРЗУНА Івана Алёксандравіча — дырэктара Кіраўскай раённай кінасеткі, НОВІКАВА Анатоля Авіяра-навіча — дырэктара Мінскага заводу «Кінадэтал», АСТРОУСКІЮ Марыю Навумаўну — рэдактара Маладзечанскага міжраённага аддзялення кінапракату, СТУДЗЯНКАВА Васіля Ільіча — намесніка дырэктара кінастудыі «Беларусьфільм», ЮЗАФОВІЧ Станіслава Антонаўна — кінамаханіка Мінскай дырэкцыі раённай кінасеткі, ЮШКЕВІЧА Багдана Вікенцьевіча — дырэктара Астравецкай раённай кінасеткі;

ГРАМАТАЯ ВЯРХОўНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР:

БІВЕНІС Валянціну Ціханаўну — кінамаханіка кінастудыі «Электрон», г. Мінск, БІЦІЯ Веру Фёдаруўну — кінамаханіка кінастудыі «Беларусь», г. Мінск, ВАЛЬКОВІЧА Васіля Фёдаравіча — загадчыка Аршанскага аддзялення кінапракату, ВЕРЦЮКОВА Уладзіміра Сямёнавіча — дырэктара Аршанскай раённай кінасеткі, КУРАУЛЁВУ Ганну Еўдзімаўну — старшага кірава кінастудыі імя Калініна, г. Гомель, КЛІМОВІЧА Мікалая Станіслававіча — асвятляльчыка кінастудыі «Беларусьфільм», КОНЕВА Фёдара Ягоравіча — члена сцэнарна-рэдакцыйнай камітэі кінастудыі «Беларусьфільм», ПУЧКОВА Мікалая Трафімавіча — кінамаханіка Чарыкаўскай дырэкцыі раённай кінасеткі, СМАЛЛЯКА Надзею Дзмітрыеўну — кінамаханіка Карэліцкай дырэкцыі раённай кінасеткі, СТАРАВОЙТАВУ Лілію Васільеўну — кінамаханіка Лёзненскай дырэкцыі раённай кінасеткі, ЧЭКАНА Валлянціна Венядзіктавіча — кінамаханіка Хойніцкай дырэкцыі раённай кінасеткі, ШАКУРАВУ Любоў Яўгенаўну — кінамаханіка Гарадоцкай дырэкцыі раённай кінасеткі, ЯКАЎЦА Адама Мікалаевіча — кінамаханіка Лунінецкай дырэкцыі раённай кінасеткі.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Сярдлоўскі дзяржаўны ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічны тэатр драмы за вялікую работу па мастацкаму аслугоўванню працоўных горада Мінска ў перыяд гастролі ў жніўні 1982 г. узнагародзілі Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

НА ЎСЕСАЮЗНЫ ФОРУМ

Традыцыйныя занаўмы фэстывалі тэатраў лялек Прыбалтыкі і Беларусі адбываюцца сёлета ў сталіцы Эстоніі горадзе Таліне. Ён прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР. Як і заўсёды, на прагляд спэцталю збіраюцца пасланцы ўсіх братніх рэспублік, Масквы, Ленінграда. Пасля прагляду наладжваецца абмеркаванне, творчыя дыскусіі з удзелам як практыкаў лялекнага тэатраўнага мастацтва, так і крытыкаў-тэатразнаўцаў. Аналізуюцца сучасныя падыходы да адвечных праблем — як зацікавіць маленькага глядача не толькі прыгодамі герояў, не адно сюжэтнымі перыпетыямі ды абліччамі казачных персанажаў, а і маральнай сутнасцю сцэнічнага відовішча, як узрушыць юнага грамадзяніна глыбокай ідэяй, не губляючы спецыфічных прыёмаў менавіта

гэтага віду мастацтва. Рэпертуарныя навінкі фэстывальнай афішы знаёмяць калег з нацыянальнымі традыцыямі, з этнаграфічным багаццем у галіне сцэнаграфіі і касцюмаў, з адметнасцю моўнага каларыту і мастацкага тэмпераменту выканаўцаў. На гэты раз Дзяржаўны тэатр лялек БССР паказвае ўдзельнікам фэстывалю два спэтаклі — прэм'еру інсцэніраванай У. Ганчаровым і В. Мазыніскім пазмы «Сымон-музыка» Якуба Коласа і казку Г. Х. Андэрсена «Салавей», пастаноўлены пад творчым кіраўніцтвам народнага артыста БССР галоўнага рэжысёра А. Ляляўскага.

Форум ляльчых тэатраў чатырох рэспублік адкрыўся ўрачыста ў Таліне пазаўчора, і верасня.

Р. КУЖАЛЬ.

УЗНАГАРОДЫ ЎРУЧАНЫ

Намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР У. Е. Лабанок 31 жніўня ўручыў ордэны і медалі СССР, пасведчанні і нагрудныя знакі аб прысваенні ганаровых званняў рэспублікі, Ганаровыя граматы і Граматы Вярхоўнага Савета БССР вялікай групе работнікаў розных галін народнай гаспадаркі, навукі, культуры і мастацтва, удастоеных за шматгадовую плённую дзейнасць, вялікія поспехі ў працы і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці.

Ордэн Дружбы народаў уручан выканаўцаў работ Мінскага мантажнага ўпраўлення тэрста «Саюзмантажмаш» Ф. І. Позняку, медалі «За працоўную адану» — слесару заводу металанструйнага вытворчага будаўніча-мантажнага аб'яднання «Прамбудмантаж» М. Я. Кожару і іншым.

Пасведчанні і нагрудныя знакі аб прысваенні ганаровых званняў атрымалі брыгадзір фармоўшчыкаў С. С. Барадаўскі, выканаўца работ тэрста-пляцоўкі № 36 камбіната «Мінскбуд» З. Я. Паланецкі, ар-

тыстка-вакалістка Г. С. Халічанкова (Радзько), повар тэрста сталовых Кастрычніцкага раёна г. Мінска Л. В. Шыханцова і іншыя.

Сярод атрымаўшых Ганаровыя граматы і Граматы Вярхоўнага Савета БССР — пісьменнікі С. Н. Гусеў, П. М. Макаль і А. І. Мальдзіс, старшы інжынер рэспубліканскай міжгародняй тэлефоннай станцыі Л. М. Кудрыцкі і многія іншыя.

У. Е. Лабанок цёпла і сардэчна павіншаваў узнагароджаных, пажадаў ім новых працоўных і творчых дасягненняў, моцнага здароўя і асабістага шчасця.

Намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова 31 жніўня ўручыла Ганаровую грамату Вярхоўнага Савета БССР Сярдлоўскаму дзяржаўнаму акадэмічнаму тэатру драмы, узнагароджанаму за вялікую работу па мастацкаму аслугоўванню працоўных г. Мінска ў перыяд гастролі ў жніўні 1982 года.

БЕЛТА.

БЕЛАРУСКІ НУМАР «УКРАЊНЫ»

Грамадска-палітычны і літаратурна-мастацкі ілюстраваны часопіс «Україна» свой трыццаць другі нумар прысвяціў Беларусі пад рубрыкай «Наша Айчына — Савецкі Саюз».

Адкрывае часопіс артыкул кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС першага сакратара ЦК Кампартыі Беларусі Ц. Я. Кісялёва «Да агульнай мэты».

Багата прадстаўлена ў нумары беларуская паэзія: змешчаны вершы Я. Купалы, А. Куляшова, У. Дубоўкі, М. Танка, К. Кірзенкі, Р. Барадзіліна, Н. Гілевіча, С. Панізніка, якія пераклалі на ўкраінскую мову С. Піччун, Д. Паўлычка, П. Моў-

чан, Д. Паламарчук, М. Нагнібеда, В. Кароціч, І. Гнацюк, Б. Алейнік.

Апавяданне І. Пташнікова «Гудзелі камары» пераклала Н. Шудра.

Артыкул І. Навуменкі «Плян народнай долі» прысвечаны паэзіі Я. Купалы.

Ёсць у нумары і гумар — гумарэскі М. Сяня, А. Давыдава, вершы М. Чарніўскага (пер. В. Говара).

Змешчана шмат разнастайных і цікавых матэрыялаў, якія расказваюць пра мінулы і сённяшні дзень нашай рэспублікі.

ВЫСТАЎКІ

Сёлетняе лета багата на цікавыя экспазіцыі, што разгорнуты ў выставачнай зале Саюза мастакоў Беларусі і ў мінскім Палацы мастацтваў. У апошнім гледачы з задавальненнем знаёмяцца з выстаўнай твораў савецкіх мастакоў. Тут выстаўлены работы ў галіне жывапісу, скульптуры, графікі. Сярод аўтараў член-карэспандэнт Акадэміі мастацтваў СССР А. Філатчаў, народны мастак СССР Ю. Піменаў, народны мастак РСФСР В. Нечытайла, народны мастак УССР Т. Яблонская, заслужаны дзеяч мастацтваў Казахстана С. Мамбееў і іншыя.

Дэманструюцца некаторыя работы і беларусаў: заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Паслядовіч, лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі і прэміі імя Дж. Неру Г. Паллаўскага, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР М. Рыжанкова.

Атрымаўся своеасаблівы мастацкі летапіс, што адлюстроўвае шматграннае жыццё савецкіх людзей, паказвае тыя змены, якія адбыліся ў краіне за гады Савецкай улады.

В. ТАРАСАЎ.

В. НЕЧЫТАЙЛА. «У. І. Ленін на Чырвонай плошчы. 1917».

Т. ЯБЛОНСКАЯ. «Заручальны пясцёнак».

С. МАМБЕЕЎ. «У дарозе».

Выклікае цікавасць выстаўна Паўла Гаўрыленкі, з дня нараджэння якога сёлета споўнілася восемдзесят гадоў. П. Гаўрыленка з тых твораў, хто не толькі працаваў плённа і натхнёна, але і прымаў актыўны ўдзел у грамадскім жыцці. З 1933 па 1936 год ён быў старшынёй аргкамітэта Саюза мастакоў рэспублікі, некалькі гадоў працаваў начальнікам аддзела выяўленчага мастацтва пры Савецкім Міністэрстве БССР, а з 1956 года да 1961 з'яўляўся старшынёй праўлення Саюза мастакоў Беларусі.

П. Гаўрыленка пакінуў пасля сябе значную творчую спадчыну. Лепшыя работы яго неаднаразова дэманстраваліся на рэспубліканскіх і ўсесаюзных мастацкіх выстаўках.

Па-свойму адметная і гэтая выстаўна, што адкрыта ў Палацы мастацтваў. У некаторых работах, як, напрыклад, «Пераправа», гучыць тэма Вялікай Айчыннай вайны.

Шмат на выстаўцы пейзажаў. «Ранняя вясна», «Сад», «Рака Друць», «Перад днём», «Лес» — усё гэта рабо-

«Вясна, пасяўная».

ты, якія ствараюць той своеасаблівы лірычны настрой пры знаёмстве з імі, калі быццам знаходзішся ў тых мясцінах, хараства якіх перадае мастак. Хораша гучыць у творчасці П. Гаўрыленкі і тэма сучаснас-

ці. Расказваючы пра Беларусь сацыялістычнаю, мастак паказвае яе рабочых, калгаснікаў, людзей, з якімі неаднойчы сустранаўся ў час творчых на-мандзіровак.

У. ШАХАЎ.

НАШЫ ГОСЦІ

ЗРАЗУМЕЛАЯ ЎСІМ МОВА... ПЛАСТЫКІ

Гастрольнае лета прынёсла мінчанам і гасцям беларускай сталіцы шмат цікавых і радасных адкрыццяў. Сярод іх — і гастролі лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Грузіі Дзяржаўнага тэатра пантэмімі Грузінскай ССР. Толькі пяць спектакляў прывёз гэты праслаўлены выступай у Федэратыўнай Рэспубліцы Германіі, Грэцыі, Сірыі, на Мальце, у іншых краінах, і гастролі былі нядоўгімі — усяго шэсць дзён, але тыя, хто пабываў у Палацы культуры і спорту чыгуначнікаў імя Ільіча, дзе выступаў тэатр, лічаць, што ім проста пашанцавала: не часта даводзіцца сустрацца з актёрамі, якія б так дасканалы валодалі сакрэтамі свайго віду мастацтва.

Праграма тэатра была разнастайнай. Аднак своеасаблівым ключом да разумення яе стаў спектакль «Неўміручасць», якім тэатр адкрыў свае гастро-

лі. Створаная па матывах кнігі Леаніда Ільіча Брэжнэва «Малая зямля», гэтая работа калектыву прыцягвае ўвагу па сапраўднаму наватарскім вырашэннем тэмы. Не выпадкова за пастаноўку спектакля заслужаны дзеяч мастацтваў Грузіі А. Шалікашвілі адзначаны рэспубліканскай прэміяй імя К. Марджанішвілі.

Спектакль «Калыханка» — нядаўня прэм'ера калектыву. Пастаўлены па матывах грузінскіх паданняў і легенд, ён дапамагае адчуць неўміручую душу братняга народа, яго самабытнасць. У рэпертуары тэатра былі таксама спектаклі «Электра», «Смерць мушкетэра» і пантэмімічныя наведы «Мара і рэальнасць».

Р. КАЗАКЕВІЧ.

У САЮЗНЫМ ДРУКУ

Шэраг матэрыялаў, прысвечаных мастацкаму жыццю Беларусі, прапанаваў у пятым нумары часопіса «Іскусства». У артыкуле «Свята братніх народаў», прысвечаным 1500-годдзю Кіева, гаворыцца пра творчы дасягненні М. Манізера, В. Волкава, З. Азгура, М. Савіцкага. Змешчаны шматлікі ілюстрацыйны матэрыял — рэпрадукцыі мастацкіх палотнаў, скульптурных помнікаў і архітэктурных збудаванняў, а таксама паведамленні аб XI з'ездзе мастакоў БССР і некаторых мастацкіх выстаўках.

«Хатынская апавесць» і раман «Вайна пад стрэхамі» А. Адамовіча змешчаны пад адной вокладкай у кнізе, што пабачыла свет на іспанскай мове ў выдавецтве «Прогресс».

У сёмым нумары ілюстраванага часопіса «Ялав» («Сцяг») пад рубрыкай «СССР — 60 гадоў» надрукаваны вершы Я. Купалы, М. Танка, А. Зарыцкага, А. Вярцінскага, П. Маналы, В. Зуенка, Ю. Свіры. Пераклалі іх вядомыя паэты Чувашы Г. Яфімаў, Г. Арлоў, Ю. Сямёнаў.

У гэтым жа нумары змешчаны артыкул А. Эсхеля, прысвечаны жыццю і творчасці Я. Купалы. Аўтар прыводзіць у перакладзе на чувашскую мову верш нашага песняра «А хто там ідзе?».

Артыкул Р. Фрайберг у сёмым нумары часопіса «Нева» прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы. Аўтар адзначае, што шмат зрабілі для азнамлення з творчасцю песняра лінгвістычныя паэты А. Пракоф'еў, У. Раждзевенскі, М. Браўн, М. Камісарова, В. Шэфнер, А. Андрэеў, Г. Сямёнаў, С. Баціннік і іншыя, перакладаючы яго творы.

«Зямля родная» — падборка вершаў Янкі Купалы друкуецца ў сёмым нумары часопіса «Октябрь» у перакладзе І. Шклярэўскага.

Пра творчасць Янкі Купалы разважае ў сёмым нумары часопіса «Москва» ў артыкуле «Пясняр лёсаў народных» Ю. Івашчанка. У гэтым жа нумары друкуецца артыкул В. Савяцеева «На маршы, у пошуку», прысвечаны вайнавай прозе апошніх гадоў. Разглядаюцца і апавесці В. Быкава.

Сярод тых, хто першым заўважыў творы Янкі Купалы за межамі Беларусі, быў рускі паэт і перакладчык Апаалон Карыфіскі. Пра яго перакладчыцкую дзейнасць расказвае ў артыкуле «Першы перакладчык Янкі Купалы» Ц. Лікумовіч (часопіс «Волга», № 7).

З беларускіх матэрыялаў у восьмым нумары часопіса «Дружба народаў» друкуецца працяг раману В. Казько «Колас дарога» («Неруш») у аўтарскім перакладзе і артыкул А. Сурскага «Вобразы Палесся», у якім аналізуецца творчасць Г. Вашчанкі. Змешчаны каларовыя рэпрадукцыі твораў жывапісца.

У чатырнаццатым нумары часопіса «Советский воин» адзначае 100-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы. Гэты даце прысвечаны артыкул «Звязваючая нітка» і два фотаздымкі.

Пра кнігарню «Кнігі народаў СССР», якая пачала працаваць у Мінску ў пачатку сёлетняга года, расказваецца ў шостым нумары часопіса «В мире книг». Змешчаны таксама нарыс В. Кумеравай пра старшага рэдактара выдавецтва «Вышэйшая школа» Т. Літвінскую — «Хатняе заданне».

У гэтым жа нумары Ю. Чарнялеўскі гаворыць пра сацыялістычнае спадарожніцтва работнікаў кніжнага гандлю Мінска і Вільнюса — «Дружба, народжаная ў працы».

«Свет жывы, ачалавечаны...» — артыкул І. Навуменкі да 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Януба Коласа ў сёмым нумары часопіса «Вопросы литературы».

У адным з апошніх нумароў газеты «Советская культура» змешчаны ўрывак з апавесці В. Быкава «Знак бяды». Рускі чытач з ёй неўзабаве пазнаёміцца на старонках часопіса «Дружба народаў».

У сёмым нумары часопіса «Іскусства кино» апублікаваны артыкул В. Шырокага «Вугал спасціжэння» пра чатыры фільмы беларускіх кінематографістаў — «Трэціга не дадзена», «Паводна», «Вазьму твой боль» і «Людзі на балоце».

Пра творчасць Янкі Купалы расказвае ў сёмым нумары часопіса «В мире книг» В. Рагойша — «Беларускі пясняр».

ШЭСЦЬ СУСТРЭЧ У ЛЕНІНГРАДЗЕ

Адзначаючы сваё 50-годдзе, Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР імя М. Горкага зрабіў справаздачу перад гледачамі Мінска, гарадоў і раённых цэнтраў рэспублікі. А ўчора калектыву пачаў выступленні ў горадзе над Нявой. Гэта трэцяя сустрэча тэатра з патрабавальным і добразычлівым лінгвістычным гледачом за апошняе дзесяцігоддзе. Гастролі сёлета адкрываюцца спектаклем па п'есе М. Горкага «Ягор Булычоў і іншыя», прэм'ера якога нядаўна была паказана мінчанам. У пастаноўцы галоўна-

га рэжысёра Б. Глаголіна таксама ідзе спектакль «Рэтра» А. Галіна. Некалькі гадоў назад лінгвістычны горадавіталі мінскую пастаноўку «Макбета» Шэкспіра з Р. Янкоўскім і А. Клімавай у галоўных ролях; гэты спектакль таксама будзе паказаны сёлета. Акрамя таго, афіша запрашае лінгвістаў на «Гняздо глушца» В. Розава, «Адзінага наследніка» Ж. Рэн'яра, «Разам з усімі» А. Гельмана. У гастрольных выступленнях бярэ ўдзел уся артыстычная труп тэатра.

А. САВІЦКАЯ.

ХАРЧОВАЯ ПРАГРАМА І КУЛЬТУРА ВЁСКІ

БЫВАЮЦЬ жа і ў нас, хто піша пра вёску, шчаслівыя мінуты! Напрыклад, цёплым летнім днём сядзець побач з маладой сімпатычнай гаспадыняй на бярвенцах, акуратна складзеных каля сцяны дома, глядзець на ціхую вясковую вуліцу, на зялёны сад, слухаць пчол, пеціну, лістоту, сядзець вост так з Любоўю Мікалаеўнай Клындзюк ды размаўляць пра жыццё-быццё вясковае. Гаварыць пра бульбачку, што, на шчасце, не падмерзла тады, у пачатку чэрвеня, і цяпер наліваецца зялым сокам. Пытаць: «А для чаго нарыхтаваны гэтыя бярвенцы, Любоў Мікалаеўна?» І слухаць, як яна глумачыць: «На веранду. Задумалі веранду прырабіць. Бачыце, падмурак ужо залілі...» Прыемна глядзець на ўсё, на што паказваюць рукі маладой гаспадыні: «А вось наш паграбок, яго мы зрабілі ўжо самі, у бабулі той, што жыла тут, паграбка ніякага не было, а як у вёсцы без яго? Вось мае пылянткі — па восені будучыя куры, будзе свае яйка. А вось якія у нас дзверы — бачыце! Сорам паказваць. Мы заменім. Жэня, мой муж, зробіць новыя, ён умее, ён будаўнік, і я будаўнік, мы гэты домік зробім, як цацку!»

Бачыць старэнькую вясковую хатку, а ў ёй маладую гаспадыню і маці, якая ўдыхнула ў гэтую хатку новае жыццё, мару пра «цацку», — гэта і ёсць мае шчаслівыя мінуты, таму што наглядзеўся я на хату, пакінутыя назаўжды, безгалосыя, забітыя дошкамі крыж-накрыж, з дамавітым палыном на падворку, з паваленым у траву плотам.

У старэнькім жа доме Любоўі Мікалаеўнай і Яўгена Пятровіча, што стаіць у вёсцы Лявонцьева Добрускага раёна, растуць два сыны, і на зялёным падворку чуен іх звонкі смех. У перспектыву вёску Лявонцьева вярнулася жыццё — вось што здарылася прыёмнае, шчаслівае. І пакуль, на жаль, не вельмі распаўсюджанае.

ЖЫЦЦЕ застаецца заўсёды, з жыцця адыходзяць. У фае сельскага Дома культуры — фотастэнд пад назвай «Заслужаныя калгаснікі калгаса «Дружба». Вялікія партрэты старых людзей. Можна здагадацца, што фатаграфаванца вазілі іх у раённае атэлье. Да аднаго з партрэтаў, па дыяганалі, так, каб не закрыць твар, дзве жанчыны, пажылая і маладая, прыладжалі чорную стужку. Абедзве жанчыны плакалі.

Сёння памерла заслужаная калгасніца Матруна Яфімаўна Пулькіна. Пажылая жанчына папраўляла чорную стужку, глядзела на партрэт, раскавала маладой, як пасля вайны, у гады страшнай бяскрышні, старшая свінарка Матруна Яфімаўна збірала ў лесе траву пад назвай «пеўнікі», як добра працавала ўсё сваё жыццё, да апошняга не пакідала ферму...

Старыя людзі адыходзяць з жыцця, а маладыя людзі ады-

ходзяць з вёскі. Гэта прадаўжалася не адзін год. У выніку адбылося неверагоднае — вёска абязлюдзела, жыццё пачало затухаць іменна там, дзе калісьці зацяплілася, — у вёсцы.

У калгасе «Дружба» адзін за адным становіліся на прыкол трактары — не было каго садзіць на іх. Араць і сеяць, даглядаць і збіраць ураджай не было каму таксама — і поле адразу адчула гэта, адказаўшы неўраджаем. Кароў пачалі даць па чарзе — і каровы, не абласканыя гаспадыняй, згубілі

знойдзеца добрыя працавіты чалавек. А калі такіх дамоў многа, паселіцца ў іх многа харошых людзей.

Так і здарылася. Пакажу гэта у лічбах. У 1965 годзе ў калгасе «Дружба» працавала 265 чалавек, праз дзесяць год, у 1975-ым, засталася 200, а цяпер, у 1982 годзе, працуюць ужо 274 чалавекі. Есць рост!

Прычым, рост спрадвечна вясковы, сямейны, крэпкі. Вёска крэпкая сваімі сямейнымі сувязямі — і яны, такія сувязі,

фермах, больш сучасных, магутных, — 1700.

У Млынку я быў, фермачку бачыў. Нізкі цагляны хлёў, гной выдзяляецца транспарцёрам, дояць у даёнкі. Больш механізацыі і машын усялякіх няма. Працуе пяць даярак: чатыры асноўныя, адна падменная, тры маладыя жанчыны, дзве крыху старэйшыя. Я спрабаваў дазнацца, у чым жа феномен, з чаго ўзяліся чатыры тысячы надоў? І вось што даведаўся — асаблівых, феноменных прычын няма.

гэтаксама, як людзі адказалі на клопат аб ім. Такі, калі хочаце, закон сельскагаспадарчай вытворчасці, закон вёскі.

АЛЕ ў людзей з'явіўся новы клопат — дзеці. Я скажу «новы» — і сумеюся: хіба клопат пра дзяцей можна так называць? Дзеці заўсёды падростаюць побач з намі. Але ж я ўжо раскаваў, што быў час, калі дзяцей у калгасе амаль не стала. Цяпер жа калгас «Дружба» поўны дзіцячага смеху, плачу — усё добра, усё весела душа, і смех іхні, і плач, ва ўсім — навізна калгасная, упэўненасць яго ў заўтрашнім дні.

Калісьці, не так даўно, калгасны дзетсад на грышцаў месц пуставаў, цяпер яшчэ два такія трэба будаваць. У мінулым годзе нарадзілася адзінаццаць дзяцей, у гэтым — шэсць, і яшчэ будзе прыбаўка, бачыў. Неадкладна патрэбна пашыраць дзетсад.

Дзеці, як вядома, растуць хутка, асабліва чужыя. Сёння ім патрэбен сад, заўтра — школа. Калі ў 1965 годзе ў калгасе было 60 школьнікаў, то цяпер — 100! Шэсцьдзесят вучняў даводзіцца вазіць у школу за дзесяць кіламетраў. Хіба ж так можна іх добра навучыць? Калгасу «Дружба» тэрмінова патрабуецца новая школа, для пачатку хоць бы васьмігадовая. У школу, вядома, патрабуюцца настаўнікі. У калгасе мяне вельмі прасілі выказаць гэтую просьбу праз газету да адказных таварышаў — я і выконваю тую просьбу, і рабіць мне гэта, не буду хаваць, прыёмна. Прыёмна, бо вёска адраджаецца!

ЁСЦЬ у тутэйшых мясцінах яшчэ адзін феномен. Архітэктурны, так яго называюць, проста ў голым полі, стаіць высачыны комін з чырвонай цэгла, а на самым версе яго — гнездо бусла. Дзіўнае збудаванне — няўжо спецыяльна для бусла?

Мне растлумачылі. Калісьці была тут цагельня, але яе знеслі. Нашто тая цэгла, калі людзі з'яждваюць і будуюцца няведама дзе, у чужых краях? Пакуль завод зносілі, пакуль дабраліся да таго коміна, — глядзі ты, братка, а там бусел гнездо зладзіў, і нават буслянкі з'явіліся! Вырашылі комін не зносіць, пакінуць для паважанай птушкі.

Ой, добра, што пакінулі! Бусел, як вядома кожнаму, прыносіць у хату дзетак. Так адбываецца і ў «Дружбе» — ношыць бусел дзетак. У дом трыццацігадовага старшыні Анатоля Рыгоравіча Дударова добры бусел прынёс ужо чацвёрта.

Усе людзі, з якімі я сустракаўся ў «Дружбе», гаварылі пра старшыню толькі добрыя словы. Хвалілі за ўсё тое, што я тут раскаваў, хвалілі, што бульбу на сотках цяпер садзяць калгасныя машыны, што каровам сваім хапае сена, што старшыня наўвесь парадак і дысцыпліну... Гаварылі з усмешкай пра той самы комін, дзе пасяліўся шчодры бусел. Але хвалілі пры гэтым не бусла, а зноў-такі свайго маладога старшыню Анатоля Рыгоравіча. І гэта, думаю, аб'ектыўна!

Анатоль КАЗЛОВІЧ.

недзе малако. Вокны пакінутых дамоў зацягвалі павучынным. Ва ўсіх вёсках калгаса «Дружба» закрыліся пачатковыя школы — не было каго вучыць там. Затым закрылася васьмігадовая школа ў цэнтральнай вёсцы Дубовы Лог. Вось да чаго дайшло. А куды магло дайсці далей?

Вёска, як пасяленне сельскагаспадарчых работнікаў, пагражала знікнуць назуміс. У вёсцы з'явіўся дачнік. Ён за бясплатна купляў пакінутыя хаты, ускупваў здзірванелы сад-агарод, садзіў бульбу і суніцы, варыў сабе варэнне. І некаторыя мае калегі-літаратары друкавана і вусна, але радасна ў першым і другім выпадку ўсклікнулі: «Ура! Знайшлося выйсце, вясковыя хаты не прападуць — аддаць іх гараджанам, няхай садзяць бульбу і суніцы!»

Не аддаць вёску дачніку — так вырашылі ў калгасе «Дружба». І гэта было рацённае дзяржаўнай вартасці — давайце, таварышы, ацэнім яго! Вёска, ператвораная ў дачу, — гэта нешта ненатуральнае, гэта ўжо не пасяленне сельскагаспадарчых работнікаў, асноўных кармільцаў краіны. Так сумалі ў калгасе «Дружба». А што рабілі, каб вёска засталася вёскай?

Перш-наперш усе старыя, пакінутыя хаты былі куплены калгасам, адрамантаваны. Вёска, як вядома, — не толькі хаты, але і вуліцы, і дарогі, і прысады. Вуліца Дубовага Лога была заасфальтавана. Выкапалі таксама сажалку, пасадзілі па яе берагах дэкаратывныя дрэвы. Вёска папрыгажэла. І самае галоўнае — у вёсцы з'явілася сучаснае жыллё. Будаваў і новыя дамы. Будаваў сваімі сіламі, не звяртаўся за дапамогай у калгасбуд, таму што будавацца самім танней, хутчэй. Калі ўжо прызнацца чэсна, то будаваліся нават і таёмна, пераразмяркоўвалі некаторыя сродкі. Ведалі, спадзяваліся, верылі ў перспектыву: у добры дом абавязкова

адраджаюцца. Міхаіл Барысавіч Сыракваша пачаў пра калгас «Дружба» ў Кіеве. Знаёмая расказалі, што ў «Дружбе» можна атрымаць жыллё і работу. А ён якраз і марыў пасяліцца ў вёсцы. Следам за ім сюды, у «Дружбу», перасяліліся яго бацька і маці ды два браты. Тут, у «Дружбе», сямейства Сыраквашаў павялічылася і, спадзяюся, павялічыцца яшчэ, бо, як сказаў Міхаіл Барысавіч, мы яшчэ маладыя і не забыліся, дзе шукаць дзетак, і ёсць надзея...

...Вёска Лявонцьева правяла ў апошнюю дарогу заслужаную калгасніцу Матруну Яфімаўну Пулькіну. Засталіся незачыненымі ў той дзень яе веснічкі, назаўсёды зажурылася яе вярба. Але дом яе не асірацеў, і з весніцамі не будзе гляць злы восенскі вецер. Новыя адрамантаваныя веснічкі зачыніць за сабой новы гаспадар. Хутка ў доме гэтым паселіцца маладая калгасная пара, і будзе маладая калгасніца, гаспадыня, жанчына насіць пад сэрцам сваю «надзею». Есць на тое ўсе падставы — паверце мне, я ж бачыў... А для абгрунтавання свайго пункту гледжання прывяду яшчэ некалькі лічбаў. У мінулым годзе ў калгасе «Дружба» згулялі пяць вясельяў, сёлета — ужо тры. А намячаецца яшчэ, уся вёска аб тым гамоніцы і спадзяецца.

«Надзея» маладой сям'і — гэта і надзея калгаса. Інакш шчаслівая гісторыя, пра якую я тут раскаваў, не мела б сэнсу і лагічнага завяршэння.

Таму слухайце далей.

ЁСЦЬ у калгасе «Дружба» свой, як гаворыцца часам, феномен — ферма ў вёсцы Млынок, там стаіць сто дойных кароў. Калі ўжо скажаць дакладней, то яна — фермачка (у параўнанні з усім жывёлагадоўчым цэхам калгаса). Дык вось, феномен у тым, што гэтая самая фермачка дае адну трэць усяго калгаснага малака. Тут, на фермачку, карова дае ў год да чатырох тысяч літраў малака, а на другіх

Ферма ў Млынку такая добрая па надоях малака таму, што стаіць яна іменна ў Млынку, маладой вёсачцы, калісьці аб'яўленай перспектывнай і зусім было абязлюдзенай. Калі калгас звярнуў сур'ёзную ўвагу на вёсачку, на яе старыя хаты, калі мясцовыя жыхары адчувалі сапраўдную да сябе павагу, а прыезджыя змаглі набыць тут жыллё, — тады палепшыўся настрой вёскі, вакол якой, дарэчы, такое раздолле і прыгажосць.

Вы разумееце, пра што я? Пра тонус вёскі — давайце, нарэшце, прымем усур'ёз гэтае паняцце, як прынялі яго ўсур'ёз у калгасе «Дружба». З павышаным тонусам працуецца заўсёды веселей, лепей, эфектыўней.

Тонус павышаецца і тады, калі людзі, што працуюць разам, добра знаёмы, добрыя сябры, а вёсачка Млынок якраз і збліжае людзей, нават родніц іх, калі хочаце. Есць каго радніць — моладзі наехала, свае, карэнныя, застаюцца, хлопцы пасля арміі вяртаюцца, а свае нявесты іх, вядомая справа, чакаюць.

Увогуле, молада, людна — даўно я не бачыў такога ў маладой вёсцы. Калі ёсць людзі, то можна паменшыць колькасць кароў у адной групе, як і зроблена на ферме ў Млынку. На другіх фермах калгаса адна даярка даглядае 70 кароў, у Млынку — 25. Карова, лепей дагляданая і абласканая, дае ў Млынку болей малака. Таму вопыт млынкоўскай фермы думаюць распаўсюдзіць па ўсім калгасе.

Феномен у тым і заключаецца, што дамагаюцца высокіх поспехаў людзі, а не механізмы. Калі в'явіліся ў «Дружбе» механізатары ў дастатковай колькасці, калі раздзялілі ўсю зямлю калгаса паміж двума механізаванымі атрадамі, што працуюць па прыніцыне брыгаднага падраду, — ураджайнасць зерневых падскочыла з 10 да 23 цэнтнераў (сярэдні паказчык за гады дзесяці пяцігодкі). Пале адказала на людскі клопат

ПРА АРХІТЭКТУРУ РЭСПУБЛІКІ

Выдавецтва «Беларуская савецкая энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі працягвае выпуск «Энцыклапедычнай бібліятэчкі «Беларусь». На гэты раз у ёй выйшла кніга «Архітэктура Беларусі». Змест гэтага даведніка склалі больш як 500 артыкулаў, якія прысвечаны лепшым дасягненням беларускага дойлідства, пачынаючы з

XII стагоддзя і па сённяшні дзень. Расказваецца пра замкі, палацы, культурныя будынкі, найбольш значныя паркі, сядзібы, што дайшлі да нас з мінулых часоў. Не меншая ўвага ўдзяляецца і сённяшняй архітэктуры Беларусі — ёсць звесткі і пра палацы культуры, тэатры, адміністрацыйныя збудаванні, афармленне

вуліц і плошчаў гарадоў. 180 артыкулаў пра ілюстраваны 240 чарчэжамі і малюнкамі. У аснову даведніка пакладзены матэрыялы, якія былі падрыхтаваны для

ГЕРОІ МАСТАКА — ЗЕМЛЯКІ

Звыш 50 сваіх работ прадставіў на выставку ў раённым Доме культуры мастак Івацвіцкага міжквалгаснага домабу-

пціёмнай энцыклапедыі «Беларуская ССР», што выйшла на беларускай і рускай мовах. Выданне ажыццэўлена на грамадскіх пачатках.

Е. ДРОМІН.

даўнічага камбіната Мікалай Пашкоўскі. Для яго карцін характэрна пазытыўнае адчуванне жыцця, глыбокая

павага да людзей працы. У інігу водгукнаў выстаўкі за час яе работы

было запісана шмат цёплых і шчырых слоў.

А. ЛАУРАНЮК.

БУДУЦЬ КОБРЫНСКІЯ МАЙСТРЫ

Разьбіраюць па дрэве, бяросце, косці і рогу, мастакоў роспісу па дрэве, вышывальшчыц пачне рыхтаваць з новага навучальнага года тэхнічнае вучылішча народных мастацкіх промыслаў, якое адкрылася ў Кобрыне. Будучыя май-

стры дэнаратывна-прыкладнага мастацтва будуць авалодаць сапраўды выразна мастацкай мэлі, суверэнаў з саломкі, луба, лыка, інкрустацыйных, золаташвейных работ.

М. МІКАЛАЕУ.

НАДЗЁННАЯ РАЗМОВА

ХУТКА праляцела на літаратурным календары Купалава лета, і вось мы ўжо сустракаем Коласаву восень.

Абодва юбілеі буйнейшых нашых класікаў — у адзін год. Так — заўсёды разам — будучы яны, аднагодкі-паплекнікі і галоўныя настаўнікі беларускай літаратуры, прымаць у яе экзамен і далей — праз дзесяць... праз пяцьдзсят... праз новую стотню гадоў. Бо што такое, па сутнасці, гістарычныя юбілеі выдатных дзеячаў нацыянальнай мастацкай культуры, як не адказныя самасправаздачы гэтай культуры з думкай пра сваіх стваральнікаў, як не пралётка і далей — праз дзесяць... праз пяцьдзсят... праз новую стотню гадоў. Бо што такое, па сутнасці, гістарычныя юбілеі выдатных дзеячаў нацыянальнай мастацкай культуры, як не адказныя самасправаздачы гэтай культуры з думкай пра сваіх стваральнікаў, як не пралётка і далей — праз дзесяць... праз пяцьдзсят... праз новую стотню гадоў.

Такое адчуванне не выпадае. Сучаснае духоўнае жыццё нашага грамадства сапраўды адзначана надзвычай узросшай цікавасцю да філасофскай праблематыкі, маральных і эстэтычных каштоўнасцей твораў класічнай літаратуры. Факт гэты стаіць перад вачамі — дастаткова ўзяць у рукі тэлепраграму амаль любога тэдня, зірнуць на рэпертуар тэатраў або кінарэкламу, на спісы новых кніжных выданняў.

Усё гэта дапамагае глыбей і больш аб'ёмна ўявіць духоўную рэальнасць не толькі мінулага, але і цяперашняга часу. Усё гэта зноў і зноў пераконвае нас у тым, як цесна звязаны з жыццём сённяшняга свету многія пытанні, пастаўленыя класікамі. І калі мы — так часта звяртаемся да яе за якім-небудзь прыкладам або адказам, то павінны быць гатовы да таго, каб адказаць і самі. Сапраўдны кантакт з класікамі — заўсёды дыялог, які патрабуе работы розуму і сумлення. Гэта самараскрыццё адказнае, і тут нішто не даецца паслаблена, у тым ліку і жартулівага самаіронія, што-небудзь нахвост: «Дык мы ж — не класікі...».

Таму, гаворачы пра нашу павагу да класічнай літаратуры, не будзем забываць, што яна пачынаецца з павагі да саміх сябе і, значыць, з той патрабавальнасці, якая павінна панаваць на ўсіх частках вялікай і складанай гаспадаркі літаратуры сённяшняга.

Пра неабходнасць атмасферы такой высокай патрабавальнасці ў крытычным «цэху» доказна гаварыў Уладзімір Калеснік у сваім артыкуле «Думкі ўголос» («ЛіМ», 25.VI. 1982). Пра гэта гаворыцца і ў нядаўня апублікаванай пастанове ЦК КПСС «Аб творчых сувязях літаратурна-мастацкіх часопісаў з практыкай камуністычнага будаўніцтва».

Літаратуразнавец і крытык з моцна развітым і метадалагічна вывераным пачуццём гістарызму літаратурнага працэсу, Уладзімір Калеснік у доволі сціслай форме і разам з тым пераканаўча сказаў пра важныя набыткі сучаснай беларускай крытыкі, паказаўшы яе шырокі стылістычны дыяпазон і выдзеліўшы ў ёй у адпаведнасці са сваімі, дастаткова акрэсленымі, уяўленнямі аб гэтым некалькі «школ» з іх аўтарытэтнымі прадстаўнікамі. І рэтрэспектыўныя моманты ў артыкуле, і агляд існуючых у нашай крытыцы стылістычных напрамкаў, безумоўна, вельмі карысныя для размовы пра яе сённяшні стан і надзённыя задачы. Гэта

дапамагае лішні раз з нагляднасцю ўбачыць яе лепшыя сілы, ідэйна-прафесійны ўзровень. Але не менш — калі не больш — карыснымі з'яўляюцца заўвагі У. Калесніка аб тым, што яшчэ крытыцы перашкаджае.

Гэта, у прыватнасці, адсутнасць у друку дыскусій, галоўнай прычынай чаго аўтар справядліва лічыць «старую інертную прывычку да адзначнасці літаратурнай ацэнкі, боязь канкурыравання паралельных рознааспектных і нават спрэчных ацэнак».

У. Калеснік гаворыць пра неабходнасць дыскусій не першы, але, відаць па ўсім, не апошні: справа пакуль стаіць на месцы. Між тым, дзе, як не ў дыскусіі — бадай, самай дынамічнай і такой адкрытай, дэма-

раны за ёю ў адзін і той жа час назіралі больш чым мільярд людзей у розных краінах... І ўспомніліся тады вось гэтыя словы з кнігі П. Паліўскага «Літаратура і тэорыя»: «...Футбол як маленькая ўтаймаваная вайна і выпрабаванне розных жывых сіл цалкам заслужыў увагу, якая яго акружае». Літаратура, тэорыя і — футбол, вайна... Дзіўны рад, ці няпраўда? І як нечакана блізка адно да аднаго сталі ў ім далёкія паняцці, словы... Успомнілася і абмеркаванне той кнігі ў друку, калі параўнанне футбола з «маленькай ўтаймаванай вайной» так спадабалася некаторым крытыкам.

Што ж, у арыгінальнасці гэтую вобразнаму выразу не адмовіш. Толькі вось думаецца: а ці не вельмі вольны эстэтычны бок такога вобраза ад звычай-

«Патрэбна выкарыстоўваць усе магчымасці для павышэння выхаваўчага значэння мастацкага слова, напісання твораў высокага патрыятычнага гучання, якія пазытуюць служэнне Радзіме, справе партыі».

(З пастановы ЦК КПСС «Аб творчых сувязях літаратурна-мастацкіх часопісаў з практыкай камуністычнага будаўніцтва»).

1982, № 11). І вось што характэрна: тую апалагетыку крытычнага свавольства, пра якую піша В. Быкаў, крытык пачынае пасля таго, як яшчэ ў пачатку дыялога, у спрэчцы з Ю. Трыфанавым аб «прыродных» і «чалавечых» пачатках сказаў: «...рэальнасць — рэч жорсткая». І далей: «...адкуль чалавек возьме сумленне і наогул адкуль яно бярацца ў гэтай рэальнасці?»

І зноў думаеш: ну што за тую

тую, чым, зноў-такі, «трэба назапасіцца». Такая думка, ідэя, жывучы не толькі ў галаве, але і ў душы, кожны раз патрабуе свайго выражэння з сілай, падобнай на сілу глыбокага паучыцца. Гэтая здольнасць мець думку «глыбокага дыхання», а таму і выказвацца заўсёды з вясёлай самааддачай, не «эканомячы» ні ў чым, — і ёсць тое, што адрознівае (зразумела, разам з талентам і ўсімі астатнімі якасцямі) сапраўднага прафесіянала ў мастацтва ад эрудзіраванага дылетанта. У мастацтвае крытыкі, напэўна, — таксама.

Яркі прыклад пастаяннага і самаадданага служэння ідэі, якою аўтар даўно «назапасіўся» ў жыцці і якую «сапраўды перажыў сэрцам», — прыклад не з крытычнай, а з мастацкай літаратуры: Васіль Быкаў. І тут мы можам гаварыць пра падключанасць гэтай ідэі да «нерва народнага жыцця», а праз яго — і да «вечных пытанняў» жыцця. Бо куды, калі не да іх, выводзіць у канчатковым рахунку нашу думку заўсёдна драматычная калізія ў быкаўскіх апавесцях: сумленне і таму — перамога чалавечага духу, духоўнае бессмяроцце нават у самой гібелі, або наадварот, здрада, паражэнне чалавечага ў чалавеку і таму — небыццё.

У беларускай прозе ёсць усе падставы ганарыцца тым, што лепшае з яе ўваходзіць сёння ў паняцце сучаснай сусветнай літаратуры. У гэтым заслуга і В. Быкава. І гледзячы адсюль, з Беларусі, на літаратурную карту свету, мы маглі б знайсці на ёй «лінію», з якімі збліжаюцца лініі творчасці нашага празаіка, некаторыя рысы яго гуманістычнай канцэпцыі чалавечка. Напрыклад, Фолкнер. Хіба няма ў В. Быкава, як і ў амерыканскага раманіста, пільнай увагі да чалавечага, які з усіх сіл супрацьстаіць варожым абставінам, нават і самому несправядліваму лёсу, кідаючы яму выклік мужнасцю, пераадоленнем страху, пачуццём годнасці і надзей?

Зразумела, і абставіны, і лёс герояў у гэтых пісьменнікаў розныя, трэба ўлічваць і несупадзенне сацыяльна-гістарычных умоў, і непадобнасць нацыянальных характараў, і адрозненні ў светаадчуванні аўтараў. Наогул для такой паралелі патрэбны яшчэ грунтоўныя аналізі. І разам з тым хіба ж не думаецца і пра В. Быкава, пра яго лепшых герояў, калі чуеш гэтыя словы Фолкнера: «Я адмаўляюся прыняць канец чалавечка... Чалавек не проста выстаіць, ён пераможа?»

І хіба В. Быкаў не шукае ў чалавеку тыя ўнутраныя этычныя рэсурсы, дзякуючы якім ён мог бы зацвердзіць сваю чалавечую годнасць і тады, калі для гэтага, здавалася б, няма не толькі фізічных сіл, але — па волі злога выпадку — не застаецца ўжо нават ні часу, ні прасторы? Успомнім лейтэнанта Іваноўскага, яго апошні падымак — з немцамі-абознікамі: «Іваноўскі патроху адпуская пад сабой планку гранаты і моўчкі паўтараў, бы маліту: «Ну ідзі ж, ідзі...» Ён чакаў, увесь ператварыўшыся ў жывое ўвасабленне чакання, на іншае ён ужо быў не здольны. Ён не мог дакінуць да немца гранату» (Заканчэнне на стар. 6).

Алесь СТАНЮТА

кратычнай форме літаратурнага жыцця, — можна не толькі лепш пачуць яго пульс, але і адчуць новыя, пакуль яшчэ не зусім выяўленыя тэндэнцыі? Дзе яшчэ з карысцю для агульнай справы могуць зацікаўлена і амаль адначасова выказацца як прадстаўнікі ўсіх літаратурных «цэхаў», так і людзі мастацтва, навукі? Нарэшце дзе, як не ў дыскусіі ў друку павышаць усім нам дысцыпліну і доказнасць палемічнай думкі, прафесіяналізм меркаванняў, а таксама цярпліва вучыцца прафесійнай зтыцы? Зрэшты, усе гэтыя пытанні, зададзеныя так ці інакш услед за пытаннямі У. Калесніка, сёння ўжо выглядаюць хутчэй рытарычнымі. У адказах на іх сыдуцца ўсе. І, напэўна, адзіная дыскусія, якая нікому не патрэбна, — гэта дыскусія пра патрэбнасць дыскусій. Тут спрачацца няма пра што.

Затое можна не сумнявацца: як бы ні была сфармулявана тэма сур'ёзнай размовы, у «арбіту» яе ўсё роўна будзе ўцягнута больш пытанняў, чым меркавалася спачатку. Прычынай гэтаму, вядома ж, складанасць і інтэнсіўнасць сучаснага літаратурнага жыцця, цесная сувязь яго з жыццём грамадскім, агульная атмасфера нашага часу. Тут усё вельмі блізка «ляжыць» адно ад аднаго, факт жыццёвы і факт літаратурны часта судакранаюцца ў такой плоскасці, дзе гэтага, здавалася б, зусім і не чакаеш.

У кнізе «Вайна і вёска ў сучаснай літаратуры» Алесь Адамовіч успамінае пра адну дыскусію з калегамі-літаратуразнаўцамі, крытыкамі, якія прыязджалі некалі на Беларусь, у Інстытут літаратуры імя Я. Купалы, і за тэрэтычнымі пабудовамі якіх адчуваўся нейкая сімпатыя да думкі пра быццам бы карысную для літаратуры «жесткость» гісторыі. Пра тое, што ўспамінае А. Адамовіч, падумалася не так даўно ў абставінах зусім не «літаратурных».

Быў ліпень. З раніцы да ночы ішлі тэлевізійныя запісы і рэпартажы з Іспаніі: там вірвала сусветная футбольная «фіеста». Праз свае хатнія эк-

нага? Няўжо і сапраўды футбол папулярны таму, што падобны на вайну, няхай і «ўтаймаваную»? Няўжо ён прыцягвае столькі глядачоў на стадыёны і да тэлеэкранаў тым, што дае ім магчымасць «ваяваць» чужымі нагамі або бяспечна прысутнічаць пры бяспечнай «вайне» па правілах і з суддзямі, а не тым, што ён — мірная гульня і мірнае відовішча?

А можа, такія пытанні вельмі далёкія ад сферы літаратурна-крытычнай думкі або вельмі сур'ёзныя для такога выпадку? Можа, пачынаецца ўжо тое перабольшванне, калі забываюцца сапраўдныя маштабы рэчаў, не халае пачуцця гумару, усмешкі? Але ж тое параўнанне ўзята з сур'ёзнай літаратурна-разнаўчай працы і штосьці не нагадвае жарту. І добра яшчэ, што футбол параўноўваецца з вайной, а не наадварот, вайна — з футбалам. Шукаць у тым вобразным выразе «эстэтызм» ужо такой ступені, дзякуй богу, не даводзіцца. Але ўсё ж цяжка пазбавіцца ад уражання, што і тут дае сябе адчуваць сімпатыя да той літаратурна-крытычнай «мадэлі», з якой гарача і пераканана спрачаецца А. Адамовіч у сваёй кнізе.

Яшчэ адзін факт. У студзеньскім нумары «Літаратурнай газеты» Васіль Быкаў у артыкуле «Дарога памяці» сказаў, між іншым, пра тое «дзіўнае пачуццё, якое выклікае выказванне Л. Анінскага ў дыялогу з Ю. Трыфанавым (запіс зроблены незадоўга да смерці пісьменніка і апублікаваны ў № 11 «Новага міра» за 1981 год). Народнага пісьменніка Беларусі здзіўляе «апалагетыка крытычнага свавольства ў адносінах да літаратурнага твора». «І справа тут не ў натуральным праве кожнага аўтара на самавыяўленне, — пісаў В. Быкаў, — а менавіта ў крытычным свавольстве, ад якога больш чым ад чаго іншага цягнулася ў мінулым наша мастацкая практыка».

Не адзін В. Быкаў звярнуў увагу на некаторыя «нечаканыя» рэплікі крытыкаў ў тым дыялогу. Пра іх пісала, у прыватнасці, А. Латыніна (гл.: «ЛГ»,

ка такая па рознага роду «канцэпцыях», у якіх і сумленне і іншыя паняцці з таго ж раду выглядаюць ужо нейкай архаікай або чымсьці немагчымым у прынцыпе? Калі яны паспелі састарыцца, гэтыя паняцці, — і настолькі, каб «новенькія» крытычныя мадэлі ўжо трэба было шукаць у баку, ледзь не процілеглым «старым» гуманістычным прынцыпам літаратуры? Вось жа В. Быкаў, напрыклад, добра ведае, якой «жорсткай рэччу» можа быць рэальнасць, асабліва рэальнасць вайны, тым не менш нават у гэтых абставінах лепшыя яго героі кіруюцца ў сваіх учынках менавіта сумленнем, — і пры гэтым ніхто з чытачоў не разводзіць рукамі ад здзіўлення.

Для таго, каб напісаць раман, заўважыў аднойчы Дастаеўскі, перш за ўсё «трэба назапасіцца» моцнымі ўражаннямі, якія былі б «перажытыя сэрцам аўтара сапраўды». Па аналогіі з гэтым можна сказаць, што для сур'ёзнай работы ў літаратуры шмат чым «трэба назапасіцца» і крытыку. І самі яго думкі, творчыя ідэі, напэўна, павінны быць «перажытыя сэрцам» — сапраўды перажытыя, а не здабытыя толькі з дапамогай логікі.

Зноў і зноў заходзіць у апошні час размова аб тым, што нашай крытыцы неабходна павышаць прафесійны ўзровень, што для яе не лішнім было б паглыбіць сваю тэрэтычнасць (слухныя заўвагі ў сувязі з гэтым робіць і У. Калеснік у сваім артыкуле). У прынцыпе ўсё гэта правільна. А разам з тым іншы раз міжволі задумаешся: а як, уласна кажучы, разумеем мы прафесіяналізм крытыка? Што гэта — вопыт, эрудыцыя, тэрэтычная падрыхтаванасць, тэрміналагічная дакладнасць? Зразумела, усё разам. І веды, і ўменне іх выкарыстоўваць, і інтуіцыя, і сама манера выказвацца. Але трэба і здольнасць, як кажучы, выкладвацца цалкам, да канца, аддаючыся нейкай сваёй галоўнай, важнай для сябе і для ўсіх, думцы. Выкладацца, не разлічваючы толькі на ўмельства, валоданне рамяством, таму-што не рамяство вырашае тут усю справу, але

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Першае, што зазначаеш, прачытаўшы новы зборнік паэзіі Валянціна Тараса: прафесійна, высокапрафесійна. Ды хіба можа быць інакш, калі гаворка ідзе пра паэта, пра вершы! Але пачынаеш перабіраць у памяці радкі, кнігі, імёны і раптам разумееш: далёка не пра кожную кнігу можна гэта сказаць. Далёка не пра кожную.

Размыты крытэрыі. Там, дзе ў мастацтва гаворка ішла б пра мастацкую самадзейнасць, у літаратуры — нічым не адмяжоўваючы яе ад простага ўмельства пісаць у рыфму, мы гаворым аб паэзіі, і тым самым зніжаем яе ўзровень. Большы — тлумачым, апраўдва-

ды мяне журавы не пакрыўдзяць — праляццяць нада мною журавы!

Валянцін Тарас назваў верш «Час». Пра што хацеў сказаць паэт? Пра незваротнасць кожнага пражытага дня? І пра незваротнасць. Пра вернасць свайму шляху, які адзіны — да балючай мяжы, да немінучага расстання? І пра вернасць.

Паэты не маюць узросту. Гэты жыццё — адно спасылка на той час, які акрыліла слова. Трыццаць, сорак, пяцьдзесят — кожны раз будзе згадвацца столькі гадоў, колькі ўзляццё з паднятых угору далоняў яшчэ пры жыцці. Не ўзляццё — не было іх. Нават калі пражыты гады і гады! Гэта складаны падлікі. Жыццё не мае да іх дачынення: любая яго мерка — занадта малая. Ну што можа ўмясціць дзень, год жыцця, калі ў міг натхнення душа лёгка разбурае ўсе межы, нават

адкрыццё самога сябе. І — праз сябе! — свету.

Хто ён, герой Валянціна Тараса? Хлапчук-партызан, які ўсё ніяк не дацягнецца да свайго будучыні, нібыта навіні застаўся там, на вайне? Так, да яго звернута памяць паэта, да яго — і да свайго маленства.

Я помню яго забавы, Я знаю яго дела, Я слыхаў шорох дубравы, гдзе выпал он із седла, Вьюга над той засадою свистит в ушах у мяня... Доўгія ночы падаю с пулей в грудзі с коня.

Нічога незвычайнага няма ў сказаным, акрамя таго, што ў ім — лёс, акрамя таго, што ў ім — боль. Боль, які становіцца і тваім болям, бо хіба не было, няма ў тваім сэрцы слёз тых, хто «высокай памяццю

на адсоўвае пражытае далей і далей. Усё, што «было, крывёй сплыло», — сплыло не адно ў мінулае, а і ў памяць. А значыцца, кожны раз трэба пачынаць адлік ад колішніх нягод, ад колішняй радасці за адстаіны мір. Свет не сталее, не старэе разам з намі. Як і сэрца...

«Я знаю — нету невозможного...» Ты ўжо заінтрыгаваны. Вершы яшчэ не словам, а інтанацыяй. Верш непрыкметна блізу ў палон. Цікавае пераходзіць у захапленне, а праз колькі радкоў адчуваеш, як словы перасядаюць у горле.

Я версты доўгіе разматываю, как запыленныя обмотки, я, как шинель, пространство скатывал и море выпил из пилотки.

Дзіўныя чары паэзіі! Адкрываецца сотні разоў адкрытае — і гэта адкрыццё ўражвае; называюцца канкрэтныя дэталі пэўнага часу — а сказанае пачынае жыць у табе; гучыць прызнанне ў надуманасці, ілюзорнасці настрою — а ты адчуваеш шчырае рэальнасць, боль. Тонка, ненавязліва даводзіць Валянцін Тарас: жыццё, ва ўсіх яго праявах — цудоўнае, самае вялікае цудоўнае, які калі і можа быць аплачаны — адно тваёй любоўю.

Есць яшчэ адзін верш у зборніку «Два шшыткі», з беларускага шшытка, які мне хацелася б адасобіць, — «Памяці бацькі».

Як малое дзіця ў калыску, у труну я паклаў яго.

Быў на могільках холад люты, аж дагэтуль душа дрыжыць... Ды вясновай сінічкай люты ўжо вызвоньвае: — Трэба жыць!

Трэба жыць! Трэба браць на плечы ўсё, што тата не даваў...

Ен з усмешкай сваёй хлапчай мне гаворыць: — Жыві, сыноч!

Бацька — сын, працяг жыцця — працяг распачатай справы... У простых словах, за простымі паралелямі — высокі сэнс чалавечага жыцця. Увесь час, міжволі, параўноўваю радкі, вершы з розных шшыткаў зборніка і, знаходзячы тыя ж, пазначаны адметнасцю стылю, почырку, бачанія паэта ў адным і другім, усё-такі больш сціляюся да вершаў, напісаных па-беларуску. Прычына, думаецца, не толькі ў тым, што яны больш блізкія мне, беларускаму чытачу. Яны, няхай падсвідомы, больш блізкія і аўтару. Гэта чытаецца за радкамі.

Плачу разам з дажджом асеннім, плачу разам з вясновым ліўнем — паліваю свае карэнні, каб трывалася душы далі мне. («Памяці маці»).

Шчырасць, увугле ўласцівая Валянціну Тарасу, нібыта набывае новую якасць, становіцца светлааснай. Не хачу гэтага вытлумачваць. Хачу верыць, што зварот паэта да беларускай мовы — не выпадковы, не дзеля эксперыменту.

Таіса БОНДАР.

ЧЫТАЮЧЫ ТАВАРЫША

СВЕТ не сімалее. Дзядзі з мошч...

ем абьякаваецца да пошукаў паспраўднаму таленавітых творцаў (кожны ж, хто зрыфмаваў «Час — нас», — паэт!). І вось ужо версіфікатарства ацэньваецца вышэй, чым прадбачанне, прадчуванне будучыні. І вось ужо аддаецца перавага таму, хто пры выпадку (займае пасаду, карыстаецца ўплывам) можа зрабіць пэўную паслугу. Можна, і марна зноў і зноў вяртацца да гэтых балючых пытанняў, ды і абясці іх нельга ніяк.

Адступленнем ад распачатай гаворкі хачу скіраваць увагу на той бок творчасці, які найбольш высвечаны душой, душэўным святлом аўтара. Як бы ні былі звязаны рытмам і рыфмай словы, яны застаюцца толькі словамі, калі не агучылі палкага пачуцця далучанасці да любога чалавека, да кожнай зямной справы. І да памяці...

Гэта ўчора было, было ўчора! З маладою травой паплавы... Шэры жораў крычаў, шэры жораў, — прыляцелі мае журавы.

Гэта сёння было, было сёння! Ліст мядзяны і быльнік сівы... Падаліся на цёплае ўлонне, адляцелі мае журавы.

Прыйдзе заўтра, Калі яно прыйдзе, я ўжо, пэўна, не буду жывы...

В. Тарас. Два шшыткі. Вершы. На рускай і беларускай мовах. Мінск. «Мастацкая літаратура» 1982.

межы нябыту? Ну што такое жыццё, калі ў гэты міг пражываеш дзсяткі, сотні жыццяў?

Дзіўнае ўменне слова — ажыўшы, агучыўшы даўно мінулае, імкнучыся ў іншую даль. Не проста імкнучыся — гучаць за сабой. Абяццё новы, казачны свет, дзе пануюць дабрыйня, пшчота, радаснае адчуванне сваёй усемагутнасці: «нібыта човен — не труна! — чакае у канцы дарогі...»

Чытач можа папраннуць мяне: гаворка ж ідзе пра канкрэтную работу канкрэтнага аўтара — ці не зашмат адступленняў, абстрагаваных разважанняў на старонках адной кароткай рэцэнзіі? Мушу прызнацца: кожная кніга, кожны аўтар цікавы для мяне толькі ў той меры, у якой яны здолелі збудзіць думку, збудзіць інтарэс да такіх разважанняў. Адно — прачытаць і адласці кнігу, вярнуўшыся да звыклага чаргавання спраў, другое — прымаючы ці не прымаючы яе сістэму вобразаў, увесь час нібыта дапісваць кнігу. Заўсёды выбіраю другое.

Зборнік «Два шшыткі» — двухмоўны. Няма патрэбы дазважаць правамернасць гэткай яго пабудовы — падобных прыкладаў у літаратуры няма. Цікава іншае: што адкрыў у сабе паэт, заглябіўшыся ў раён не крануты пласт душы, дзе пераплаліся, зрасліся карэнні продкаў? Што падштурхнула яго да гэтага адкрыцця? Прасачыўшы за рукам слова, за рукам думкі, можна спаслацца на вершы і аднаго шшытка і другога — адкрыццё адбылося, і гэтае адкрыццё — яшчэ адно

судым, считае годы, как патроны? Хіба проста з падобным па гучанні словам, а не з мінулым, не з жудаснымі гадамі вайны рыфмуюцца «голодныя глаза сестреники»? Хіба толькі франтавую песню абаране паэт у шчыра-травяным вершы «В кафе вечером...»?

Так, герой Валянціна Тараса — хлапчук-партызан. Але не таму, што паэт не знайшоў, не знаходзіць у жыцці іншых герояў. Знайшоў. Знаходзіць. Дзядзёрцы. Герцэн. Чарнышэўскі. Маці. Купала. Дзяды — Мікола і Іван. «Девчонка с челкой над голубой светлыной глаз»... З імі не проста сустракаешся на старонках кнігі, Усе яны, вызначыўшы штосьці вельмі важнае, штосьці вельмі істотнае ў лёсе паэта, становяцца блізкімі і табе, чытачу. І ўсё ж з захапленнем, з лёгкай зайздросцю зноў і зноў перачытваючы радкі з цыкла вершаў «Шаги истории» («Грядущий гром ворочает в утробе российского безвременья дежа», «Опять тоской душа изглодана и — наваждением — сивозь сон плывет в холодном небе Лондона колоколов московских звон» — чуеце, як пераключаюцца гукі), убіраючы ў сябе цудоўныя «Строки любви», унутрана аспрачваючы і міжволі пагаджаючыся з трактоўкай «біблейскіх заповедей», адчуваеш: галоўнае — іншае. Галоўнае для паэта — застацца верным памяці.

І калі Валянцін Тарас піша: «до последнего вздоха в груди — буду верить и жить, как мальчишка, у которого все впереди», то піша не таму, што заігрывае з часам, які няёмаль-

кі імгненнаў да смерці, і ўнізе, каля яго ног, — Рыбак, які зараз робіць тое, чаму, можа, яшчэ стараецца не верыць. І гэтыя яго прыніжана-жаласлівыя словы — адтуль, знізу: «Даруй, брат». А што — зверху, ад Сотнікава ў адказ? Словы гневу ці праклені? А можа, здэклівае «падбадзёрванне» — маўляў, чаго енчыш, не сачкуй, задарма не пакормяць?.. Не, толькі гэта кароткае: «Пайшоў к д'яблу!» — у аднас кагосьці нікчэмнага, не вартага, можа, і нянавісці. Каб той, унізе, не перашкаджаў Сотнікаву. Таму што на яго зараз глядзяць не толькі каты, але і людзі — свае, у памяці якіх ён застаецца... У такую мінуту да «палемікі» са здрадай не аду-скаюцца.

ЯК МНОГА дае ў літаратуры аўтару «свая» ідэя, якое ў яе глыбокае і доўгае «дыханне», калі яна, будучы гуманістычнай

па сваёй прыродзе, «перажыта сэрцам», а не проста ўзята на ўзбраенне як бясспрэчна-правільная! І вось што яшчэ важна: такая ідэя заўсёды так ці інакш звязана са «старымі», адвечнымі ісцінамі. Пра іх, дарэчы, гаварыў у сваёй Нобелеўскай прамове Фолкнер. Звяртаючыся да заходняй літаратуры, якая страціла высокі ідэал, ён сцвярджаў, што няма нічога больш важнага за «праўду пра душу, старыя вечныя ісціны — любві, гонару, жалю, гордасці, спачування і самаахвяравання...» І гэта — Фолкнер, які ў свой час зведаў ледзь не ўсе «спакусы» мадэрнізму. Каб прыйсці да таго, што, на сутнасці, заявіла кожная нацыянальная літаратура яе класіка...

Вось і пра гэта думаецца сёлета, у год юбілейны для беларускай класікі.

ПІСЬМЕННІК, КНИГА, ЖЫЦЦЁ

ГЭТА ФАКТ — у апошні час асабліва ўзрастае цікавасць да твораў прыгодніцкага жанру. Запаланлі экраны мастацкія стужкі, героі якіх вядуць барацьбу са злычынцамі і агентамі замежных разведкаў, у бібліятэках — чэргі на дэтэктывы. Прасей за ўсё раслумачыць гэта пэўнай эстэтычнай непатрабавальнасцю пэўнай катэгорыі глядачоў ці чытачоў, але ж сярэд іх — вядомыя вучоныя, знакамітыя акцёры, ды і самі пісьменнікі таксама: дастаткова зазірнуць на старонкі «Недели», «Книжного обозрения» і іншых выданняў, дзе пастаянна вядуцца рубрыкі: «Хто над чым працуе? Хто што чытае?», каб пераканацца ў гэтым.

Значыць, большасць, пераважная большасць кіруецца не жаданнем атрымаць задавальненне ад чарговых прыгод персанажаў, якім лёгка даецца нават немагчымае, а нечым большым, чым прага незвычайнасці. Большае гэта — ва ўсёй значнасці і паўнаце сваёй адчуць прывабнасць і рамантычнасць прафесіі работнікаў крымінальнага вышуку, яе гераізм, мужнасць. І адначасова — чалавечнасць, бо людзі, што пастаянна вядуць барацьбу са злычынцамі, і з'яўляюцца ў асноўным героямі кніг прыгодніцкага жанру.

Шкада толькі, што многія аўтары яшчэ вельмі павярхоўна падыходзяць да паказу іх працы, напружанай, па-сапраўдому пошукавай работы. Таму і не дзіўна, што і ў кіно, і ў літаратуры ўжо даўно з'явіўся нейкі стэрэатып работніка міліцыі і пракуратуры. Як правіла, гэта ці вопытны «ас», які ніколі не меў і не мае сумненняў, ці маладзенькі выпускнік юрыдычнага факультэта, што таксама са здзіўляючай лёгкасцю выкрывае адпетых злычынцаў. Астатняе ў жыцці гэтых людзей пісьменнікаў не цікавіць, ды і не можа яно быць, гэтае «астатняе», калі хадзюць персанажы па волі такіх аўтараў ператварыліся ледзь не ў робат.

Я ўжо сабраўся быў спытаць у Мікалая Іванавіча Чаргінца, аўтара некалькіх кніг пра работнікаў крымінальнага вышуку, як ён ставіцца да такіх кніг і фільмаў, як адказ на гэтае пытанне ў нейкай ступені даў тэлефонны званок. У кабінет начальніка крымінальнага вышуку рэспублікі, палкоўніка міліцыі М. Чаргінца паступіла нечарговае аператыўнае данясенне. Званок быў... з Гагарына. Званіла маці перага ў свеце касманаўта, і Мікалай Іванавіч, напасціўшы ў мяне прабачэння, пытаўся ў Ганны Цімафееўны пра яе здароўе, запрашаў прыязджаць у госці ў Мінск. Аказалася, што пасябравалі яны пасля таго, як сёлёняй вясной М. Чаргінца наладжваў сустрэчу з Г. Гагарынай у ДOME літаратара.

Пасля званка і размовы па тэлефоне пытанне гэтае было не толькі лішнім, але, бадай, і неабавязковым. Канечне ж, сёйтой з герояў найсучаснейшых дэтэктываў падобнай «слабасці» сабе дазволіць не мог. Для яго асноўнае пагоні, стрэлы... Успомнілася і прызнанне аднаго знаёмага, якому пашчасціла прысутнічаць на чытацкай канферэнцыі па творах М. Чаргінца. Не хаваючы свайго захаплення, ён гаварыў: «Цудоўны чалавек! Эрудзіраваны, тактоўны... І галоўнае, што людзей любіць... У сваёй прафесіі ён бацьчы перш за ўсё магчымае змагацца за чалавека».

ПРА «СТАРЫЯ» І СЦІНЫ

(Заначэнне. Пачатак на стар. 5).

ту, ён мог толькі ўзраваць яго разам з сабой». У яго заставаўся яшчэ шанец для таго, каб загінуць з думкаю, што зрабіў усё, што мог. Шанец адбраць права на сваю смерць у ворага і самому знішчыць яго ўласнай смерцю. Гэтага «мізэрнага шанца» лейтэнант Іваноўскі не ўпусціў...

Тая галоўная маральная ідэя, дзякуючы якой В. Быкаў, аба-

піраючыся на ваенны матэрыял, выходзіць і да пятай агульначалавечага зместу, «працуе» ў яго мастацкім свеце на ўсіх узроўнях — «татальна». На ўзроўні псіхалагічным яна забяспечвае пісьменніку глыбокае разуменне і такіх момантаў душэўнага стану героя, веданне пра якія вельмі цяжка здабыць эмпірычным шляхам. Гэта — тое, што падуладна толькі сапраўднаму мастаку. ...Вось Сотнікаў — за некаль-

Сапраўды, у кнігах М. Чаргінца моцныя чалавечаўныя аспекты. Вытокі іх лёгка зразумець, бліжэй пазнаёміўшыся з самім аўтарам. М. Чаргінец — з тых людзей, што выклікаюць спачатку, так сказаць, завочную цікавасць. Колішні футбаліст (гуляў у вядомых камандах), кандыдат юрыдычных навук, начальнік упраўлення крымінальнага вышуку Міністэрства ўнутраных спраў БССР і адначасова пісьменнік.

Калі я зайшоў у кабінет Мікалая Іванавіча, там знаходзіўся падпалкоўнік, чалавек ужо ў гадах, і капітан, яшчэ даволі малады. Не ўдаючыся ў падрабязнасці гаворкі, якая адбы-

перад сабой, расказваючы пра нялёгкую работу, трывожную службу (адна з кніг пісьменніка, дарэчы, так і называецца — «Трывожная служба») работнікаў міліцыі. Правільней нават будзе сказаць, не адну задачу, а некалькі, што дапаўняюць адна другую. Першая, і ці не самая важная, — выклікаць цікавасць да работы савецкай міліцыі, паказаць будні яе ва ўсёй складанасці, напружанасці і своеасаблівай рамантычнасці. Па-другое, пішучы кожную новую кнігу, М. Чаргінец дбае і пра тое, каб яна па-свойму — праз сістэму вобразаў, чалавечых характараў, вядома — прапагандавала савецкае права, мараль. Адсюль вынікае і трэ-

атрымлівалася так, што гэты персанаж пачынаў неці ідэяна-мастацкую нагрузку. М. Чаргінец увесць час як бы экзаменаваў свайго героя, «выпрабоўваючы» яго і прафесійныя, і чалавечыя якасці.

— Бывае і так, што той ці іншы персанаж як бы «перастае» падпарадкоўвацца волі аўтара...

Пісьменнік мае на ўвазе якраз Осіпава. Сталася так, што ў апавесці «Следства працягваецца» (яна стала трэцім творам М. Чаргінца і з'явілася пасля «Трывожнай службы») ён «павінен» быў загінуць. Тыя, хто чытаў гэтую апавесць, не маглі

прытрымлівацца і ў апавесці «Фінал Краба», у якой, як у ніводным творы пісьменніка, работнікам міліцыі супрацьстаяць вельмі небяспечныя і вельмі вопытныя злачынцы, га-лоўны сярод якіх медзвяжатнік («спецыяліст» па сейфах) Кракет, ён жа Кляшнёў, ён жа Фралоў, ён жа Краб. М. Чаргінец, выкрываючы адшчапенца, праўдзів паказвае, чаму атрымалася так, што чалавек гэты ператварыўся ў небяспечнага для грамадства злачынцу, стаў злодзеём-рэцывіўстам.

— Магчыма, некаторыя чытачы здзіўлены, чаму я так шмат пішу пра цяжкія злачынствы. У нас жа злачыннасць самая нізкая ў свеце па ўсіх паказчыках і пастаянна зніжаецца, таму што пры Савецкай уладзе знішчана сацыяльная аснова як правапарушэнняў, так і злачынстваў... Расказваю я аб гэтым па іншай прычыне. Расказваю для таго, каб паказаць, наколькі цяжкая, небяспечная паўсядзённая работа работнікаў савецкай міліцыі і пракуратуры. Як шмат трэба папрацаваць ім кожны раз, каб не толькі раскідваць злачынства, але часам і вярнуць чалавеку добрае імя.

...Тыя, хто знаёмы з творчасцю М. Чаргінца (акрамя названых, ён аўтар таксама апавесцей «Вяселля ў сяду не будзе», «Здагадка маёра Ветрава»), пачаўшы чытаць яго раманы «Вам — заданне», першая частка якога нядаўна выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» асобнай кнігай, адразу заўважылі, што пісьменнік быццам у нечым «зрадзіў» свайму творчому прызначэнню — больш палова новага твора прысвечана падзеям Вялікай Айчыннай вайны. Герой яго — Уладзімір Славін, Аляксей Курэйчык, Пётр Мачалаў, хто ў падполлі, партызанскім атрадзе, а хто ў дзеючай арміі, змагаюцца з фашыстамі, і толькі ў заключных раздзелах рамана Славін і Мачалаў пачынаюць весці барацьбу з бандытамі ў заходніх абласцях Беларусі.

— Даўно хвалію мяне адна тэма, — прызнаецца М. Чаргінец, калі гаворна заходзіць пра раманы «Вам — заданне». — Хочацца прасачыць жыццё некалькіх пакаленняў работнікаў міліцыі, пачынаючы ад першых гадоў Савецкай улады. Да гэтай тэмы ў некаторай ступені я паспрабаваў падступіцца ў сваім раманы. Што тычыцца асноўных персанажаў, дык у большасці з іх ёсць прататыпы. Напрыклад, Валодзь Славін я, калі можна так сказаць, пісаў з Уладзіміра Міхайлавіча Свірыдава. Цікавы гэта чалавек — палкоўнік міліцыі, заслужаны работнік Міністэрства ўнутраных спраў ССРСР, цяпер начальнік крымінальнага вышуку Мінска, Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, якую сустрэў падлеткам. Бацька Свірыдава быў наборшчыкам першых падпольных газет у Мінску... Сям'і чужым удалося выратавацца. Валодзь з сястрой трапіў у партызанскі атрад, быў цяжка паранены, пасля вайны ўжо скончыў школу міліцыі...

Раман «Вам — заданне», як і кожны твор падобнага жанру, багата населены персанажамі. І ўсё ж ці не лепш за іншых выпісаны аўтарам Валодзь Славін. Спачатку перад намі звычайны гарадскі хлапчук, які ненавідзіць ворага, але пакуль што не ўсведамляе правільных шляхоў змагання з ім. Падполле, барацьба ў радах народных месціцаў — важныя прыступкі, што вядуць яго да той ступені грамадзянскай актыўнасці, калі ўжо чалавек становіцца свядомым змагаром за светлыя ідэалы.

Асабліва ўдаліся М. Чаргінту старонкі твора, дзе расказваецца аб дзейнасці Уладзіміра Славіна на пасадзе оперупаўнаважанага аддзела па барацьбе з бандытызмам. Цікавымі атрымаліся і вобразы Курэй-

чыка, і Мачалава, людзей, што таксама прайшлі нялёгкай дарогай вайны. Праўда, у адрозненне ад Славіна, яны перад нападом фашыскай Германіі ўжо звязалі свой лёс з міліцыяй.

Завяршаецца першая частка рамана ў пэўнай меры ідылічна. І Славін, і Курэйчык, і Мачалаў ды і іншыя асноўныя героі, не лічачы хіба бацькі Славіна, застаюцца жывымі. Але ці няма тут адыходу ад жыццёвай праўды? Ці не імкнецца пісьменнік, так сказаць, патураць той катэгорыі чытачоў, якія прывыклі, каб у кнігах усё добра пачыналася і заканчвалася?

— Справа ў тым, — растлумачвае Мікалай Іванавіч сутнасць свайх задум, — што мне хацелася падкрэсліць: мірныя будні работнікаў міліцыі не менш небяспечныя, чым змаганне з ворагам у гады вайны. Нават некаторыя з тых, хто перажыў яе ліхалецце, у другой частцы рамана загінуць, як салдаты, на сваім пасту. Іх жа справу прадоўжаць дзеці.

Дылогія «Вам — заданне» ўжо завершана. Рукапіс другой часткі рамана ўхвалены выдавецтвам, і ён павінен выйсці ў наступным годзе. М. Чаргінец жыве новымі творчымі планами:

— Хачу напісаць дакументальны раманы, адным з герояў якога будзе Міхаіл Васільевіч Фрунзе. Мы ведаем яго як палітычнага рэвалюцыянера, выдатнага вальтычнага дзеяча. Але ж Фрунзе стаў і ля вытокаў рабоча-сялянскай міліцыі.

Мікалай Іванавіч паказвае сабраныя ім некаторыя матэрыялы. Адчуваецца, што задума гэтага рамана з тых, якія абавязкова з'яўляюцца ў кожнага пісьменніка, калі ў ягоным творчым жыцці пачынаецца перыяд сталасці. Гэтая плённая мастакоўская пара для М. Чаргінца настала. Ён прышоў да яе не толькі са значнымі набыткамі, але і з цвёрдым усведамленнем, што прыгоднікі жанр — перш за ўсё жанр мастацкі, а гэтую важную якасць ён набывае тады, калі займаецца сюжэтам, нечаканасць, вастрыня і драматычнасць сітуацыі для аўтара не самамэта, а адзін са спосабаў паглыбленага пранікнення ў псіхалогію персанажаў, спасціжэння іх характараў...

Заставалася яшчэ адно пытанне, якое можна адрасаваць толькі пісьменнікам выключных прафесій — ваенным, работнікам міліцыі, пракуратуры, геалагам — адным словам, тым, ад каго асноўная работа патрабуе надзвычайнай аддачы: «Як удаецца спалучаць пасадку начальніка крымінальнага вышуку рэспублікі з працай літаратара?» Але задаць яго ніяк не выпадала. То заходзілі наведвальнікі па сваіх неадкладных справах, вырашэнне якіх залежала менавіта ад яго, палкоўніка міліцыі М. Чаргінца, то званіў тэлефон; і Мікалай Іванавіч раз-пораз здымаў трубку. А выпала вольная хвіліна, ён бы прадчуваючы гэтае пытанне, усміхнуўся:

— Пісаць даводзіцца ў асноўным у час водпуску. Калі-нікالی нават па гадзін дваццаць у суткі. Рыбалкай я не захапляюся, палываннем тансама, так што часу хапае.

...Ужо ў тралейбусе прыгдаліся словы вядомай песні, што даўно сталі крылатымі, — «Служба дні і ночы...» А яшчэ падумалася, што яны як нельга лепш стасуюцца да таго, што робіць М. Чаргінец. Сапраўды, служба яго — «дні і ночы». І ў палкоўніка М. Чаргінца, і ў Чаргінца-пісьменніка — служба на карысць Чалавеку.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

валася паміж імі, мушу зазначыць толькі адно: М. Чаргінец не павучаў сваіх падначаленых, не загавраў іх, хоць справа тычылася злачынства ў адным з гарадоў рэспублікі. Адбылася тая па-чалавечы цёплая, я б нават сказаў, сардэчная гаворка, калі сустракаюцца аднадумцы, якіх аб'ядноўвае пачуццё агульнай адказнасці за лёсы людзей. Прысвяціўшы сваё жыццё барацьбе са злачыннасцю, аддаючы яго свярджэнню высокіх маральных ідэалаў савецкага грамадства, М. Чаргінец і тыя, з кім ён працуе, добра ўсведамляюць і разумеюць, што за кожным іхнім крокам уважліва сочыць усе мы, не хочучы, не жадаючы дараваць міліцыі нават самай маленькай памылкі. У такім стаўленні кожнага з нас да міліцыі ляжыць тая ісціна, якую вялікі паэт выказаў так: «Моя міліцыя — мяня бережэт».

Дзеся чаго пішуча гэтыя радкі, здавалася б, зусім далёкі ад праблем літаратуры? А дзеся таго, каб чытачы зразумелі, што пісьменнік М. Чаргінец пачынаецца з палкоўніка М. Чаргінца. У поглядах на жыццё, на паводзіны людзей у грамадстве ў яго раздвоенасць быць не можа. Калі паспрабаваць гэтую думку перадаць схематычна, яна будзе выглядаць прыблізна так: пішу тое, пра што думаю, думаю так, як пішу.

Крыху пазней ужо, калі мы засталіся ўдвух і Мікалай Іванавіч разгаварыўся, ён не мог не закрануць у размове і тых прычын, якімі кіруецца пры напісанні твора.

— Імкнуся падаць факты так, каб кожны чытач адчуў сябе непасрэдным удзельнікам падзей, хоць, вядома, ён неабавязкова павінен з аўтарам пагадзіцца. Ён можа нават з ім паспрачацца, штосці ў паводзінах персанажаў паспрабаваць вытлумачыць па-свойму. Толькі ён не павінен быць аб'яквы, раўнадушны да таго, пра што расказваецца...

Крыху памаўчаўшы, Мікалай Іванавіч паспрабаваў удакладніць тую задачу, якую ставіць

ця задача — выхаванне ў людзей павагі да закона, грамадзянскай актыўнасці, непрымлімых да зла ў самых розных яго праяўленнях.

І тут М. Чаргінец называе такое паняцце, як грамадзянская чысціна чалавека, яго здольнасць супрацьстаяць правапарушэнням, выступаць супраць іх. Падобную актыўнасць таксама трэба прывіваць. Дапамагчы ў гэтай важнай справе закліканы і па-сапраўднаму праўдзівыя, высокамастацкія кнігі пра работнікаў міліцыі.

М. Чаргінец пачынаў, як і многія пісьменнікі, з журналістыкі. Закончыўшы Вышэйшую школу трэнераў Беларускага дзяржаўнага інстытута фізічнай культуры, супрацоўнічаў у спартыўным друку. Тады ж паступіў на аддзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Але хутка райком партыі накіраваў яго на работу ў органы ўнутраных спраў. Тое, што спачатку ўспрыняў як патрэбную выпадковасць, неўзабаве стала прызначаннем. Адчуўшы, што знайшоў сябе, М. Чаргінец перавёўся на юрыдычны факультэт.

Новая работа захапіла. Бачыў побач з сабой людзей, якія і ў мірны час павінны былі ахвяраваць сваім жыццём. Не мог не бачыць і іншага — сапраўднага нутра адшчапенцаў, некаторыя з якіх ужо цалкам апусціліся, а большасць... За большасць трэба было змагацца. Узнікла жаданне расказаць і пра тых, і пра другіх. Задума гэтая вылілася ў радкі апавесці «Чацвёрты след». Нікому яшчэ не вядома аўтар прапанаваў яе выдавецтву «Беларусь» і знайшоў там людзей, якія падтрымалі яго, дапамаглі і цёплым словам, і творчымі парадамі.

Галоўнымі героямі сваёй першай апавесці — а некаторыя з іх з цягам часу перайшлі і ў новыя кнігі пісьменніка — абраў людзей апантаных, чыстых душой і гарачых сэрцам, няўрымслівых і неспакойных. Асноўнае месца сярод іх заняў Ветраў, з ім працаваў Осіпаў — таксама чалавек крышталёвай чысціні і надзвычайнай адданасці сваёй справе. Паступова

не запомніць адзін з самых хваляючых і ўражлівых эпізодаў. Цяжкапаранены Осіпаў просіць дапамогі. І не атрымлівае яе. Гаспадары дома, у якіх пастукаўся ён, не адчынілі дзвярэй. «Мая хата з краю» — гэтае мяшчанскае правіла і тут саслужыла сваю блугую паслугу.

— Абывацельшчына, — разважае М. Чаргінец, — з'ява вельмі страшная ў самой сутнасці. Менавіта абывацель праз сваю абыякавасць можа стаць на шлях маральнага злачынства. У эпізодзе з Осіпавым так і здарылася. Адбылося маральнае зло, якое каштавала сумленнаму чалавеку жыцця.

І «Чацвёрты след», і «Трывожная служба», і «Следства працягваецца» — творы, якія нікога не пакідаюць абыякавым. У іх шмат падобных эпізодаў, калі чытачу даецца магчымасць разам з аўтарам задумацца над учынкамі таго ці іншага персанажа. Грамадзянскі патэнцыял гэтых апавесцей вельмі важкі. Адчувальны ён і ў «Фінале Краба», творы, што, як і папярэднія, пабудаваны на дакументальнай аснове і якому высокую ацэнку даў народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў. І ўжо добра вядома чытачам маёр Ветраў, і ў многім яшчэ малавопытны Майскі, і зусім малады Скалаў, што, рызкуючы ўласным жыццём, трапляе да злачынцаў, каб дабіцца іх поўнага і капчатковага выкрыцця, ды і іншыя персанажы апавесці паказваюцца з той мастацкай паслядоўнасцю, калі для аўтара важна перш за ўсё выявіць асноўнае, што вылучае канкрэтнага чалавека, характарызуе яго як індывідуальнасць.

Работнік крымінальнага вышуку адначасова павінен быць і глыбокім аналітыкам, і тонкім псіхолагам, і проста душэўным чалавекам, — гэта таксама часцінка праграмы, што складае аснову творчага крэда М. Чаргінца. Яго ён

Уладзімір СКАРЫНКІН

Перад узыходам

сонца

Вятрак стары,
стагі саломы,
Дубы —
надрэчча каралі —
Чакаюць урачысты момант —
Час каранацыі зямлі.

Ад ззяння сонечнай кароны
Над полем жмурыцца жаўрук.
Вось-вось пазалаціцца крона,
І заблішчыць змакрэлы брук.

Сяло завесамі рыпіць
І насцеж адчыняе дзверы.
Яшчэ імгненне —
і асверы
Пачнуць зямлі паклоны біць.

Калі рыхтуюцца ізноў
Лясы надзець апратку,
Зямля мая
Ля валуноў
Адтайвае спачатку.

Нібы асілак Гаравік,
Пакуль хапала клёку,
На Віцебшчыну
Ледавік
Пёр валуны здалёку.

Змяніць не здолелі гады
Іх выгляд самавіты.
Ля валуноў
Мурога заўжды
Густы і сакавіты.

Пад вербалозам трапяткім
Ля Гараджанкі дзесьці
Імшэ камень,

На якім
Я так любіў прысесці.
Глядзеў на шустрых качанят
Я з-пад рукі,
Бывала, —
І мой дапытлівы пагляд
Пяшчота сагравала.

Навекі край,
Дзе мы раслі, —
У нашых сэрцах,
З намі...
Я нарадзіўся на зямлі,
Сагрэтай валунамі.

У бары

Анатолю ВЯЛЮГІНУ
Заходжу ў бор,
Нібы ў сабор.
Святочна ў ім
І чыста.
Гучыць
Нябачных пеўчых хор
Суладна,
Урачыста.

Нал дахам з крон —
Блакітны звон.
Азерца,
Як кадзіла,
Між залатых ствалоў-калон
Шмат дыму нападзіла.

Кусты лазы
І дзеразы,
Як абразы,
Ля рэчкі.
На сасенцы ў два разы
Ярчэй заззялі свечкі!

Дубы-кражы,
Як міражы,
Над марывам чабору...
Наўжо іх спіляць,
Як крыжы
На купалах сабора?

Сыграй мне песню,
Цымбалістка,
Пра беларускі родны край.
Сыграй пра ўсё,
Што сэрцу блізка,
Пра ўсё,
Што дорага,
Сыграй.

Хай зала
Чарадзейным званом
Напоўніцца,
Як лес вясной,
І ўзідзе
Сонейкам чырвоным
Твой мілы твар
Перада мной.

Мне вельмі хочацца
Улюбёна
Ізноў зірнуць

На дзве рукі,
Што над цымбаламі
Утрапёна
Трапечуцца,
Як жаўрукі.

Сыграй што-небудзь,
Чараўніца,
Пра мой шчаслівы край.
Прымусь
Мяне употай прасляціцца
Ад гордасці за Беларусь.

Сын табе
амаль штоночы сніцца...
Па быллю,
па мокрай лебядзе
Ты бяжыш,
каб толькі не спазніцца
На цягнік,
што ў Сасава ідзе.

Загарыцца неба парусіна
Там,
дзе лесу сіняя тасьма, —
Ты трывожна ўскопішся:
ад сына
Нешта доўга не было пісьма.

Возьмеш на палічцы
ключ ад пошты,
Захінеш паспешліва халат
І зляціш да скрынь блакітных...
Што ж ты
Сумная вяртаешся назад?

У доме творчасці

На небасхіле мгістым
Зары сырой смыленне.
Паперы аркуш чысты,
Як чыстае сумленне.

На хісткім дроце ўдачы
Мы ўсе —
Канатаходцы.
Пакуль я не лядачы,
Мо пагайдацца ў лодцы?

Пад воблакам імжыстым
Няхай плыве галера!
Сумленне будзе чыстым
І чыстаю папера.

Прымаў усё спакойна я —
Абразы,
Кпіны,
Нават здэкі.
Здавалася,
Душа мая
Заледзянела ўжо
Навекі.

Але кранулася душы
Ты ветрам з веснавой палянкі —
І заспявалі ледзяшы
Свае празрыстыя вяснянкі.

Ён верны быў сваёй сям'і і дому,
Ён толькі працай, толькі ў працы
жыў.

З касою выйдзе — за дваіх
пракосы,
За плугам стане — дацямна
араў.

А як любіў ён лес
многагалосы, —
Як ён для зруба сосны выбіраў...

Усё жыццё з касою ці пры плузе,
Усё жыццё з пілой і з тапаром.
Хто мог зраўняцца з ім ва ўсёй
акрузе, —
Ён быў у працы вечным
мацаром.

Яго старанню можна
падзівіцца, —
Усё кіпела у руках яго.
І будзе помніць вёска Маргавіца
Нястомнага работніка свайго.

Ён не любіў абы-якіх гаворак
І час не траціў для пустых патрэб.
Спазнаў ён сэрцам і вайну і гора,
Ён мазалямі зарабляў на хлеб.

Ён нёс усюды і дабро і згоду, —
Прайшоў ён вельмі чэсна па
зямлі.

І як хацеў ён, каб вольна
заўсёды
Ва ўсёй акрузе людзі ўсе жылі.

Прыгожай гэтай думкай сакалінай
Аздобіў ён мой пазычны збор.
Яго старанне — прыклад мой
адзіны,
Яго жыццё — найлепшы мне узор.

Ягоны вобраз, слаўны і высокі,
Я буду бачыць зблізку і здалёк...
Бывай, мой бацька... Мой
любімы сокал...
Хай будзе пухам для цябе
зямля.....

Алесь СТАВЕР

Спявайце, людзі!

У кожным сэрцы успаміны будзіць
І водгулле ідзе ва ўсе канцы,
Калі спяваюць розных нацый
людзі

У горадзе курортным Трускаўцы.

Тут гэтакі звычай склаўся сам
сабою.
І кожны дзень ідзе туды народ,
Дзе спевакі збіраюцца гурбою
Каля бювета мінеральных вод.

Дзе зводны хор народна-
самадзейны
Гучыць ужо каторы год паград.
І украінскай песняй чарадзейнай
Палоніць схілы горныя Карпат.

Спявайце, людзі!
Хай лунаюць песні
Над росстанню, над часам, над
журбай.
Няхай напеў іх, нібы промень
весні,
Усіх адорыць радасцю зямной!

Памяці бацькі

Памёр мой бацька... Горасная
страта...
Як перажыць бязмерную тугу?
Дамой прыеду і ласкава «тата»
Я ўжо сказаць нікому не магу.

Я разумею, з нас ніхто не
вечны, —
Усім нам пэўны вызначаны век.
Ды не сціхае цяжкі боль
сардэчны, —
Мой бацька быў адменны
чалавек.

Дарогу ён не перайшоў нікому,
Нікому ён вады не замуціў.

Возера Рыца

ДЗІЯНЕ

Горнага краю
Краса-чараўніца, —
Возера Рыца.

Бездань марская
Між гор галубіцца, —
Возера Рыца.

Піхта на схілах
Кругом зеляніцца, —
Возера Рыца.

Снег на вяршынях
Блішчыць, зіхаціцца, —
Возера Рыца.

Воблака ноччу
На хвалі садзіцца, —
Возера Рыца.

Хай мне цудоўная
Казка прысніцца, —
Возера Рыца.

Маленькі хлопчык з цаглянай у руках стаіць на пераездзе і чакае, пакуль пройдзе наш цягнік. Босы, голагаловы, у падкасаных штанах. Мабыць, там, дзе ён жыве, ці там, куды нясе гэтую цагліну, ёсць лужыны...

Я гляджу на гэтага будаўніка праз акно вагона, бо ўжо еду дадому, на педагагічную работу. Не адыходжу ад бакавага акна, хоць ногі ўжо трохі млеюць ад стаяння — сесці тут няма дзе. Магчыма, гэта першы чыгуначны рэйс на вызвалены Мінск. Марудны, з частымі астаноўкамі, з доўгімі стаянкамі. Мабыць, ідзе наперадзе правёрка рэзльсаў, а можа, і рамонт дарогі пасля разгрому варожай групоўкі. Акно перада мною адчынена. На хаду цягніка часам трапляе сюды крыху дыму ад паравоза. Іншы раз, калі перад вагонам нічога няма, зазірае ў акно чыстае і цёплае летняе сонца і зыркім промнем падлепае мне вочы. З веяркоў яшчэ больш даносіцца дымнага паху, але быццам не паравознага, а парахавага. Усяго некалькі дзён назад нашы войскі вызвалілі Мінск, яшчэ гучыць у маіх вушах грозна-ўрачысты голас Левітана, які абвясціў аб гэтым усяму свету.

Цягнік іржава скрыгануў тармазамі, гучна і прадоўжна заляскаў буферамі, спыніўся. У кювеце перад майм вагонам — бязладная, стыхійна скінутая гурба стрэленых гарматных гільзаў. Яны зусім свежыя, ружовыя капсулі, прабітыя ўдарнікамі затвораў, пабліскаюць на сонцы. Углядаюся ў пустыя, прыкопчаныя стрэлам, былыя гнёзды для снарадаў, і мне ўяўляецца, што адтуль яшчэ сочыцца дым.

Апускаю аконнае шкло да самага нізу, высюваюся, каб убачыць таго хлопчыка, што стаяў на пераездзе. І сапраўды бачу яго: ён стаіць на тым жа месцы і трымае ў руках цагліну. Уяўляю, як яму цяжка: і рукі памлелі і ногі. Але не кідае хлопчык свайго грузу, мабыць, ён вельмі патрэбны.

Ці надоўга затрымаецца тут цягнік? Гэтага я не ведаю, і хлопчык наўрад ці ведае. Што зрабіў бы я на месцы малога будаўніка? Толькі каб у мяне ў руках была не адна цагліна, а цэлая ношка. Хутчэй за ўсё — падняўся б на тамбур і спусціўся б на другім баку цягніка. Магчыма, паспеў бы саскочыць, нават каб і крануўся ў гэты час цягнік.

А хлопчык стаіць і чамусьці не здагадваецца ці не адважваецца ўзысці па прыступках на тамбур. Хіба ўсе тамбуры насупраць заняты грузам? Хлопчык можа падлезці са сваёй цаглянай і пад вагон. Так яшчэ зручней. Але ж, што будзе, калі, на няшчасце, паравоз у гэты момант скране вагоны?

Мне стала шкада хлопчыка, нейкая трывога адалела за яго. Намерыўся выйсці з вагона, падбегчы да малога ды памагчы перабрацца на другі бок цягніка. Але нарэшце пачуўся тонкі і пранізлівы гудок паравоза і адтуль стаў даносіцца кволы ляскаў буфераў. Раскіданы стос гарматных гільзаў пачаў аддаляцца ад майго акна, а потым сподалеку завідеўся высокі адзіночны комін, у ніжняй палавіне белы, а ў верхняй — чырвона-чарнаваты. З коміна густымі клубамі валіў дым.

Пры набліжэнні да гэтага месца змяняўся ракурс агляду, і неўзабаве я заўважыў, што ад хутарка пры дарозе, магчыма, сядзібы чыгуначнага наглядачыка, астатая адна печ з комінам-стаканом. Печ выглядала ярка-белай, відаць, нядаўна была выбеленая гаспадыняй. Наколькі даставаў пэндзаль, быў пабелены і комін, а далей аставаў такім, як пакінуў яго пажар. Каля голай печы рупелася гаспадыня, а побач на недагарэлым бервяне сядзелі трое падлеткаў і, напэўна, чакалі чаго-небудзь варанага.

Па мясцовасці я нідзе нічога не пазнаваў, хоць ведаў, што цягнік ідзе тым самым маршрутам, па якім ішлі мы з Таняй тры гады таму назад. Толькі тады ад Клічава, а цяпер на Клічаў. На некалькі вагонаў была адна вельмі маладзенькая, амаль падлетак, правадніца. Малых станцый і паўстанкаў яна не абвясчала, мабыць, не ведала іх назваў. А шыйдаў, нават звычайных надпісаў яшчэ нідзе не было. Напэўна, толькі машыніст ведаў, як тут што, і часам спыняў цягнік каля такіх руін, дзе нават маленькую шылдачку не было на чым павесіць ці прымацаваць.

Пакуль было святло на дварэ, я ўсё спадзяваўся, што вольна пад'едзем да такой станцыі, дзе я ўсё пазнаю, парадуюся сустрэчай са знаёмымі, блізкімі сэрцу мясцінамі. Можа, гэта будзе той паўстанак, на якім мы з Таняй некалі перасядалі ў другі цягнік, едучы дадому на канікулы, можа, той бярозавы, скрозь зялёны прыпынак, дзе яна амаль на хаду саскоквала з прыступкаў вагона, спынялася на маленькім перончыку і доўга махала мне рукою. Ехаў я да свайго Слуцка і ўяўляў, як яна жвавенька паб'яжыць праз лес у свой заводскі пасялчак, да бацькоў. Адна паб'яжыць, а ўжо цемнавата. І сумленне мучыла, чаму і сам не саскочыў на гэтым раз'ездзіку і не праводзіў Таню. Пачакаў бы там суткі да наступнага цягніка. Якая ж бяда? Пазнаёміўся б з Таняй раднёю: бацькамі ды сёстрамі.

Не намякнула мне Таня, што можна было б так зрабіць, відаць, саромелася, а сам я не адважыўся. Потым усе канікулы сумаваў па ёй...

Да змяркання хацелася ўбачыць Днепр. Мроілася палюбавацца хоць тымі пералескамі ды чаротамі, што аздаблялі яго берагі... Чамусьці ўспомнілася і тая кароўка, што некалі напасвілася на прыдняпроўскай пойме... І пакарміла нас з Таняй малачком...

Дайшла яна тады да сядзібы Несцера ці абмінула? Дзе займела сваё стойла?..

Ці жыў-здараў цяпер Несцер, калгасны пастух? Як адпакутаваў, пераадолеў акупацыю? Наведваўся да яго Гарох па свае дакументы ці не наведваўся?..

Ноччу ніводнага ліхтара на станцыях. Толькі сядзітады мільгне газавай свяцілкай дзяжурны дыспетчар ды засвішча моцна і працяжна. Можна, усяго і захаваўся тут на поўную сілу — сігнальныя свісткі і ўдкі паравозаў.

...Цягнік усё ж спыніўся, як мне ўяўлялася, недзе каля Дняпра і прастаяў доўга. Прычыны ніхто не ведаў. Усе полкі майго вагона пачынаў ахутваць густы туманны змрок. У прыпацелым акне я ледзь здолеў убачыць бусла; ён спавольна хадзіў амаль пры самым чыгуначным насыпе па зялёнай, цяпер ужо цёмнаватой балоціне. Дзюбу трымаў нізка, амаль між ног. Ступаў асяржожна, пэўна ж, каб не спалохаць сваю пажыву, і быццам зусім не спяшаўся ўзлятаць адсюль. А пара ж была — на седала! Няўжо буслянты так позна будуць чакаць яго?

Баян падышоў да самага насыпу, узняў дзюбу і быццам паглядзеў на маё акно. Потым падскокнуў разы два на сухім месцы і ўзляцеў у паветра. Па-

У першы момант, калі прагнуўся, мне так і здалося, што цягнік нікуды не адыходзіў, і стаім мы на тым месцы, адкуль нядаўна ўзляцеў бусел. Няўжо цэлую ноч прастаялі?

У вагоне было значна святлей, чым у той час, калі я шукаў лясвічку ды прыстаўляў яе да ніжняй полкі, каб залезці на верхнюю. Унізе ўжо амаль усе пасажыры не спалі: некаторыя стаялі ля акон на калідорчыку, а бліжэйшыя да мяне, відаць, з маіх ніжніх суседзяў, так прыліпілі да майго акна, што за іхнімі галовамі з непрычасанымі валасамі я пры першых спробах не мог нічога убачыць. Белы ручнічок быў накінуты на плячо ў аднаго пасажыра. Я і пазайздросціў крыху, бо ў мяне не было ніякага ручніка — у шпіталі не выдалі, і ў той жа час падумаў: «От чысцюля тылавая, мабыць, і не нюхаў пораху!»

З ручніка зрок упаў на адзеду чалавека і здзіўленне ўзяло, што яна паласатая: «Няўжо з канцлагера?» Прыгледзеўся і вызначыў, што палосы тут хоць і падобныя на лагерныя, аднак маюць зусім іншую якасць: эластычныя, мяккія, пабліскаваюць свежым шоўкам. Значыць, піжаму сусед мае і надзеў яе. Чакае, пакуль кранеца цягнік, і тады пойдзе ўмывацца.

валеных вагонаў, і праз акно здавалася, што абгарэлыя жалезны быццам растуць з зямлі. На іх не было кулявых прабоін, хоць гэта толькі на першае вызначэнне. Прыгледзеўшыся ўважлівей, можна было убачыць, што тут вясеннія расліны нібы падлячылі раны вайны: месцамі лістком прыкрылі прабоіну і яна стала ўжо незаўважнай. Амаль усюды тонкія сцябліны прашыліся ў прабоіны і такім чынам надалі ім нейкае адценне мэтазгоднасці, бо свежа-зялёныя, росныя пучкі травы, што з вясёлай смеласцю выглядалі з прабоін, былі падобныя на чароўныя букеткі.

Адна сцяблінка, мужна і самаахварна пралезшы праз кулявую прабоіну, узнялася высока — насустрэч сонцу і зацвіла. Жоўтая пляхотная кветка, падобная на маленькі сланечнік, была яшчэ прыкрыта ў чаканні першай ярчыні сонечнага промня. І яна ведала, адкуль засвеціць гэты прамень... Засвеціць і прыгрэе. Ужо цяпер яна павярнулася да ўсходу сонца...

Памагаю інваліду. Як магу, так і памагаю, бо сам інвалід. Тады яшчэ не чуў пра такое афіцыйнае «званне» — інвалід Айчыннай вайны, аднак меў веру, што яно павінна быць. Многа нас, былых воінаў, або зусім, або часткова страціла працаздольнасць. Раней такіх людзей звалі калекамі. І часам памагалі, як калекам, — падаяннем, хто што мог. Не можна быць, каб так было пасля перамогі ў гэтай вайне!

Салдат, якому я памагаю, зламаў мыліцу на мінскім пероне. Саскочыў на адной назе з прыступкі вагона і трапіў у яму. А тут было так: не трапіць у яму ці ў якую калдобіну больш складана, чым уваліцца туды па калена ці нават і па пояс, — увесь перон быў яшчэ ў варонках і выбоінах пасля нядаўняй бітвы.

Калі салдат заўважыў, што ў мяне асталося толькі паўрука, то стаў залішне настойліва дзякаваць за дапамогу і мімаходзь падхвальнуўся, што ў шпіталі выпрасіў дзве мыліцы, хоць яму «паложана» адна. З запасной мыліцай, хоць яна бралася не толькі ў запас — з дзвюма ісці лягчэй, — салдат мог дабрацца да мясцовага шпітала.

Тым часам мы ішлі поруч. Салдат пакуль яшчэ няўмела, з натугай кульгаў на адной мыліцы, а я на сваёй левай кульгале трымаў шынель, а ў правай паўруцэ пачаўку амаль пустога рукзакі і адвольна памахваў ім. Глыбока і шчыра спаўнаў салдату, што ў яго няма нагі, міжвольна ўяўляў, як яму будзе жыццё аднагогаму. А пра сваё аднаруцтва чамусьці не думалася. Мільгнула горкая радасць, што калі нешта ўскінуць на левую руку, дык ніхто і не заўважыць пустога рукава. А на правай руцэ будуць тырчаць тры пальцы — дык і можна адчуваць сябе чалавекам.

Каля пашчапанага асколкамі вугла амаль дашчэнту разбуранага будынка вакзала стаяла гаўбіца. Салдат жава пакульгаў да яе. Падышоўшы, выцяў мыліцаю па тоўстым кароткім ствале, нібы правяраючы, цэлы ён, ці мае трэшчыну недзе ўнутры. Ствол азваўся глухім звонам.

— Наша, — задаволена сказаў салдат. — Стреляў з такіх. — І пачаў аглядаць гармату з усіх бакоў, напэўна, вызначаць, што ў ёй пашкоджана. Адставіў мыліцу і ўспёрся рукою на кола.

— Замка няма! — сказаў упэўнена і ўважліва паглядзеў на мае пагоны. — Вы не артылерыст, таварыш старшы лейтэнант?

Ніякай эмблемкі па роду войск у мяне не было. — Пяхота, — памяркоўна сказаў я, чакаючы, што традыцыйны дадатак салдат зробіць сам.

— Матухна, — удакладніў салдат. — Але я вось думаю, на што тут гаўбіца спатрэбілася? Тут саракаткі патрэбны былі, пэўна ж, танкамі вораг націскаў.

— Усё ішло ў ход, — выказаў я меркаванне. — Вулічныя баі... Гаўбіца ішла разам з пяхотай і біла прамой наводкай.

— Толькі прамой! — згадзіўся салдат. — Яна і па танку можа ўдарыць... А па пяхоце шрапнеллю... Цяпер недзе каля музея будзе стаяць...

Я заўважыў, што салдату хацелася б і пасядзець на гладкім ствале гэтай гарматы: хутка сюды выгляне сонца, ствол стане сухі і цёплы. Мяне ж цягнула хутчэй у горад.

— Вы, мабыць, не тутэйшы? — між іншым спытаў я.

— Чаму так думаеце? — здзіўся салдат. — Мінчанін я. На заводзе Варашылава працаваў... І бацькі тут жылі...

— І я мінчанін. Пайшлі!

— Куды? У вас ёсць куды ісці?

— Шукаць будзем... Можна, што і ўцалела.

Перад намі, ужо на асветленым лапіку асфальта, аднекуль з'явіўся худы чорны кот, сеў на сонцы і пачаў старанна ўмывацца. Мы не заўважылі, адкуль ён вылез, але хутчэй за ўсё — з падвала будынка, халоднага і сырага. Салдат падняў мыліцу, каб замахнуцца, але я прытрымаў яго за руку.

— Няхай памыецца!.. Першая жывая істота тутэйшая...

— Дык чарноце ж якое!.. Век яно не адмыецца!.. Калі прыйдзе нам дарогу, то я не пайду ў той бок!.. Сяду, буду сядзець на гаўбіцы або падамся назад — у мяне маці была з забабонамі і крыху мне пакінула.

Кот быццам зразумеў нашы разважання, устаў, пацягнуўся і пабег уздоўж перона, раз-пораз аглядаючыся на нас, нібыта запрашаючы ісці следам.

— А ў яго кончык хваста белы, — для жарту заўважыў я.

— Хорошы коцік, — згадзіўся салдат. — Пакарміць бы яго чым!

(Заканчэнне на стар. 10—11).

Аляксей КУЛАКОЎСКИ

У апошнія гады я напісаў тры апавесці, у аснове якіх — перажытае на вайне. Апавесць «Белы сонал» ужо надрукавана ў часопісе «Маладосць», «Маршрут ад Клічава» — на чарзе ў «Полымі». Самая нядаўняя — «Хлебрыз». Апавесці аб'ядноўвае думка аб тым, што па-сапраўднаму, самааддана змагаліся з ворагам і перамагалі ў мінулай вайне нашы людзі з крыштальна чыстым сумленнем, са светлымі душама і сэрцамі. Глыбокі, шчыры патрыятызм, высокая, непахісная пры ўсялякіх паваротах лёсу ідэянасць і мэтанакіраванасць, духоўны пратэст супраць нават малазначных адхіленняў ад камуністычнай маралі — характэрныя ўласцівасці персанажаў гэтых твораў.

Раздзел, які падаецца ніжэй, узяты з апавесці «Маршрут ад Клічава». Гаворка тут пра вызваленне Мінска.

АУТАР.

ляцеў, як мне здавалася, гэтак жа павольна, як і хадзіў па балоце, аднак вельмі хутка знік у прыдняпроўскім тумане.

Гэта быў мой першы бусел на тое лета. Добра, што ён узляцеў. «Яно ж к шчасцю», — гаварыла некалі ў такіх выпадках мая маці.

Я верыў сваёй матулі, таму падумаў і пра большае шчасце, не толькі асабістае. Па матчыных словах, бусел прыносіць удачу і тым людзям, каля якіх жыўе. Магчыма, і цяпер паляцеў ён у тую сваю буслянку, якая з даўніх год усталая на сядзібе ці каля сядзібы вясцоўца? А можа, на вуліцы вёскі. Дык па добрых народных паданнях, не магло быць пажару ці якога іншага ліхалецця ні на сядзібе, ні ва ўсёй вёсцы. Мне ўявілася, што бусел вольна пераляціць над прыцішанай змярканнем вёскай, якая перажыла вайну і ўцалела... Пэўна ж, ёсць і ў нас на Беларусі такія вёскі. Павінны быць! Цяжка, амаль немагчыма ўявіць, каб вёскі не было, а буслянкі на сядзібе ці на вуліцы асталося і тырчала чорнай грудай над спустошаным наваколлем. Над папалішчамі бусел жыць не будзе. І без людзей ён абысціся не можа, хоць і не залежны ад іх — жыве і дзетка гадзе толькі ўласнымі стараннямі.

...Ляціць мой першы на тое лета бусел над ціхай прыдняпроўскай вёскай, і тыя гаспадыні, што яшчэ пынныца ў дварах, і гаспадары, хоць толькі дзядулі або падлеткі, калі яны ёсць, асабліва дзеці, якія пад той час яшчэ дзе-нідзе капошавца ў цёплым ад дзённага нагрэву пяску або памагаюць маткам, — радасна вітаюць яго і праводзяць вачамі да буслянкі. Адтуль паючыя ціхі, але бадзёры клікат, і адолее іх прыемнае, мірнае супакаенне — можна ісці класціся спаць.

Пад уражаннем такіх думак ды яшчэ і пераканаўшыся, што праз вагоннае акно больш нічога не ўбачу, нават калі цягнік і пойдзе далей, я паспрабаваў узлезці на верхнюю полку. З жалем успомнілася, як, быццам зусім нядаўна, узнімаў на ўзровень плеч рукі, клаў далоні на берагі дзвюх супрацьлеглых полак і лёгкім штуршком нібы ўзлятаў на полку. Цяпер давалося шукаць лясвічку, разлічаную, мабыць, на тых інвалідаў і дзядоў, якім не хапіла ніжніх месц. Хацелася хоць з лясвічкі крыху ўзняцца на руках, яшчэ забінтаваных, ды адразу адчулася кволасць у жылах, а яшчэ горш — боль, нафта ж нудны і надакучлівы, асабліва ў тых пальцах, якіх ужо даўно ў мяне не было.

Пасля шпітальнага ложка вагонная полка, засланая толькі маім шынялем, здалася мне залішне цвёрдай і мулкай, аднак заснуў я хутка і спаў, мабыць, добра, бо не чуў, як пайшоў цягнік. Не памяталася мне і не адчувалася, як ён ішоў ды, пэўна ж, спынаўся на станцыях. Можна, нават і зусім не ішоў, не кратаўся з месца.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

— Леанід Рыгоравіч, вы здагадваецеся пра тэму нашай гутаркі. Юбілей — з'ява для чалавека мастацтва сур'езная. Гэта хвалюючае свята, урачыстасць; гэта той дзень, калі мастак адчувае ўнутраную патрэбу, як сказаў паэт, спыніцца, азірнуцца на пройдзены шлях... (Тут узнікла даволі працяглая паўза. Леанід Рыгоравіч моўчкі слухаў, думаючы аб нечым сваім). І чым творчы шлях даўжэйшы, тым больш, мабыць, даводзіцца думаць і пра набывае, ажыццёўленае, і пра тое, што так і не здзейснілася, засталася толькі ў марах, планах, надзеях. Адным словам, юбілей дазваляе зрабіць як бы агляд «арэны творчасці»...

Рахленка. З гэтым можна пагадзіцца. Можна і паспрачацца. Згадзіцеся: падрабязна пагутарыць пра час і пра жыццё,

акцёрам іграць цікавыя ролі. Падкрэсліваю — цікавыя. Значныя па думцы, па змесце. І вось тут, як я мяркую, пачынаецца адна з адмоўных прыкмет сучаснага тэатральнага працэсу: сёння акцёру сустрэцца з цікавай роляй, тут я маю на ўвазе вобраз нашага сучасніка, усё роўна, што ў спортлаце ўсе шэсць нумароў адгадаць! Вельмі бракуе сучаснай драматургіі цікавых роляў. Парадаксальна, але факт: наогул цікавых п'ес, напісаных сучаснымі драматургамі, дзякаваць богу, хапае. Ну, не так каб вельмі, але яны ёсць. Цікавыя задумай, сюжэтам, пастаноўкай разнастайных праблем нашага жыцця — грамадскага, гаспадарчага, духоўнага, маральна-этычнага. І на вострыя міжнародныя тэмы ёсць цікавыя п'есы.

Калі пачынаеш да іх прыглядацца з вышыні нашай акцёрскай «званіцы», з

Адсутнасць цікавых роляў часта штурхае выканаўцаў на «авантуры» — акцёр шукае нейкія «прыстасаванні», каб расквеціць, аживіць вобраз. «Прыстасаванні» ж далей знешніх прыкмет не ідуць. Ці шмат можна знайсці разнастайных знешніх праяў характару? Вось і пачынае акцёр, асабліва малады, са звышгукавай хуткасцю абрастаць штампамі, своеасаблівымі клішэ. Атрымліваецца не мастацтва, а нейкі парад загадзя нарыхтаваных знакаў, якія не могуць скласці жывы творчы працэс мастацкага раскрыцця вобраза.

Неяк гадоў дзесяць назад Г. Таўстаногаў з трывогай гаварыў пра тое, што нашы акцёры цяпер не ўмеюць рабіць галоўнага: ствараць на сцэне мастацкі вобраз. Правільна. І сёння гэта ўмеюць рабіць нямногія з нас. Варта шукаць ка-

няльнага рускага драматурга А. Астроўскага, які праўдзіва адлюстроўваў свой час, людзей, норавы, у той жа час не забываў пра галоўнае — ён пісаў для акцёраў цікавыя ролі. Тое ж можна сказаць і пра драматургію Чэхава, Горкага, нашага Крапівы... Іграць у іх п'есах — сапраўдная творчая асацоца.

— У такіх выпадках высюнае эстэтычнае задавальненне атрымліваюць і глядачы. Без вялікай, сапраўднай драматычнай літаратуры тэатру немагчыма дастаць на выканавы сваю адказную функцыю ў жыцці грамадства. Гэта так. Але ў тым, што сёння, бывае, галоўныя ролі даручаюцца акцёрам, якія не ўмеюць ствараць сапраўдныя мастацкія вобразы, відавочна не толькі драматургія. Ёсць у гэтай хвалюючай усіх нас праблеме і іншыя аспекты.

Рахленка. Вядома ж ёсць. Я знарком звярнуў увагу на драматургію, бо менавіта з яе пачынаецца тэатр. Сёння некаторыя з нас мяркуюць, што тэатр пачынаецца з рэжысёра. Гэта не так. Ужо калі гаварыць пра так званы пачатак тэатра, то ён — на пісьменніцкім «шматку паперы». Там нараджаюцца ідэі, адлюстроўваюцца канфлікты, лёс людзей, краіны, чалавецтва. Ад стану драматургіі залежыць стан тэатра. Аксіёма.

Вядома, існуе і так званая адваротная сувязь. Тэатр павінен клапаціцца аб развіцці драматургіі. Гэта не патрабуе доказаў. На маіх вачах пачыналася творчая садружнасць купалаўцаў з Кандратам Крапівой, Змітраком Бядулем, Эдуардам Самуйленкам, Алесем Кучарам, Аркадзем Маўзоном, Андрэем Макаёнкам... Іх творы адыгралі вялікую ролю ў развіцці нашага тэатра, спрыялі ўзбагачэнню рэжысёрскай думкі, уздыму акцёрскага майстэрства. У апошні перыяд садружнасць тэатра з пісьменнікамі неяк «забуксавала»... Новыя спектаклі выходзяць, а васьм мастацкіх адкрыццяў, на жаль, вельмі і вельмі мала. Цяжкая гэтая справа — клапаціцца пра драматургію, адказная і вельмі патрэбная. Надзвычай патрэбная!

Пачуццё адказнасці тэатральных дзеячаў за становішча тэатра, за паўнацэннае выкананне ім грамадскіх функцый вымушае шукаць новыя ідэі і новых герояў у прозе. Раман, аповесць, нават апавяданне часам больш грунтоўна і глыбока асэнсоўваюць сучасную рэчаіснасць, падзеі мінулага, напрыклад, Вялікай Айчыннай вайны. Ды і характары маюцца праявіма нечаканя, маляўнічыя, глыбокія. Праўда, адна справа, калі драматург ці таленавіты рэжысёр бярэцца за пераклад прозы на сцэнічную мову, і зусім іншая — эпіганства. Так, цяпер модна і, відаць, выгадна займацца інсцэніроўкамі. У выніку таго «дзелавога» падыходу тэатр шмат што траціць (як, прынамсі, і літаратуру). У першую ж чаргу — акцёр. Інсцэніроўка звычайна схематызуе характары, а гэта ж — ролі... Цяпер такая

У гутарцы з Кандратам Кандратавічам Крапівой.

Фота Ул. КРУКА.

ТЭАТР — ГЭТА Тое, што ўЗРУШАЕ

6 верасня спаўняецца 75 год з дня нараджэння народнага артыста СССР, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, акцёра і рэжысёра купалаўскага тэатра Леаніда Рыгоравіча Рахленкі. Тэатразнаўцы, кандыдаты мастацтвазнаўства К. Кузняцова і Р. Смольскі сустрэліся і гутарылі з юбілярам. Прапануем іхні запіс гэтай гутаркі.

це, пра тэатр як люстэрка часу і жыцця заўсёды карысна. Нават неабходна! Зразумела, адчувальнай карысцю ад такіх размоў будзе тады, калі словы не разыходзяцца са справай. За сваё доўгае жыццё я даўно пераканаўся, што для людзей мастацтва, дакладней кажучы — тэатра, гэта адна, калі хочаце, з галоўных праблем: знайсці суладдзе слоў і канкрэтнай справы, задумы і яе рэальнага ажыццёўлення. На жаль, мы, людзі тэатра, шмат гаворым, шмат абяцаем, будзем на словах нейкія казачныя палацы і куды менш робім для канкрэтнай рэалізацыі сваіх намераў.

— Сапраўды, такая «хвароба» у асяроддзі мастацкай інтэлігенцыі існуе. Ды, як гаворыцца, «нет худа без добра». Гутарыць, спрачацца, абменьвацца думкамі аб надзённых праблемах тэатральнага працэсу, аб супярэчлівых турботах і клопатах жыцця — неабходна. Пошук ісціны ў мастацтве — працэс творчы. Неабходна і іншае — добра рабіць канкрэтную справу кожнаму на сваім месцы: драматургам ствараць п'есы, рэжысёрам ставіць спектаклі, акцёрам іграць ролі, крытыкам выступаць з артыкуламі, рэцэнзіямі і г. д.

Рахленка. Вось вы сказалі: «акцёрам іграць ролі...» Я хацеў бы ўдакладніць.

трапяткой, можна сказаць, неўміручай надзеяй адкрыць, сустрэць арыгінальны, незвычайны чалавечы характар, цікавы лёс, які б, скажам, адлюстравваў лёс народа, пакалення, — такая надзея, на жаль, часта застаецца толькі надзеяй... Па прыклады далёка хадзіць не трэба. На сцэне мінскіх тэатраў мы ўбачылі шмат п'ес пра выдатных людзей. А ці так ужо ўзрушылі яны глядачоў?.. Акцёры тут у большасці выпадкаў ні пры чым. Яны апынуліся, дазволу сказаць, у становішчы краўца, якому прапанавалі пашыць касцюм з... паветра. З нічога нічога і атрымаеш. Непарушыны закон фізікі. Я не збіраюся катэгарычна сцвярджаць, што драматургі развучыліся пісаць для акцёраў добрыя ролі, але што такіх роляў вельмі мала — факт бяспрэчны. Што ж тут застаецца рабіць акцёру? Хацеў сказаць — «беднаму акцёру», ды падумаў, што хто-небудзь іранічна ўсміхнецца: маўляў, Рахленка акцёраў шкадуе. Я іх не шкадую, я іх разумею, бо і сябе адношу да гэтага акцёрскага брацтва.

рэзні гэтай бяды... А як жа інакш назваць такое становішча, калі чалавек, па сутнасці, не валодае прафесіяй? Хацеў бы я паглядзець на таго, хто, скажам, трапіў на аперацыю да хірурга, які і скальпель добра трымаць у руках не ўмее — быў бы скандал, праўда?

— І вялікі.

Рахленка. А ў тэатрах ёсць артысты, якія не валодаюць сваёй прафесіяй. І нават вы — тэатральныя крытыкі — навучыліся ставіцца да гэтага паблагліва. Маўляў, яшчэ навуцацца, асабліва, калі гэта тычыцца маладых. Гэта першае.

Другое. Будзем мець на ўвазе таленавітага акцёра, які валодае сваёй прафесіяй. Калі няма ў ролі сапраўднага драматычнага матэрыялу, яму цяжка разлічваць на творчы поспех. Выканаўца пачынае разлічваць на позу, на музычны акампанемент... Што акцёры развучваюцца ствараць мастацкія вобразы, не ў апошнюю чаргу вінавата драматургія, бедная на цікавыя ролі. Сумна, што сёння ў заняпадзе вялікая традыцыя ге-

ВЯРТАННЕ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

Мы так і пайшлі за катом. Адчувалася, што ён тут някеска абжыўся: лёгка і ўпэўнена пераскоквалі канайкі і выбоіны на пероне, абходзіў глыбокія варонкі. Каля таго месца, дзе некалі быў выхад у горад, спыніўся, яшчэ раз паглядзеў на нас і падаўся далей. Мы ўбачылі, што выхад завалены другам і яшчэ не расчышчаны, сляды людскіх ног заўважаліся на гурбах бітай цэглы, перамешанай з аскабалкамі сухога бетону і цэменту. Людзі тут сяк-так пералазця, а кот не захацеў: напэўна, у яго ёсць лепшая сцежка для выхаду на прывакзальную плошчу. А можа, ён пакуль што і не ходзіць туды. А нам трэба ісці.

— Мо пералезем? — спытаў я ў салдата.
— Сфарсіруем! — упэўнена адказаў ён. — Не прыйдзем, дык перапаўзем!

Па галоўнай вуліцы горада крочылі амаль што ў адзіноце. Дзе ўцалеў былы тратуар, я прымякчэў сваю хаду, каб не вельмі ступаць падбітымі жалез-

нымі вугольнікамі абцасамі. Мне здавалася, што нават рэха можа пайсці па пустой вуліцы ад маіх крокаў. Аднак хутка зразумеў, што асцярога мая тут не патрэбна: цэлых гулкіх демоў нідзе побач не было, а руіны рэха не падаюць.

На тратуары менш было ям і выбоін, як на пероне вакзала, аднак глядзець пад ногі трэба было, і мой сусед увесь час лавіраваў мыліцаю, каб не спатыкнуцца. Калі мае крокі прыцішаліся, то часам здавалася, што на ўсёй цэнтральнай вуліцы, дзе некалі заўсёды было людна і шумна, цяпер чуецца толькі адзіны стукат інвалідскай мыліцы.

Куды ж мы пакульціаем? Ці выцягне бязногі салдат, калі дзядзвецца доўга шукаць прытулку ў сваім родным горадзе? Я крыху спадзяваўся на адно далёкае і ўскраінае месца ў горадзе, якое ўслых не надта і вымавіш — нямецкія могілкі. Там, зусім побач, стаяў некалі прыватны драўляны домік, дзе я кватараваў, калі працаваў у газеце, а потым і як вучыўся ў настаўніцкім інстытуце.

А куды пойдзе салдат? У яго, можа, і такой надзеі няма?

Паабал па вуліцы, дзе менш было друзу, расло рознае зялле. У асобных месцах, дзе разбурэнне ўжо задаўнілася, была некім пасаджана, добра ўзышла і нават падбіралася да цвіцення ранняя бульба.

— Вось ужо і не прападзем! — бадзёра ўсклікнуў мой спадарожнік.

З высокага бульбоўніку, як, не раўнуючы, з якой заседы, проста перад намі выскачылі дзве дзядзчы-

кі і жвава затупацелі сандалетамі па тратуары. Выбралі гладкае месца і пачалі маляваць «класы» для гульні. Малявалі не крэйдай, а аскабалкамі цэглы, таму «класы» выходзілі чырвоныя.

Салдат паставіў мыліцу ў крайнюю клетку, зацікаўлена і добрачыліва паглядзеў на дзядзчынак.

— Вы адкуль гэта?

— Ніадкуль, — бойка адказала адна з іх і лёгка, амаль не чутна, як кошка, скокнула бліжэй да нас. — Мы тут жывём.

— Дзе гэта тут?

— Вунь там!

Мы абодва павярнулі галовы туды, куды паказвала дзядзчынка, аднак ніякага жылта не ўбачылі.

— Мы ў зямлянцы жывём, — дадала другая дзядзчынка, у такой жа кароткай сукенцы, як і першая, з загарэлымі голямі нагамі ды такімі стройнымі і пружыністымі, што і балерына магла б зайздросціць.

— А вада ў вас ёсць? — спытаў салдат.

— Ёсць! — як адным голасам адказалі дзядзчынікі. Потым тая, што больш стройная і, відаць, старэйшая, запыталася, пералётваючы, з «класа» ў «клас», нібыта і не дакранаючыся да асфальту. — Прынесці вам? Халодная ў нас вада, з калодзежа.

— О, гэта добра было б! — узнісла азваўся салдат. — Збегай, дачка, а я тут паскачу на адной назе за цябе.

Дзядзчынікі пабеглі абедзве.

— Паскакаць, то паскакаць, — сумнавата сказаў мой сусед, — але і пасядзець крыху не пашкодзіла б. Млее плычк ад мыліцы. Ды і пальцы ў назе бяляць.

мода — яна «патрабуе», каб у афішы былі Шукшын, Бондараў, Быкаў, Распуцін, Айтматаў... Спіс можна працягнуць. Імёны славыты — на афішы, а добрыя спектаклі, якія хваляюць, уражваюць на доўгія гады, робяцца не так часта...

— Добрых спектакляў, у аснове якіх інсцэніраваная проза, сапраўды малава-мы маем на ўвазе тэатры рэспублікі. Мы згодны з вамі, Леанід Рыгоравіч. ... бы тэатры ні ганарыліся сваёй здольнасцю паставіць нават тэлефонную кінігу, забяспечыць росквіт сцэнічнага мастацтва можа толькі драматургія. Таленавітая, смелая, праўдзівая, наватарская. Нам здаецца, што ключавая праблема сучаснай драматургіі, а разам з ёй і тэатра, — гэта праблема героя. Як гаворыцца, які герой, такая і песня... Калі драматургу ўдаецца напісаць п'есу хоць бы з адным сапраўдным героем, характар якога нясе ў сабе адбітак свайго часу, свайго пакалення, гэта ўжо не радавая з'ява. Тады і дзеячам сцэны ёсць пра каго і пра што гаварыць са сваім даверлівым і даведчаным сучаснікам... Як вы думаеце, Леанід Рыгоравіч, якім павінен быць сучасны герой на сцэне?

Рахленка. Ну, вось і дагаварыліся... дапыталіся! Якім павінен быць герой на сцэне? Пытанне з разраду вечных, як і тое, над якім пакутаваў Шэкспір... Сапраўды, мы многа спрачаемся аб тым, якім павінен быць сучасны герой. Пры ўсёй імкліваці прагрэсу, абумоўленага навукова-тэхнічнай рэвалюцыяй, чалавечтва вабілі і вабяць маральныя каштоўнасці, якія складаюць кодэкс паводзін, сумленнага чалавека. Чалавек павінен быць чалавекам! Карацей і дакладней не скажаш. І вось такога чалавека сцэна робіць героем. Герой — гэта ўсё ж такі герой: ён вылучаецца сярод іншых... Чым? Вядома, не ростам і прыгажосцю, хаця і гэтыя якасці для сцэнічнага героя немалаважныя. Прыгажосць душы? Высокі інтэлект? Вядома, гэта таксама не зашкодзіць. Ну, а ўсё ж такі, што робіць героя сапраўдным героем з вялікай літары?..

З геніяльнай прастатой і мудрасцю сказаў паэт: паэтам можаш ты не быць, а грамадзянінам быць абавязаным. Герой — гэта той, хто лепш за іншых сумленна выконвае свой грамадзянскі абавязак. Чалавек актыўнай жыццёвай пазіцыі, высокіх маральных прынцыпаў, культуры, чалавек, для якога чужая бяда — уласная бяда. А калі гаварыць пра сучаснага героя, дык гэта патрэба адрываць сябе служэнню вялікім чалавечым ідэалам. І яшчэ адна немалаважная якасць савецкага чалавека — гэта яго аптымізм. Ён працягваецца і ў часіну выпрабаванняў, і ў творчых адносінах да жыцця, ва ўменні ў паўсядзённым убачыць тое, што вядзе нас да камуністычнага заўтра.

Каго ж мы бачым на сцэне? Замест глыбокага характару — рэзанёрства і траскатня «герояў». Альбо такая «дзела-вітасца» прэтэндэнта на ролю «героя», што страшна робіцца. Нярэдка сустракаецца і іншая крайнасць — рэфлекторнасць, апатыя да жыцця, да барацьбы за свае ідэалы. І калі б гэта ішло толькі ад бяздарнасці... Крыўдна, калі і

таленавіты мастак такім чынам бачыць і паказвае сваіх сучаснікаў!

Калісьці мне папачасціла быць у ліку творчай моладзі, з якой па-бацькоўску гутарыў Янка Купала. У час размовы ён нечакана запытаў нас: «У чым розніца паміж дрэвам у лесе і дрэвам у вершы?». Мы разгубіліся. Ніхто не мог адказаць. Тады Янка Купала і гаворыць: «Мае паважаныя маладыя людзі, дрэва ў лесе шуміць лісцем, а ў вершы — сэрцам паэта...». Вось гэтая думка Купалы запомнілася мне на ўсё жыццё. Акцёры старэйшага пакалення купалаўцаў не проста выдатна ігралі. Яны напаялі сцэнічныя вобразы біццём уласнага сэрца, і гэта не магло не ўражваць гледача. Вось у чым, дарэчы, галоўная сіла купалаўцаў, наша добрая традыцыя...

Успамінаецца, як амаль дваццаць гадоў назад наш незабыўны Барыс Віктаравіч Платонаў на старонках адной з цэнтральных газет выказаў свае думкі аб творчай моладзі тэатра. Ён непакоіўся аб тым, у чые рукі будзе перададзена эстафета лепшых традыцый купалаўскага тэатра. Тады, у першай палове 60-х гадоў, сапраўды, становішча ў тэатры было складанае: амаль не ставіліся беларускія п'есы, бясконца мяняліся рэжысёры, не было і моцнага сярэдняга пакалення акцёраў... Ды тэатр выжыў, выйшаў на новыя рубяжы сцэнічнага мастацтва. Відаль, дасягнуць плаўнай хадзі ў творчым развіцці і немагчыма. Гісторыя любога буйнога тэатра — таму сведчанне.

— Нейкая занамернасць такога «скапападобнага» руху тэатра, сапраўды, ёсць. Пагадзіцеся, Леанід Рыгоравіч, мы не маем права забываць пра адну надзвычайную важную аналітычную. Калі тэатр перажывае творчы крызіс, накітаў таго, як гэта было з купалаўскім у першай палове 60-х гадоў, у вялікім накладе застаецца той, дзеля каго існуе сцэнічнае мастацтва, — глядач. А калі крызіс зацягваецца на гады — хто можа падлічыць тую эстэтычныя, духоўныя страты...

Рахленка. Падлічыць гэтыя страты сапраўды цяжка. Але яны ёсць і лічыцца з гэтым трэба. Тэатр і глядач — адно цэлае. Таму творчыя няўдачы тэатра выклікаюць законную трывогу грамадскасці, крытыкі. І гэта справядліва. Тэатральная кафедра, як прынята называць тэатр, павінна заўсёды працаваць добра, на ўзроўні патрабаванняў свайго часу.

— Калі крытыкі гавораць пра адставанне тэатра, той-сёй жмурыць бровы: маўляў, зноў бурчанне, зноў незадаволенасць. Ды што рабіць, Леанід Рыгоравіч, калі мы сапраўды лічым, што ў апошнія гады ў купалаўцаў няма спектакляў-адзірыццяў, спектакляў, якія б сталі падзеяй у культурным і грамадскім жыцці рэспублікі. Мы такіх назваць не можам. Пераважаюць асобныя акцёрскія ўдачы...

Рахленка. Баяцца таго, што хтосьці нахмурыць бровы пры словах пра некаторыя няўдачы купалаўцаў, думаю, не варта. І перш за ўсё таму, што творчыя поспехі калектыву ў апошні час сапраўды сціплыя. Мне, як старому купалаўцу, на вачах якога тэатр дасягаў

вялікіх ідэйна-мастацкіх перамог, пра якія гаварылі не толькі ў рэспубліцы, але і далёка за яе межамі, — гэта ясна. Сціпласць творчых вынікаў разумеюць сёння самі купалаўцы. Разумеюць яны і тое, што да іх творчай дзейнасці людзі прыглядаюцца з асаблівай пільнасцю — тэатр жа акадэмічны! Гэта вялікі гонар і вялікі абавязак.

Напрыклад, класіка... Я з усёй шчырасцю хачу сказаць: не вельмі шануе ён на нашай сцэне. Я на ўласным рэжысёрскім і акцёрскім вопыце ведаю, як класіка экзаменуе рэжысёра, акцёра, мастака. Вельмі сурова! І — аб'ектыўна.

— Можна, таму некаторыя рэжысёры насцярожана ставяцца да класічнай спадчыны, рэдка да яе звяртаюцца, не хочуць рызыкаваць сваёй рэпутацыяй. На купалаўскай сцэне ў мінулым былі значныя сцэнічныя творы па п'есах Астроўскага, Горнага, Шэкспіра, Ібсена, Гюго і іншых мастакоў слова — айчынных і замежных. У апошні перыяд такіх спектакляў, на вялікі жаль, не аказалася. Вось канкрэтны прыклад. Пра «Антымістычную трагедыю» У. Вішнеўскага не так даўно многа гаварылі, спрачаліся. Цяпер шмат гавораць пра пастаноўку «Рэвізора» М. Гоголя. Меркаванні таксама самыя розныя, часта — супрацьлеглыя. І ў кожнага апанента — сваё рацыя...

Рахленка. Дзіўнага ў гэтым нічога няма. «Рэвізор» — шэдэўр сусветнай драматургіі. Пастаноўка камедыі на сцэне заўсёды выклікае цікавасць, спрэчку, дыскусію. Гэта натуральна, бо і маральныя праблемы, якія ўзнікаюць «Рэвізор», — праблемы з катэгорыі вечных, ва ўсякім разе да таго часу, пакуль існуюць чалавечыя ўзаемаадносіны, існуюць такія разуменні, як сумленнасць, чалавечая годнасць, спачуванне, нарэшце, страх, звычайны страх за свае здабыткі, свой камфорт і гэтак далей.

— Нам падалося, што цяжка аднесці пастаноўку «Рэвізора» на купалаўскай сцэне да бясспрэчных творчых здабыткаў тэатра.

Рахленка. У дні маёй маладосці вяліся гарачыя спрэчкі з прычыны розных пастанавак «Рэвізора», асабліва меерхольдаўскай. Не менш гарачыя былі дыспуты і вакол лінгвістычных пастанавак рэжысёраў Пятрова і Цярэнцьева. Неўміручы твор заўсёды прыцягвае мастакоў. Я не лічу сябе песімістам, і на пастаноўку «Рэвізора» на сённяшняй купалаўскай сцэне гляджу цвяроза. Не можа не выклікаць павагі жаданне рэжысёра «перачытаць» класічны твор свежым вокам. Я вітаю творчы пошук. Хочацца мне бачыць і разумец — дзеля чаго гэта робіцца? Не палічыце мяне кансерватарам, але калі ставіцца «Рэвізор», то гэта і павінен быць менавіта «Рэвізор». Стваральнікі ж спектакля, як мне падалося, пайшлі далей — праз «Рэвізора» ім чамусьці захацелася паказаць усяго Мікалая Васільевіча Гоголя. Адлюстравіць такую вялікую, складаную, супярэчліваю творчую натуру геніяльнага пісьменніка за тры гадзіны сцэнічнага часу на матэрыяле «Рэвізора» — немагчыма. Хаця, хто ведае, маг-

чыма, калі-небудзь і такое будзе, але пакуль што ўсё мае свае межы. З гэтым варта лічыцца. Асабліва ж класіка — не даруе валонтарызму на сцэне...

У фінале спектакля раптам я атрымаў вялікую асалоду: такі голас, як у Фёдора Іванавіча Шаляпіна, нараджаецца адзін раз у сто гадоў. Слухаць яго — сапраўдная асалода... Ды якое дачыненне маюць словы геніяльнага Шаляпіна да гоголеўскага «Рэвізора» — сказаць цяжка. Расстумачыць такі фінал могуць толькі самі аўтары спектакля і... крытыкі. Мне было б цікава паслухаць вашы тлумачэнні...

— Атрымаецца зацягнутая рэцэнзія на спектакль, рэцэнзія, якая ўраціць не ўвойдзе ў нашу гутарку — і газетная паласа мае свае межы. Заўважым толькі, што канцэпцыя спектакля пабудавана не на канкрэтным матэрыяле п'есы, яна змадэліравана асобна, сама па сабе. І натуральна, узнікае пытанне — навошта ставіць Гоголя, калі «рамкі» яго творца здаюцца вузкімі?

Рахленка. Гэта вы ў мяне пытаецеся?

— Мы разважаем, трывожымся. Крыўдна і за таленавітых акцёраў, якім не ўдалося сказаць важнага, цікавага слова ў гэтай пастаноўцы, парадаваць сваім мастацтвам зацікаўленага гледача.

Рахленка. Тэатральнае жыццё складаецца не з адных перамог, адкрыццяў, трыумфаў. Імкнуцца ж да гэтага трэба. Купалаўцы заўсёды імкнуліся быць максімістамі ў сваёй творчай дзейнасці. «Паўлінка», «Раскіданае гняздо», «Кастусь Каліноўскі», «Канец дружбы», «Гута», «Міжбур'е», «Партызаны», «Бацькаўчына», «Хто смеяцца апошнім», «Пяноць жаўранкі», «Канстанцін Заслонаў», «Выба-чайце, калі ласка!», «Апошнія»... Вось некаторыя сцэнічныя творы, якія хвалявалі грамадскасць і ўражвалі гледачоў на доўгія гады. Гэта наш набытак і наша традыцыя. Бо сапраўдны тэатр — гэта тое, што ўзрушае!.. На рахунку купалаўцаў шмат такіх пастанавак. І я глыбока перакананы, што гэта традыцыя будзе працягнута. Пачаў жа я нашу размову ў крытычным запале, бо ёсць у нас гарачае і шчырае жаданне — бачыць свой родны тэатр яшчэ больш моцным, упэўненым, па-сапраўдному творчым.

— Гэтага таксама жадаем і мы — усё гледачы. Ад імя чытачоў «ЛіМа», ад імя шматлікіх прыхільнікаў вашай творчасці, віншуем вас, Леанід Рыгоравіч, з юбілеем! Дарэчы, гэта ўжо будзе наша апошняе пытанне, — што б вы сабе жадалі?

Рахленка. Дзіўнае пытанне для акцёра і рэжысёра, які ўсё сваё жыццё звязваў з лёсам купалаўскага тэатра. Вядома, хацелася б убачыць новы творчы перамога роднага тэатра. Без усялякіх «але». Паспех! Упэўнены, ён прыйдзе да купалаўцаў.

І няхай над усімі намі будзе мірнае неба. Не, літаратурныя і тэатральныя крытыкі няхай сабе ваююць... А вось іншых войнаў не трэба. На мой век выпалі дзве сусветныя вайны. Я ведаю, што гэта такое. Няхай пакаленне, якое вырасла пасля перамогаўнага 45-га, ужо ніколі не ведае, што гэта такое.

За віншаваннямі шчыра дзякую!

Ён сеў проста на тратуары, побач з чырвонымі «класамі», якія намалевалі дзяўчынкі, і выцягнуў на цёплым асфальце палавіну свае нагі з падвяжанай калашыноў.

— Дзе ў вас баляць пальцы? — спытаў я. Салдат абьякава, нібы на з'яву ўсім вядомай, моўчы паказаў на сваю куляцёпу.

«Так, так... Гэта знаёма і мне. Вельмі знаёма...» Я таксама сеў поруч з суседам. Дзіва брала, што можна як хочаш рассядывацца на тратуары галоўнай вуліцы і нікому не замінаць.

— Вунь дзе яны жывуць! — задаволеная дзівіўся салдат. — Замаскіраваныя, як у бліндажы.

Ён сачыў, куды пабеглі дзяўчынкі.

— Магчыма, гэта і ёсць былы бліндаж, — выказаў я меркаванне. — Падладзілі трохі, прыстасавалі...

Дзяўчынкі прынеслі вяду ў салдацкім кацялку.

— Бабка пыталася, — паведаміла старэйшая, — можа, вам картохаў зварыць?

Салдат на момант задумаўся, потым шырокая, задаволеная ўхмылка прыемна асвятліла яго бледны, спакутаваны лясчэннем твар, вочы радасна зайгралі і ўвесь яго валік раптам стаў яскравы і прывабны.

— А што? — узнісла прамовіў ён і запытальна паглядзеў на мяне. — Чаму б не паласавалі гарачанькім ды свежанымі?.. Ды ў сваім родным горадзе!.. У такіх добрых, харошых людзей! Праўда ж, цудоўныя дзяўчаткі!..

Я маўчаў, ласкава паглядваючы на дзяўчынак, а салдат, нібы для пэўнага знаёмства, пачаў распываць у іх.

— Вы тутэйшыя ці прыехалі адкуль? — Ніадкуль не прыехалі, — сказала меншая, — тут наш дом быў.

— А бацька, маці ў вас ёсць? — Мама на рабоце, а тата...

Меншая дзяўчынка сумелася і змоўкла, а старэйшая папракнула яе:

— Ну чаго ты?.. Гэта ж свае! — і дадала: — На фронце тата... Яшчэ ваюе, калі жывы...

— Жывы, жывы! — запэўніў салдат. — Вось хутка закончыцца вайна і вернецца ваш татка дадому! І не такі, як я... Не з мыліцёю!.. А кругом цэлы і здаровы! Бяжыце, скажыце, бабцы, каб варыла бульбу!

— Картоху? — перапытала меншая дзяўчынка.

— Ну, так, так!.. Што, свежая ўжо?

Дзяўчынкі пабеглі, пазвоньваючы пустым кацялком, а салдат узяўся за мыліцё, каб уставаць.

— Пачакай трохі! — папрасіў я. — Давай хоць пазнаёмімся... Першая сустрэча на радзіме... Двух інвалідаў вайны... Справа ў тым, што я не пайду туды... Я паказаў на недалёкі ўзгорчак, парослы лопухам і лебядой, — да яго пабеглі дзяўчынкі. — Свежую картоху ты будзеш есці адзін.

— Чаму?

— Мне хочацца хутчэй дадому. Можна, там асталося што? Можна, на шчасце, і людзі асталіся.

— Дзе гэта?

— Нямецкія могілкі ведаеш?

— Канечне, ведаю! Не раз бываў там.

— Перад самым уваходам на гэтыя могілкі стаяў некалі прыватны домік. Я кватараваў там. Калі гаспадары жывыя, то і цяпер папрашуся да іх.

— Так, ясна! — цвёрда сказаў салдат. — Я вас знайду там! Астэецца толькі абмяняцца самым неабходным... Прозвішчамі! Мяне завуць Алегам, а прозвішча — Прышчэлаў. Карацей кажучы — Прышчэла, але нехта некалі прыпісаў чужы канчаток, дык ён і астаўся.

Я назваў сваё прозвішча і выказаў меркаванне, што знайду нейкі прытулак, калі не ў тым доме, дзе некалі наймаў пакойчык, дык у наваколлі нямецкіх могілак.

— Знайду вас! — паўтарыў Алег. — Абавязкова! А сам пакуль што не магу назваць ніякага адраса. Калі пачалася вайна, бацька мабілізаваўся ў першыя дні, а я праз тыдзень пайшоў добраахвотнікам. Павучылі з месяца і на фронт. Далей раскажыце мяне пра што. Рота трапіла ў акружэнне і амаль уся загінула. Асталіся толькі тыя, каго не праглынула балота. Выпаўз з багны і я... Знайшоў партызанаў... Дык, калі хочаце ведаць, цяпер я не салдат, а партызан. У баях былі ранены ў нагу... І вось — павязло!.. Самалётам адправілі ў тылавы шпіталь...

— Павязло, — з горкім сумам прамовіў я, паглядваючы на яго мыліцё. — Горш, чым мне... Ну, а маці?.. Можна, яшчэ хто ёсць?..

— Спрабаваў даведацца, — з надзеяй прадаўжаў Алег. — Нічога пакуль не знаю. Маці аставалася з ваводам... Яго стараліся эвакуіраваць...

Новая паэма Яўгенія Еўтушэнкі «Мама і нейтронная бомба», надрукаваная нядаўна ў часопісе «Новы мир», не прайшла, безумоўна, міма ўвагі чытача. І справа тут, думаю, не толькі ў папулярнасці паэта, у магіі аўтарскага імя. І не толькі, думаю, у тым, што ён, адзін з сучасных рэфарматараў вершаванай формы, прыхільнік свежай рыфмы, належнай фанетычнай інструментальнасці радка, раптам — сюрпрыз для чытача! — зусім адмаўляецца ад рыфмы (і ад рытмічнай будовы таксама), піша сваю новую рэч верлібрам. Няцяжка прадбачыць, што ўзнікнуць розныя думкі і меркаванні наконт таго, наколькі натуральна выглядае паэт у новай для яго «апрацы», наколькі ўдалы яго зварот да вольнага верша... Але гэта — асобная тэма. Я ж хацеў бы сказаць толькі наступнае. Публіцыстычна-апалядальная па форме, аўтабіяграфічная па матэрыяле, новая паэма Я. Еўтушэнкі прываблівае перш за ўсё сваімі двума жаночымі вобразамі — вобразамі маці паэта і яго бабкі Ганны. Менавіта ў гэтых жыццёва-рэальных вобразах і ўвасабляецца перш за ўсё антываенны, гуманістычны пафас твора, яго гарачая вера, што «з гэтага дня і назаўсёды адмяняецца вайна». Асабліва пранікнёна і па-эпічнаму шырока гучыць заключны раздзел паэмы, дзе паэт расказвае пра сустрэчу з раднёй, пра сваю бабку па матчынай лініі, простую паляшучку з вёскі Хомічы, што на Гомельшчыне, «сялянскую Калантай партызанскіх балот» Ганну Навумаўну Еўтушэнку. Натуральна, што мне захацелася прадставіць чытачам «Літаратуры і мастацтва» гэты раздзел у сваім перакладзе.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Яўгеній ЕЎТУШЭНКА

«ШУКАЙ РАДНЮ,
І ЗАЎСЁДЫ РАДНЮ
АДШУКАЕШ...»

РАЗДЗЕЛ 3 ПАЭМЫ «МАМА
І НЕЙТРОННАЯ БОМБА»

Другі мой дзед —
беларус Ермалай Навумавіч Еўтушэнка —
насіў два ромбы перад другой сусветнай,
а ў першую сусветную быў
поўным георгіеўскім кавалерам.
Я помню яго ў галіфе
і ботах са скрыпам,
з кароткім сівеным вожыкам,
з раздвоінкай на носе,
з крывымі моцнымі нагамі
старага кавалерыста.
Па нядзелях дзед прыязджаў на «эмцы» —
на персанальнай машыне,
тады яшчэ рэдкай,—
з рабаціністым чырвонаармейцам-шафёрам.
Дзед ставіў на стол каробку цукерак
з нязменнымі вішнямі ў шакаладзе,
а яшчэ — «чакушку»,
якую сам выпіваў,
пасля чаго ён пеў беларускія песні,
скакаў упрысядкі,
плакаў,
а пасля
дзед укладвалі на канапу.
У панядзелак за дзедам прыходзіла «эмка»,
і ён пахмяляўся вішнямі ў шакаладзе,
а аднойчы чокнуўся цукеркай са мной,
чамусьці ўздыхнуў
і горка заплакаў.
Ды ў адзін панядзелак за дзедам прыйшла не «эмка»,
а зусім другая машына,
і дзед знік назаўсёды.
Мама ніколі не бывала на Палессі,
але ведала, што там у дзед засталіся
дзе сястры,
адна з якіх, Ганна,
прыязджала аднойчы ў трыццатых да нас у госці
і прывезла мне пасталы —
беларускія лапцікі,—
а яшчэ кашолку,
дзе было штук сто яек.
Мама забыла назву бацькоўскай вёскі,
але калі мы аднойчы пры маме з сябрамі
успаміналі пра слаўнае мінулае футбола —
пра Хоміча, пра Баброва,
мама ўскрыкнула: «Хомічы!
Хомічы — гэта сяло!»
Пасля паўтарагадзіннага палёту з Мінска на верталёце
мы ехалі на ваенным «газіку»
з драматургам Андрэем Макаёнкам

і генералам ВПС Беларускай ваеннай акругі.
Мы ехалі палявой дарогай
сярод балотных купін Палесся,
падобных на блакітныя шапкі,
пашытыя з незабудак.
На дарозе стаяў незвычайны стары.
Незвычайнасць яго складалася
з эсэсаўскага унтэр-афіцэрскага мундзіра,
на якім матляўся Георгіеўскі крыж
побач з партызанскім медалём,
а таксама з новенькіх пасталоў,
дзе ў пераплачэннях лыка
завязлі нябесныя незабудкі.
«Вам у Хомічы, дзядуля?»
«А то куды ж!»
І ў «газіку» адразу запахла
найядраным самасадам
ад дзеда, які гаспадарна размясціўся.
Я асцярожна спытаўся:
«Хто-небудзь з сям'і Еўтушэнкі жывы?»
«Ды як жа не жывы —
палавіна Хомічаў усе Яўтушэнкі...»
«А Ганна — жывая?»
«Ого, ды яшчэ якая жывая —
надоечы,
калі лішку хопіў, — качаргой ледзь-ледзь не
агрэла...»
«А яе сястра?»
«Еўга? Пакутуе ад рыматызму...»
Я ёй казаў,
што самагонны кампрэс памагае,
а яна не паверыла...»
«А Ермалай вы ведалі?»
«А як жа не ведаць...»
Трохі смурны быў хлопец,
але жвавы.
З ім і свіней пасвілі,
і ўцякалі з германскага палону ў пятнаццатым годзе,
і разам Георгіяў атрымалі.
А потым ён выйшаў у вялікія красныя камандзіры
і прапаў у Маскве...
«А які ён быў?»
«Дужа да дзевак ласы...»
На носе раздвоінка,
як у цябе...»
Мы ўехалі ў Хомічы.
Вёска была пустая,
але ні адзін замок не вісеў ні на чых дзвярах.
«Чаму няма замкоў?»
«Ды няма нічога,
каб хаваць...»
«А дзе ж людзі?»
«Усе на полі...»
Мы выйшлі на поле,
і я ўбачыў
дзяцей і жанчын, якія капалі бульбу,
а яшчэ я ўбачыў —
упершыню ў жыцці —
дзяцей,
якія яшчэ не ўмелі хадзіць,
але якія па полі поўзалі з карысцю —
выграбаючы
пальчыкамі
бульбу.
І нейкая загадкавая сіла
мяне штурхнула
да малюсенькай спрытнай бабулькі,
якая, узяўшы за шкірку мяшок,
напоўнены напалову,
трэсла яго,
як соннага п'янага мужыка.
«Вы — Ганна?»
«Ну, я буду Ганна...»
яна адказала,
выціраючы рукі аб старэнкі сарафан.—
«А вы будзеце хто?»
«А я — ваш унук Жэня...»
«Дык як жа ты Жэня?
Хіба ж ты з голаду не памёр на вайне ў Маскве?»
«Не памёр...»
І тады яна завыла на цэлае поле:
«Людцы, бяжыце сюды!
Крывіначка наша знайшлася!»
І заплакалі Андрэй Макаёнак
і генерал ВПС,
калі да мяне пабеглі жанчыны
і папаўзлі немаўляты,
усе — з незабудкавымі
еўтушэнкаўскімі вачыма,
сціскаючы ў руках бульбіны,
утрая большыя за іх малюсенькія кулачкі.
А потым,
асушыўшы гранёную шклянку ружовага бурчнага
першаку,
у хаце, у якую набілася штук шэсцьдзесят Яўтушонак,
бабка Ганна ўспомніла дзеда:
«Калі вярнуўся з гражданкі Ярмола,
то ўсе абразы спаліў,
толькі адзін схаваць удалося.
Бачыш,
Хрыстос вісіць —
аднюсенькі ва ўсім сяле?»

А. Макаёнак і Я. Еўтушэнка.

У другі раз вярнуўся твой дзед
у пачатку трыццаці сёмага,
і хадзіў па хатах,
і прасіў прабачэння ва ўсіх,
у каго спаліў абразы,
а потым у Маскву з'ехаў
і згінуў...»
І бабка Ганна выпіла другую шклянку першаку
і спыталася: «А кім ты працуеш?»
«Пішу вершы».
«А што яно такое?»
Я растлумачыў:
«Ну як песні...»
а бабка Ганна засмяялася:
«Дык лесні пішуць для задавальнення...»
Якая ж гэта праца!»
А потым бабка Ганна выпіла трэцюю шклянку
першаку.
Я спытаўся: «Не многа?»
«Дык я ж з Палесся — я паляшучка!
А табе павязло, унучак,
што твая радня — добрыя людзі.
Не дай бог мы былі б якія-небудзь ўласаўцы
ці спекулянты!»
І бабка Ганна падняла сарафан —
не саромячыся
і паказала на старэчых высыхлых жоўтых грудзях
апёкі:
«Глядзі, унучак,
гэта ад фашысцкіх запальнічак.
Мяне катавалі,
пыталіся, дзе партызаны...»
Але я не сказала нічога...»
А потым бабка Ганна выпіла чацвёртую шклянку
першаку
і спыталася:
«А ты бываў у другіх краінах?»
«Бываў».
«А сустракаў там яшчэ Яўтушонак?»
«Не, не сустракаў...»
А што, хіба ёсць Еўтушэнкі — эмігранты?»
І бабка Ганна выпіла пятую шклянку першаку.
«Ды я гавару не аб радні па прозвішчу —
аб радні па душы.
І калі дзе-небудзь —
у Амерыцы
ці ў Афрыцы
ёсць добрыя людзі —
мне здаецца —
яны ўсе Яўтушэнкі...»
І ты не стамляйся
шукаць радню па белым свеце.
Шукай радню,
і заўсёды радню адшукаеш,
як нас адшукаў,
і за гэта дзякую,
унучак...»
І заплакала бабка Ганна,
і заплакала бабка Еўга,
і заплакалі ўсе шэсцьдзесят Яўтушонак,
і заплакаў выратаваны бабкай ад дзеда Ярмола
змардаваны Хрыстос на іконе,
падобны
на беларуса з паэмы Някрасава «Чыгунка».
Бабка Ганна,
над магілай тваёй блакітныя шапкі
з незабудкавых вачэй тваіх унукаў.
Бабка Ганна,
беларуская бабуля
і бабуля ўсяго свету,
калі ў Беларусі быў забіты кожны чацвёрты,
то ў будучай вайне
можа быць забіты кожны.
Бабка Ганна,
ты жывая не была ні ў якіх загінуўшых.
Пусціце за мяжу
хоць мёртвую бабку Ганну —
сялянскую Калантай партызанскіх балот!
Таварышы,
зніміце шапкі —
характарыстыка бабкі Ганны
напісана фашысцкімі запальнічкамі
на яе грудзях!

МУЗЫКА

Амаль парадансальны факт: дыпламаваны інжынер, за плячамі якога сярэдняя школа з залатым медалём, політэхнічны інстытут, год працы на заводзе, а наперадзе перспектыва росту, раптам рашуча мяняе жыццё і ідзе вучыцца ў кансерваторыю...

Але ці так ужо і раптам? Для самога Рыгора Харыка такое рашэнне не было выпадковым. Прыродны талент, захопленасць мастацтвам — з маленства... Ён проста не мог не стаць спеваком, артыстам, і творчыя набыткі тых шасці гадоў, што ён працуе ў Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі БССР (з іх чатыры гады салістам), пацвярджаюць правільнасць яго рашэння.

Рыгор Харык сляваў яшчэ ў школьнай самадзейнасці, потым у інстытуце, наведваў ва-

юць на аперэтанай сцэне. Дарэчы, хто, як не сталы партнёр, можа слухна сказаць пра свайго малодшага налегую? Народная артыстка БССР Наталля Гайда выступае поруч з Р. Харыкам у «Сільве», «Вясёлай удаве», «Несцерку», «Бабскім бунце», «Лятучай мышы», «Старых дамах», «Маёй цудоўнай лэдзі».

— Ён партнёр удумлівы, чуйны, — гаворыць Н. Гайда. — У тэатры прынята меркаваць, што малады акцёр — гэта акцёр малавобны, без прафесійных навыкаў, шмат чаго на сцэне яму пакуль недаступна. Рыгор Харык у многім абвяргае гэту думку. Ён сваёй працай сцвярджае, што прафесіяналізм і майстэрства — гэта неабавязкова плён гадоў. У яго працэс назапашвання прафесіяналізму ідзе надзвычай інтэнсіўна. Чатыры гады працы салістам — тэрмін, як часам здаецца, вельмі кароткі, але сёння Харыка ўжо без аніякіх снідак можна назваць сапраўдным прафесіяналам. У ролі ён нічога не робіць «проста так». Ён

НЕ МОГ НЕ СТАЦЬ АРТЫСТАМ

нальную студыю. Якраз у тых гадах захопленнем моладзі быў клуб вясёлых і знаходлівых. Удзел у камандзе КВЗ Беларускага політэхнічнага інстытута, выступленні з вакальна-інструментальным ансамблем «Дойліды» (які стаў, дарэчы, лаўрэатам Усесаюзнага тэлевізійнага конкурсу «Алё, мы шукаем таленты»), канцэртныя паездкі з ім па краіне — усё гэта стала тым зыходным пунктам, з якога пачалася новая прафесія.

Але патрэбна была вакальная школа... І тады прыйшоў адзіна магчымае рашэнне: пайсці вучыцца ў кансерваторыю. Так перастаў існаваць інжынерна-лабавы завод імя С. Арджаннідзе, і Рыгор Харык стаў студэнтам вакальнага факультэта Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі ў класе прафесара С. Асколкава. На трэцім курсе ён быў залічаны стажорам у тэатр музыкамедыі, з 1978 года Р. Харык — саліст тэатра.

Спачатку былі так званыя ўводны ў спектаклі бягучага рэпертуару: роля графа Данілы ў «Вясёлай удаве» Ф. Легара, Эдвін у «Сільве» І. Кальмана, Ніколка ў «Бабскім бунце» Я. Піццікіна і інш. Потым з'явіліся і «свае» ролі — у творах, пастаноўкі якіх ужо рыхтаваліся і з яго непасрэдным удзелам. Гэта розныя героі, жыццё і дзейнічаюць яны ў розныя часы і ў розных абставінах. І ў артыста, адпаведна, вельмі розныя задачы. Але ў кожным спектаклі мы пазнаём манеру сцэнічных паводзін Рыгора Харыка, яго імкненне надаць вобразам сучаснае гучанне.

Класічныя персанажы — граф Даніла, Эдвін, Фальс — у пэўным сэнсе для сённяшніх глядачоў персанажы «умоўныя», пастаўленыя ў акалічнасці умоўна. І мы загалова ведаем фэбулу. Так што акцёру не надта і лёгка ў сцэнічным існаванні гэтых герояў дамагчыся арганічнасці і праўдзівасці, унесці ў вобраз адметныя рысы «ад сябе». Рыгор Харык імкнецца менавіта да гэтага, і нярэдка яму гэта ўдаецца.

А вось героі спектакляў па творах сучасных аўтараў: Юрась («Несцерка» Р. Суруса), Андрэй («Старыя дамы» А. Фельцмана), Ніколка («Бабскі бунт» Я. Піццікіна). У гэтых работах малады саліст старанна выбірае сцэнічныя сродкі, ашчадна іх выкарыстоўвае, дамагаецца індывідуалізацыі характараў. Вельмі важнай падаецца і тая агульная рыса, якая ідзе ад душэўнага складу самога артыста і аб'ядноўвае ўсіх яго герояў: інтэлігентнасць. Ва ўсім — у манеры сцэнічных паводзін, у словах, у адносінах з партнёрамі. Гэта ўнутраная якасць у спалучэнні з добрым мастацкім густам абараняе акцёра ад уплыву таных штатпаў, «слаўтай» пошласці, што не так і рэдка існу-

дакладна прасочвае логіку характару свайго героя, уласціваасці яго натуры. І праліні, якія, бывае, трапляюцца ў яго работах, — ад памылкова зробленай псіхалагічнай лініі. Зразумейшы, у чым памылковасць, артыст надалей знаходзіць спосаб удакладніць логіку гэтай лініі. Ён арганічны і па-сапраўднаму жывы ў кожнай ролі... І ўсё ж не магу не зазначыць: штосці пакуль замінае Харыку па-сапраўднаму раскрывацца ў асабліва эмацыянальных, лірычных ролях. Можна, тое, што для яго натуры, як мне здаецца, характэрны рацыянальна-ірацічны пачатак; таму ў ролях герояў-любоўнікаў ён крыху рацыянальней. Хачу параіць Рыгору ў спектаклях не баяцца разліваць пачуцці, не прыстасоўваць эмоцыі сваіх герояў да свайго характару...

Рыгор Харык заняты амаль ва ўсім блгучым рэпертуары тэатра музыкамедыі і, так сказаць, на «першых ролях». Сярод яго работ асабліва вылучаецца апошня: Генры Хігінс у мюзікле Ф. Лоў «Мая цудоўная лэдзі». Вось словы рэжысёра-пастаноўшчыка спектакля, народнага артыста БССР Сямёна Штэйна:

— Помню Рыгора Харыка ў рабоце над ролю Сцяпана ў дзіцячай аперэце Юрыя Семіянікі «Сцяпан — вялікі пан», якую мне давалі ставіць. Тады, і нават пазней, я ніяк не мог уявіць, што ён здольны «падняць» ролю Хігінса, якая вымагае сталага майстэрства і таленту. Тое, што зроблена ім у спектаклі «Мая цудоўная лэдзі», — для мяне нечаканасць. Гэта больш, чым добра сыграная роля. З першых рэпетыцый гэты акцёр па-сапраўднаму сур'ёзна і вельмі адказна адносіўся да сваёй работы. Сціплы, нешматслоўны, ён ужо на пачатку працы ведаў дасканала тэкст ролі і адразу пачаў працаваць над характарам. Спрыяла і тое, што Рыгор Харык падцягнуў, спартыўны, пластычны, здольны лёгка пераходзіць ад прозы да танца, ад танца — да спеваў... Ды самае галоўнае — спасціжэнне своеасаблівай логікі прафесара Хігінса, яго ўчыннаў, алагічных для іншых і лагічных для яго. Гэта і ёсць тое зерне, якое выяўляе акцёр і гарэзліва нават, і з глыбіняй.

Не такі ўжо часты выпадак, калі вядомы рэжысёр дае высокую ацэнку рабоце зусім маладога саліста...

Як саліст музычнага тэатра Р. Харык мае ўсе належныя якасці. Добры і пачатак яго творчага шляху. А яго працяг залежыць і ад самога артыста, і ад шчаслівых сустрэч з творчымі паплекнікамі, рэжысёрамі, якія змогуць «здабыць» тое лепшае, чым багата гэта артыстычная натура.

Алена РАКАВА.
Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

ТЭАТРАЛЬНЫЯ ДАЛЯГЛЯДЫ

Свочасова названа кандыдатура на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР актрысы Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Стэфаніі Міхайлаўны Станюты. Акурат на гэты час прыпадае яе самая шырокая папулярнасць сярод мільённых кінагледачоў усёй нашай краіны. Жывое аблічча жанчыны, якая зведала гора і радасць, чула адрознівае праўду ад

сім дзіця, важнае і маляўнічае слова з сапраўды праўдзівымі і па-мастацку афарбаванымі інтанацыямі, — вось чым прыцягвае ўвагу яна рэжысёраў многіх студый краіны. І ўсё гэта выпрацавана ёю на сцэне.

Выпрацавана?

Бадай, дакладней будзе сказаць: такой яна народжана для сцэны, для мастацтва.

Есць артысты, якія справядліва носяць званне народных, бо маюць сапраўды значныя заслугі перад народам і з'яўляюцца ўзорам мастацкай дасканаласці. Бывае, што да ўсяго гэ-

Мабыць, многія тэатралы пагодзяцца са мной, калі я нагадую ім хоць бы Дуэнью («Дзень цудоўных падманаў» Р. Шэрыдана) або Бабулю («Я, бабуля, Іліко і Іларыён» Н. Думбадзе), Глафіру і Міхасюну ў камедыях А. Астроўскага «Ваўкі і авечкі» і «Апошняя ахвяра», Бабулю ў спектаклі «Дзверы стукаюць» М. Фермо і Гізу ў «Гульні з кошкай» І. Эркена... Незабыўныя хвіліны сустрачкі з арыгінальнымі сцэнічнымі партрэтамі! Кожны з іх не падобны да другога, сыграны на актрысай учора. А сродкі

На атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР

НАРОДЖАНАЯ ДЛЯ СЦЭНЫ

Гіза ў «Гульні з кошкай».

Бабуля ў «Снежнай каралеве».

Куліна ў «Людзях на балочах». Фота Ул. КРУКА.

тага дадаецца яшчэ і такі адметны талент — народны па самому духу творчасці. Глядзіш на сцэну, сочыш за паводзінамі, за лёсам героя або гераніні, — і такое ўражанне, што гэты выканаўца як бы пасланы на падмошкі аднавяскоўцамі або жыхарамі гарадской вуліцы. Нібы вось гэтага ці таго адмысловага выканаўцу ролі ніхто не вучыў спецыяльна, а ён звярнуў на сябе ўвагу людзей яшчэ ў маладыя гады, і самі людзі вылучылі яго са свайго асяроддзя, паслалі «ў артысты». Такі талент часам называюць «богам дадзеным», гэта значыць — ад прыроды. Ён вымагае толькі шліфоўкі ў працэсе творчасці, і ўдасканальваецца з кожнай новай роляй.

Беларуская сцэна ведае характава такога таленту. Дастаткова назваць такія імяны, як Лідзія Ржэцкая, Уладзімір Дзядзюшка, Аляксандр Ільінскі, Павел Малчанаў, Уладзімір Уладзімірскі, Барыс Платонаў... Стэфанія Станюта — з іх кагорты.

Я прыгадваю свае ўражанні ад яе вобразаў, напрыклад, у купалаўскіх творах — Паланя і Марыля ў «Прымаках» і ў «Раскіданым гняздзе», у камедыі К. Крапівы «Хто смеецца апошнім» (Зелкіна), у творах А. Макаёнка — Лідзія Сямёнаўна («Таблетку пад язык») і Арына Радзівонаўна («Верачка») — Якая яна сапраўды беларуская актрыса ў такіх ролях! Не адно толькі лексіка яе мовы або інтанацый голасу, а сама фанетычная сутнасць гаворкі персанажаў С. Станюты — народная. «Зрабіць» сваю мову такой абсалютна натуральнай і, падкрэсліваючы, па-мастацку выразнай, прасякнутай характарнасцю, сапраўды сцэнічнай — немагчыма. Гэта — неад'емная рыса яе таленту. Адчуваць музыку мовы нават там, дзе паводле тэксту ролі, здаецца, моўны хаос, можа толькі чалавек, здатны перадаваць такую музыку сам. Гэта выдатна ўмее Стэфанія Станюта.

І не толькі ў ролях нацыянальнага рэпертуару. І не толькі ў значных, так званых «вядучых» ролях (Марына Сяргееўна ў «Браме неміручасці» К. Крапівы, напрыклад, — эпізодычная фігура, а якое гэта высокае мастацтва ў С. Станюты!). Актрысе ўласцівы народны погляд на персанаж, народнае стаўленне да таго жыцця, якое яна аднаўляе ў прамнях рампы. То гэта шчырае спахучанне жаночаму лёсу, то саркастычнае выкрывіццё чалавечых заган, то гратэск, то лірычны роздум пра долю гераніні...

для гэтага скарыстаны мінімальныя. Калі я не памыляюся, Стэфанія Міхайлаўна хіба што надзене, бывае, парук які-небудзь. Унутранае пераўвасабленне ў характар суладна ў яе і з пэўнымі зменамі ў манеры паводзін на сцэне.

Такі парадокс: быццам Стэфанія Міхайлаўна застаецца кожны вечар на падмошках Стэфаніяй Міхайлаўнай, а мы бачым, мы верым — перад намі Гіза (мадэрыка, абшліфаваная жыццём у вялікім сучасным горадзе) або такая пазнавальная для нас мінчанка Арына Радзівонаўна! І не будзем пытацца, якім чынам такое дасягаецца. Хай гэтым цікавіцца маладыя актрысы, хай вучацца, хай пераймаюць вопыт С. Станюты. (Дарэчы, калі я сустракаю на купалаўскай сцэне маладую актрысу Н. Качаткову, згадваюся, што ў Стэфаніі Міхайлаўны ёсць выдатныя вучаніцы). Гледачу важна прысутнічаць пры дзівосным нараджэнні сцэнічнага цуду, якім з'яўляецца кожны сапраўды па-мастацку створаны вобраз. Жывы ў кожным позірку і кожным подыху.

Дзякуй народнай актрысе Стэфаніі Станюце за тое, што яна дорыць нам эстэтычнаму асалоду і змястоўнаму ўражанні, якія ўзбагачаюць наш асабісты жыццёвы вопыт, абуджаюць асацыятыўны роздум аб паўсядзённых справах і клопатах! Удвая дзякуй за тое, што яна так беражліва захоўвае народныя традыцыі беларускай рэалістычнай школы акцёрскага мастацтва!

Чаму я пачаў гэтыя нататкі з яе кінароляў? Экран наблізіў аблічча актрысы, наблізіў да нас вочы яе (буйны план — прывілея кінамастацтва). І мы цяпер перакананы, што яна выконвае ролі, пераўвасабляецца ў таго ці іншага персанажа — сэрцам. Глыбінныя эмоцыі і запаветныя эмацыянальныя зрухі, якія так кранаюць нас, калі мы глядзім тэатральны спектакль з удзелам С. Станюты сталі на экране такімі ўражлівымі, што мы маем права гаварыць пра арганічнае, натхнёнае і адмысловае, з пункту гледжання рамства, мастацтва актрысы. Выдатнай беларускай актрысы. Прызнанай шырокім глядачом краіны. Народнай актрысы.

Такая заслугоўвае вышэйшага ўзнагарод. Таму я галасую за прысуджэнне С. М. Станюце Дзяржаўнай прэміі БССР.

Заір АЗГУР,
народны мастак СССР,
Герой Сацыялістычнай Працы.

Характарыстыка

Ляснічага Лешнянскага лясніцтва Мазырскага лясгаса КАЗШ-ВІЧА Дзмітрыя Пятровіча
Тав. Кашэвіч працуе ляснічым з 1962 года. За час работы зарэкамендаваў сябе са станоўчага боку. Калентны ляснічым, якім ён кіруе на працягу шэрагу гадоў, займае прызывае месцы ў сацыялістычным спарбортстве.
Прымае актыўны ўдзел у грамадскім жыцці... З'яўляецца прапагандыстам лясніцтва, старшынёй камісіі па кантролю за дзейнасцю адміністрацыі пры партбіюро лясгаса.

Г. БОНДАР,
дырэктар Мазырскага лясгаса.
Б. КІРЫЛЕНКА,
сакратар партарганізацыі.
А. ГУРСКІ,
старшыня рабочага камітэта.

Пастанова
аб адмове ва ўзбуджэнні крымінальнай справы
9.11.82 г.

г. Мазыр.
...16 лістапада 1981 г. работнікам АБРСУ Мазырскага аддзела ўнутраных спраў у час вобыску ў кватэры ляснічага Лешнянскага лясніцтва Кашэвіча Д. П. было знойдзена 17 апрацаваных шкур бобра, 2 шкуры бобра-сырца і 2 свежыя бобровыя тушы; 2 апрацаваныя шкуры выдры, шкуры казулі і зайца, 21 шкура андатры, схаваныя ў рукавах паліто, шапкі і андатры, выдраў, куніцы. Згодна заключэнню абласной інспекцыі па ахове прыроды на шапку з андатры ідзе 10 шкурак, на шапку з куніцы ідзе 2 шкуркі, выдры — адна шкурка.

Адначасова ў грамадзяніна Кунсо Алега Міхайлавіча было знойдзена ў кватэры 18 бобровых шкур.
Як растлумачыў ляснічы Кашэвіч, ён з'яўляецца брыгадзірам па адлове бобраў, а Кунсо — член яго брыгады.

Праверкай было ўстаноўлена, што, згодна з загадам № 246 ад 29 верасня 1981 года па ўпраўленні лясной гаспадаркі Гомельскага аблвыканкома, брыгадзірам па адлове сарана баброў і дзвюх выдраў па Мазырскаму раёне сапраўды назначаны Кашэвіч Д. П. з выдачай яму 40 ліцэнзій на адлоў бобра і 2 — на адлоў выдраў. У гэтым жа загадзе было падкрэслена, што брыгада павінна складацца не менш чым з 3—5 членаў таварыства паляўнічых і рыбаловаў. А спіс брыгады — зацвярджаецца ў лясгасах. Згодна з артыкулам 37 «Правілаў выкарыстання дзяржаўнага паляўнічага фонду на тэрыторыі Беларускай ССР» пры здабычы зверга паляўнічы, на чыё імя выдадзена ліцэнзія, павінен адзначаць яе пагажэнне на самім месцы палявання. На адваротным баку ліцэнзіі адзначана, што яна не можа быць перададзена другой асобе.

Каб забяспечыць улік здабытых баброў і выдраў Кашэвіч стварыў брыгаду толькі з двух чалавек, частку ліцэнзій, выпісаныя на яго, перадаў напарніку Кунсо, што дало магчымасць займацца адловам зверга коннама паасобку. У час праверкі было выяўлена 4 ліцэнзіі на адлоў баброў і адна на здабычу выдраў без іх пагажэння, хадзячы фактычна гэтыя звергі былі ўжо ўзятыя.

Экспертызаў было ўстаноўлена, што шкура казулі і 21 шкура андатры здабыты ў вясенне-летні перыяд, гэта значыць у забаронены для палявання тэрміны. 4 шкуркі андатры з'яўляюцца шкуркамі андатранат, паляванне на якіх наогул забаронена. Поўнасцю забаронена паляванне на казулю. Усе шкуркі апрацаваны саматужным спосабам.

З мэтай скрыцця фактаў браканьерства Кашэвіч Д. П. уступіў у злучэнню дамоўленасці з намеснікам дырэктара Мазырскай нарыхтоўчай канторы Кашэвічам І. С., у выніку чаго на наступны пасля вобыску дзень быў складзены тыпавы дагавор на здачу ў кантору 27 шкурак андатры. Дагавор быў аформлены заднім чыслом — амаль на паўтара месяца раней фактычнага дня складання дагавору.

І. С. Кашэвіч, які прызнаўся ў падлогу, заявіў, што змяніць дату яго папрасіў ляснічы Д. П. Кашэвіч.

На падставе артыкула 32 «Палажэння аб паляванні» прадуцыя незаконнага палявання павінна быць канфіскавана ў даход дзяржавы. У цэлым ляснічы Кашэвіч павінен пакрыць урон паляўнічаму фонду на суму 3.875 рублёў.

Такім чынам, у дзеяннях Кашэвіча Дзмітрыя Пятровіча ўгледжваюцца прыкметы злачынства, прадугледжаныя артыкулам 163 частка II КК БССР (незаконнае паляванне).

Акрамя таго, у гаражы Кашэвіча Д. П. знойдзена 38 літраў самагону (57 працэнтаў утрымання алкаголю), што вядзе да крымінальнай адказнасці па

артыкуле 155 частка I КК БССР. Кашэвіч з'яўляецца дэпутатам Скрыгалаўскага сельскага Савета. Згодна з артыкулам 34 Закона аб статусе дэпутатаў, ён не можа быць прыцягнуты да крымінальнай адказнасці на тэрыторыі Савета без згоды выканкома Савета. Таму перад выканкомом Скрыгалаўскага сельскага Савета было пастаўлена пытанне аб годзе на прыцягненне Кашэвіча да крымінальнай адказнасці. 20 студзеня 1982 года рашэннем № 3 сельскі Савет такой згоды не даў.
На падставе вышэйсказанага, кіруючыся артыкулам 34 Закона аб статусе дэпутатаў, ва ўзбуджэнні крымінальнай справы супраць Кашэвіча Д. П. адмовіць. Матэрыял праверкі накіраваць пракурору Мазыр-

крыміналу ў дзеяннях Кашэвіча няма.
— Калі ва ўсім разабрацца і не паддавацца націску з боку таго-сяго, — сказаў мне начальнік АБРСУ Мазырскага ГАУС маёр Уладзімір Іванавіч Дзмітрыеў, — дык Кашэвіча трэба судзіць.

Вось паміж гэтымі дзвюма, заўважым, процілеглымі думкамі, выказанымі работнікамі, якія працуюць пад адным дахам гарадскога аддзела ўнутраных спраў, паміж, так скажаць, мясцовымі Сцылай і Харыбдай мне і давялося быць у

браканьерства і самагонаварэння з боку ляснічага Кашэвіча Дзмітрыя Пятровіча.

Анатоль Канстанцінавіч ГЕРАСІМАЎ:

— Прайдзісвет, але мае шмат заступнікаў, і, як кажуць, голымі рукамі яго не возьмеш. Вунь пачаў пісаць ужо ва ўсё канцы...

Дзмітрый Міхайлавіч ЗЮЗЬКОЎ:

— Вядома, яго трэба было б прыцягнуць да крымінальнай адказнасці, ды дазволу на гэта не даў сельсавет, дэпутатам якога ён быў. Але ў любым вы-

Я пацікавіўся ў Грыневіча, як ён успрымаў гэтую беспардонную хлусню, і пачуў у адказ, што спакойна.

— Сэрцам адчуваю, што заўзяты браканьер гэты Кашэвіч, — кажа Анатоль Аляксандравіч, — але што я магу зрабіць, калі няма доказаў.

— Але ж у яго знойдзены дзесяткі шкур андатраў, куніц, выдраў, здабытых без ліцэнзій, ды яшчэ ў час забароны для палявання. Нават шкура казулі, на якую наогул забаронена паляванне, — кажу я.

— А дзе доказ, што ён іх не купіў? — парыруе следчы.

— Але ж у справе ёсць экспертыза, — не здаюся я.

— Яе рабілі не спецыялісты-эксперты, а практыкі. Я магу ёй верыць і не верыць.

— Дык зрабіце паўторную, — прапаную я.

Следчы ўсміхаецца:

— Гэта той выпадак, калі рэчывыя доказы зніклі...

— Зніклі?

— Так. Усё, што ў Кашэвіча было канфіскавана, неўзабаве рэалізавалі праз дзяржаўную гандлёвую сетку, вярнуўшы яму выручаныя грошы. Шапкі, якія былі пашыты саматужным спосабам, па распараджэнні начальніка «міліцый таксама» вярнулі гаспадару. Так што я, прыняўшы справу Кашэвіча пасля таго, як абласная пракуратура апрацэставала ранейшае рашэнне па гэтым пытанні, фактычна на свае вочы нічога не пабачыў.

— Дык жа шапкі ў Кашэвіча, — сказаў я.

— Так, у яго. У час паўторнага вобыску ён мне іх паказаў — тры старыя шапкі з аблезлага футра. Кажы, што купіў іх. Адну за 130, другую за 120 і яшчэ адну за 100 рублёў. А шкуру казулі купіла жонка...

Гэтыя шапкі фігуравалі і пад час нашай гутаркі з непасрэдным начальнікам Кашэвіча дырэктарам Мазырскага лясгаса Р. Бондарам. Я спытаў у яго, між іншым, ці верыць ён, што ляснічы-паляўнічы пойдзе купляць футравыя шапкі за 350 рублёў? Мой субяседнік усміхнуўся і сказаў, што хутчэй паверыў бы, калі б Кашэвіч сказаў, што знайшоў іх на дарозе... І дадаў, падумаўшы: «Сквапнасць яго падвяла, і наогул, чалавек ён не надта сумлены. Вось і мяне хацеў уцягнуць у гэтую справу».

Я нагадаў Бондару пра станючую характарыстыку Кашэвіча, падпісаную ім асабіста.

— Але ж план ён выконваў — быў пераможцам спарбортства, ордэн «Знак Пашаны» мае, — апраўдваўся дырэктар лясгаса.

Выканаў план... У сваім нядаўнім выступленні па тэлебачанні пісьменнік Данііл Гранін, між іншым, справядліва заўважыў, што ў нас часам прыгнуць чалавешка на п'едэстал, прычэпляючы да яго высокі эпітэт «лепшы» толькі таму, што ён перавыконвае норму.

— Лешнянскае лясніцтва лічылася адным з лепшых у Мазырскаму лясгасе, — кажа мне старшыня Скрыгалаўскага сельсавета А. Жэбіт, тлумачычы гэтым рашэнне выканкома сельсавета не даваць згоды на прыцягненне Кашэвіча да крымінальнай адказнасці.

Я ні ў якім разе не хачу нейкім чынам дэзаўіраваць гэтае рашэнне выканкома. Члены яго дзейнічалі ў адпаведнасці з Законам аб статусе дэпутата. І ўсё ж такі дакумент гэты, мякка кажучы, здзіўляе. У ім прызнаны ўсе крымінальныя злачынствы Кашэвіча (браканьерства, самагонаварэнне і іншыя), і таму рашэнне адмовіць у прыцягненні яго да крымінальнай адказнасці ўспрымаецца проста як недарэчнасць.

Разам з тым нельга не пагадзіцца з Аляксандрам Фёдаравічам Жэбітам, які пры нашай

скай міжпракуратуры для прадуваўлення існа на пакрыццё ўрону паляўнічага гаспадаркі Мазырскага лясгаса ў суму 3.875 рублёў.

У. ДЗМІТРЫЕЎ,
начальнік АБРСУ
Мазырскага ГАУС,
маёр міліцыі.

«Зацвярджаю»
начальнік Мазырскага ГАУС
падпалкоўнік міліцыі
А. ГЕРАСІМАЎ,
9.02.1982 г.

«Санцыянірую»
пракурор Мазырскай
міжпракуратуры, старшы
саветнік юстыцыі
Д. ЗЮЗЬКОЎ,
15.02.1982 г.

**У ГОМЕЛЬСКИ АБКМ
КП БЕЛАРУСИ**

У Дзяржкамітэт БССР па ахове прыроды паступіў матэрыял на члена КПСС, дэпутата Скрыгалаўскага сельскага Савета ляснічага Лешнянскага лясніцтва Мазырскага раёна Кашэвіча Д. П.

Кашэвіч Д. П. выкрыты ў злосным браканьерстве, крадзяжы і самагонаварэнні.
Пастановай АБРСУ Мазырскага ГАУС ва ўзбуджэнні крымінальнай справы супраць Кашэвіча Д. П. і прыцягненні яго да крымінальнай адказнасці адмовлена.

Інфармуючы вас аб гэтым, просім даручыць кампетэнтным органам разгледзець справу Кашэвіча паўторна.

В. КАЗЛОУ,
старшыня Дзяржаўнага
камітэта БССР па ахове
прыроды.

1 красавіка 1982 г.
**СТАРШЫНІ ДЗЯРЖАЎНАГА
КАМІТЭТА БССР
ПА АХОВЕ ПРЫРОДЫ
КАЗЛОУ В. А.**

Паведамляю, што ў пракуратуры Гомельскай вобласці ў сувязі з вашым пісьмом у Гомельскі абком КПБ вылучаны матэрыялы праверкі па фактах браканьерства і крадзяжы рухавіка аўтамабіля ГАЗ-69 ляснічым Лешнянскага лясніцтва Мазырскага раёна Кашэвічам Д. П.

Прымаючы пад увагу, што ў дзеяннях Кашэвіча бачацца злачынствы, прадугледжаныя артыкуламі 163 частка II і 91 частка II КК БССР і з мэтай поўнага і аб'ектыўнага высвятлення ўсіх абставін іх здзяйснення, пракуратурай вобласці ўзбуджана крымінальная справа і для арганізацыі расследавання накіравана мазырскаму райпракурору.

П. ЛАБУС,
пракурор Гомельскай
вобласці, старшы
саветнік юстыцыі.
30 красавіка 1982 г.

Пастанова
Крымінальную справу № 24852, узбуджаную па артыкула 163 частка II і 91 КК БССР супраць Кашэвіча Д. П. спыніць з-за адсутнасці ў яго дзеяннях саставу злачынства...

А. ГРЫНЕВІЧ,
старшы следчы
Мазырскага ГАУС,
29 чэрвеня 1982 г.

— Калі ўсё разважыць і не паддавацца эмоцыям, — сказаў мне старшы следчы Мазырскага ГАУС капітан Анатоль Аляксандравіч Грыневіч, — дык

час асабіста знаёмства са справай Кашэвіча.

Адразу адзначым, што суд, толькі суд можа канчаткова сказаць апошняе слова. Але хутка будзе год з часу таго вобыску ў хаце Кашэвіча, а да суда над ім гэтак жа далёка, як і ў той лістападаўскі дзень. А мы і яшчэ далей, бо Дзмітрый Пятровіч разгарнуў контр наступ, пасылаючы скаргі ў розныя інстанцыі, і, заўважым, не без поспеху.

Дык браканьер Кашэвіч ці на яго ўзводзяць паклёп? Калі меркаваць па канстатуючай частцы цытаванай тут пастановы (а ў яе ўвайшлі факты, зафіксаваныя ў час вобыску і далейшага следства), дык браканьер, і злосны. Дык, можа, тыя факты, як кажуць, прыцягнуты за вушы? «На адзін і той жа факт можна зірнуць па-рознаму», — гне сваё А. Грыневіч. Магчыма. Да таго ж, сам Кашэвіч усюды крычыць, што начальнік АБРСУ мае да яго асабістую непрыязь. Але дакумент, складзены пасля вобыску ў Кашэвіча, падпісаны не толькі Дзмітрыевым, але і шэрагам панятых, у тым ліку і паляўнічазнаўцам Мазырскага райсавета таварыства паляўнічых і рыбаловаў М. Лашуком. Менавіта ён пасля ў тлумачальнай запісцы адзначыў, што «...знойдзеныя дзве шапкі з выдры, андатры і куніцы пашыты ў парушэнне артыкула 30 і 32 «Палажэння аб паляванні ў БССР», шкуры выдры, знойдзеныя за шафай і ў падпечку, здабыты без ліцэнзій; паляванне на казулю, шкура якой знойдзена ў час вобыску, у межах Мазырскага і суседніх раёнаў катэгарычна забаронена. Са знойдзеных 19 шкур андатры відаць, што яны здабываліся пры дапамозе пастак у недазволены для палявання на гэтага зверга тэрмін». І рэзюмэ: «Лічу, што Кашэвіч з вартульніка лясных багаццяў ператварыўся ў браканьера, стаў на шлях падману дзяржавы з мэтай лёгкай нажывы».

Ну, а якая думка на гэты конт такіх аўтарытэтных таварышаў, як начальнік Мазырскага гарадскога аддзела ўнутраных спраў падпалкоўнік міліцыі А. Герасімаў і пракурор Мазырскай міжпракуратуры старшы саветнік юстыцыі Д. Зюзькоў? Гэта ж яны змацавалі сваімі подпісамі дакумент, дзе чорным па белым напісана аб «фактах крадзяжу,

падку трымачы Кашэвіча на падзе ляснічага нельга. Я гаварыў пра гэта ў райвыканкоме, ды са мной не пагадзіліся.

Можна ўявіць сабе цікавасць, з якой я чакаў сустрэчы з усясьпешным Дзмітрыем Пятровічам Кашэвічам. Убачыў і трошкі расчараваўся. Думаў убачыць нешта такое каржакаватае, упартае, нахрапістае, а са мной вітаўся, ласліва пасміхаючыся, высокі чалавек з саладжавым тварам і ласкавымі блакітнымі вочкамі.

Я не буду пераказваць усёй нашай доўгай размовы, на працягу якой я не раз мог упэўніцца, што Дзмітрый Пятровіч не пасуе ні перад якімі выкрывальнымі фактамі. Як кажуць, тым горш для фактаў. Калі ён не можа іх абвергнуць (ёсць паказанні сведкаў), дык робіць выгляд, што не чуе пытання, або пераводзіць гаворку на нешта іншае.

— Як жа вы, — кажу, — ляснічы з вышэйшай адукацыяй, камуніст, і пайшлі на падлог, разам з работнікам нарыхтоўчай канторы склалі фіктыўны дагавор?

Абвергнуць гэты факт Кашэвіч не можа — дагавор і пісьмовы паказанні работніка нарыхтоўчай канторы падшыты ў крымінальнай справе — і ён усё спіхвае на дырэктара лясгаса, які быццам навучыў яго склаці дагавор.

Не ўтрымаюся, прывяду адно месца з допыту, які веў А. Грыневіч (нагадаю: менавіта ён закрыў справу):

Пытанне: «Ці ведалі вы правілы здабычы баброў?»

Адказ: «Не, не ведаў. Аб правілах палявання і запаўнення ліцэнзій мяне пад распіску не знаёмілі».

Пытанне: «А хіба гэтыя правілы не надрукаваны на адваротным баку ліцэнзій?»

Адказ: «Тое, што напісана на адваротным баку ліцэнзій, я ніводнага разу не чытаў. Толькі памятаю, там напісана (!), што ліцэнзію нельга перадаваць іншай асобе».

Пытанне: «Ці ведаеце вы, што ліцэнзію трэба запаўняць на месцы здабычы зверга?»

Адказ: «Не, не ведаю». (Нагадаем, што Кашэвіч быў брыгадзірам-бабраловам 4 гады запар. А колькі ліцэнзій на здабычу іншых звергаў прайшло праз яго рукі за 20 гадоў работы ляснічым, і колькі звергаў здабыў ён пад іх прыкрыццём, ведаць толькі яму. — М. З.)

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Святлане ЯЎСЕЕВАЙ — 50

Заўтра спаўняецца 50 год з дня нараджэння паэтэсы Святланы Яўсеевай. У прывітаны, якое з гэтай нагоды накіравала ёй праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі, гаворыцца:

«Дарагая Святлана Георгіеўна! Сардэчна віншуюем Вас, нашага таварыша і налегую на літаратурнай працы, з першым

«круглым» юбілеем — 50-годдзем з дня нараджэння! У Вас рана абудзілася любоў да паэтычнага слова, і гэта вызначыла Ваш выбар жыццёвай дарогі: скончышы школу, Вы паступілі на літаратур-

ны факультэт Ташкенцкага педагагічнага інстытута імя Нізамі.

Свае першыя вершы Вы надрукавалі ў 1955 годзе, калі вучыліся ў інстытуце, пасля заканчэння якога паступілі ў Літаратурны інстытут імя М. Горькага. У 1962 годзе ў Маскве выйшаў з друку Ваш першы зборнік вершаў «Жен-

щина под яблоней». У гэтым жа годзе, скончышы Літінстытут імя М. Горькага, Вы пера-

ехалі ў Мінск, дзе выдалі свае кнігі «Новолунне», «Зову!», «Евразія».

Вашы вершы вызначаюцца высокай паэтычнай культурай, своеасаблівым бачаннем свету, мяккасцю і лірызмам.

Гэтыя якасці Вашага таленту спрыяюць і Вашай перакладчыцкай працы.

Пераклады сучаснай і класічнай беларускай паэзіі, зробленыя Вамі, даносяць да рускага чытача своеасаблівае творчай манеры кожнага паэта, творы якога Вы перакладаеце.

Віншуючы Вас з 50-годдзем, жадаем Вам, дарагая Святлана Георгіеўна, добрага здароўя, шчасця і новых творчых поспехаў!

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтых віншаванняў.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

сустрэчы ўпінкуў мяне: «Нас папракаюць, што мы не далі згоды, але ж на гэтае скліканне Кашэвіча дэпутатам сельсавета не выбралі. А ён усё роўна на свабодзе, і на сваёй пасадзе». Ён мае рацыю, старшыня сельсавета...

У крмінальнай справе Кашэвіча сабрана нямала інструкцый і загадаў, выддзеных Міністэрствам лясной гаспадаркі, як арганізоўваць баброў і іншы звырыны промысел. Ды ўсе яны ад пачатку да канца парушаліся самімі падраздзяленнямі таго ж міністэрства. Напрыклад, загадам міністра ад 1 верасня 1981 года прапануецца брыгадзірам перад пачаткам прамысловага сезона правесці ўлік рачных баброў. Інакш брыгада да адлову не дапускаецца. Ніхто ні ў лясгасе, ні ў абласным упраўленні не падумаў правяршыць, ці правёў Кашэвіч гэтую работу.

— Лясгас не ведаў, дзе, з кім і як Кашэвіч будзе лавіць баброў,— прызнаецца цяпер дырэктар Р. Бондар.— Ён дзейнічаў праз нашу галаву. Я наогул лічу, што службовая асоба, у дадзеным выпадку ляснічы, не можа быць адначасова і брыгадзірам бабраў. Хто каго тады будзе кантраляваць? Сам сябе?

...Вядома, што колькі б бабёр ні знаходзіўся ў вадзе, футра ў яго заўсёды сухое. Як ні дзіўна, сухім з вадзі, здаецца, выйшаў і Кашэвіч. Скажам прама: следчыя органы аказаліся не на ўзроўні. Не кажучы ўжо пра суд, ніхто нават не думае спagnaць з яго кошт нанесеных паляўнічаму фонду рэспублікі страт, хаця ёсць на гэта пастанова абласной інспекцыі аховы прыроды, пастанова аддзела АБРСУ.

Ну, а як зреагавалі на ўсю гэтую гісторыю людзі, пад прыкрыццём якіх Кашэвіч цвёрдай рукой «браў бабра», правага і левага? Чытачу ўсё будзе ясна, калі ён прачытае наступны дакумент.

«Гав. Кашэвіч. Упраўленне лясной гаспадаркі Гомельскага аблвыканкома паведамляе, што пастановай ад 21 снежня 1981 года вы пазбаўлены права палявання на рачных баброў (удзелу ў адлове) тэрмінам на 2 гады. Пазбаўленне права палявання на рачных баброў не з'яўляецца падставай для пазбаўлення вас паляўнічага білета, бо права палявання на ўсе астатнія віды паляўнічай фауны вы не пазбаўлены. Начальнік упраўлення лясной гаспадаркі Гомельскага аблвыканкома К. Пятруша».

Так што сцеражыся, звер! Кашэвіч ідзе!

Р. С.
Артыкул гэты быў ужо напісаны, калі я вырашыў пазнаць начальніка аддзела паляўнічых гаспадарак і запаведнікаў Міністэрства лясной гаспадаркі Э. Банаду, бо ведаў, што ён таксама займаўся справай Кашэвіча, выязджаў у Мазыр. — Такім, як Кашэвіч, не месца ў нашых радах,— сказаў Эдуард Баляслававіч.— Загадам начальніка Гомельскага абласнога упраўлення з пасады ён зняты.

Я пацікавіўся, калі? Э. Банад адказаў, што яшчэ два месяцы назад і што копія загаду лажыць у яго на стала. Я сказаў яму, што толькі нядаўна вярнуўся з Мазыра і што Кашэвіч па-ранейшаму працуе ляснічым, па-ранейшаму займае казёны дом з хлявом, гаражом, хоць ёсць у яго свой дом, які пустуе.

— Дык няўжо загад фіктыўны? — спытаў Эдуард Баляслававіч.

— Не ведаю,— сказаў я. Ды не стрымася, пазваніў у Мазырскі лясгас. Мне паведамілі: так, Кашэвіч Дзмітрый Пятровіч па-ранейшаму працуе ляснічым. Вось як!

М. ЗАМСКІ.

Чым далей адносіць нас час ад авенных славай гістарычных падзей, звязаных з перыядам станаўлення маладой Савецкай дзяржавы, тым выразней бачым мы ўсю веліч і значнасць іх для дня сённяшняга, тым вастрэйшая да іх наша цікавасць.

Аб гэтым думаў я, перагортваючы кранутыя часам старонкі двух параўнальна невялікіх

нотных зборнікаў, каштоўнасць якіх для нашай культуры не мала. Яны — равеснікі нашай краіны (першы выддзены ў 1921 годзе, другі — у 1922) і даўно ўжо сталі бібліяграфічнай рэдкасцю.

Гаворка ідзе пра зборнікі беларускіх народных песень, складзеныя таленавітым харавым дырыжорам, фалькларыстам і кампазітарам, выдатным музычным дзеячам, які стаяў ля вытокаў беларускай савецкай музыкі і музычнага тэатра, У. Тэраўскім.

Нарадзіўся У. Тэраўскі ў мястэчку Раманава, што на Случчыне, у 1871 годзе. Музыкальная здольнасць будучага хормайстра выявілася рана і развівалася пад уплывам беларускага фальклору: старадзуннай міфалогіі, казак, народнай музыкі. Народнай песні ён прысвяціў усё сваё жыццё.

У той час, калі У. Тэраўскі працаваў настаўнікам спеваў у народных школах Мінска, ён шмат намаганняў аддаваў справе музыка-эстэтычнага выхавання маладога пакалення, бо разумее, што менавіта тут закладваюцца асновы аматарскіх і прафесійных хораў. Удзельнік хору Тэраўскага К. Пуруўскі, які займаўся пад кіраўніцтвам Уладзіміра Васільевіча яшчэ ў школе, пісаў, што яго педагог умеў знаходзіць таленавітую моладзь. Праца Тэраўскага ў школьных хорах дазволіла яму ў 1914 годзе арганізаваць першы ў Мінску хор беларускай народнай песні, куды ўвайшлі многія з яго былых вучняў. Гэты харавы калектыў адыграў вялікую, калі не выдатную, ролю ў прапагандзе беларускай народнай песні.

Кастрычніцкую рэвалюцыю У. Тэраўскі сустрэў з вялікім натхненнем. Яна дала яму магчымасць шырэй і ярчэй разгарнуць сваё дараванне музыкі

і грамадскага дзеяча. Яго хор, які к таму часу здолеў набыць вялікую папулярнасць, папоўніўся новымі ўдзельнікамі, якіх к канцу 1917 года было ўжо каля пяцідзiesiąці, і стаў афіцыйна называцца «Беларускім народным хорам».

Уся дзейнасць У. Тэраўскага і яго калектыву ў дваццатыя гады самым цесным чынам звязана з работай Першага Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра. Пачатак гэтай плённай сумеснай працы быў пакладзены яшчэ ў 1917 годзе. У той час, у вялікім

адзнакі сучаснага кампазітарскага мастацтва».

Збор і прапаганда сапраўдных жамчужын беларускай народнай песеннай творчасці паранейшаму з'яўляліся галоўным у рабоце У. Тэраўскага: Нароўні з іншымі наступнымі ён актыўна працаваў у фальклорных экспедыцыях, займаўся гарманізацыяй народных песень, рыхтаваў да выдання зборнікі народных песень. Хор Тэраўскага часта выступаў у канцэртах-мітынгх на плошчах Мінска, у канцэртах для дзяцей, якія навучаліся

ЖЫЦЦЁ, АДРАДЖЕНАЕ ПЕСНІ

драўляным будынку, які ўвайшоў у гісторыю нашай культуры як «Беларуская хатка», на рэпетыцыі народнага хору і тэатральнай трупы збіраліся энтузіясты маладога беларускага мастацтва — члены «Першага таварыства беларускай драмы і камедыі». Менавіта тут былі закладзены асновы багатых рэалістычных традыцый беларускага музычнага і тэатральнага мастацтва, якія атрымалі сваё развіццё ў далейшыя гады. І калі ў 1920 годзе «Першае таварыства» было пераўтворана ў БДТ-1, хор Тэраўскага, як неаддзельная частка, увайшоў у яго склад. З гэтага часу пачалася цесная творчая садружнасць кампазітара з вядучымі артыстамі тэатра Барысам Платонавым, Яўгенам Раманавічам, з беларускімі драматургамі Уладзіславам Галубком, Міхасём Чаротам, з пастаноўшчыкам Еўсцігнем Міровічам. У такіх спектаклях, як «Бязвінная кроў» і «Панскі гайдук» У. Галубка, «На Купалле» М. Чарота, «Каваль-ваёвода», «Кастусь Каліноўскі», «Машэка» Е. Міровіча музыка, напісаная У. Тэраўскім, займала адно з вядучых месцаў. Нездарма, відаць, Змітрок Бядуля, якога вельмі цікавілі праблемы нацыянальнага сцэнічнага мастацтва, адзначаў выразнасць і маляўнічасць, з якой музыка У. Тэраўскага «перадае ўвесь наш міфічны купальскі культ», што паспех музыкай драмы М. Чарота «На Купалле» вызначыла «сакавіта лірыка народных абрадаў, народных мелодый». А паэт Я. Журба ў рэцэнзіі на прэ'меру гэтага спектакля адзначаў, што музыка да песень, створаная Уладзімірам Васільевічам, «безумоўна кладзе цвёрды грунт сапраўднай беларускай оперы ў навішым духу, бо ў гэтай музыцы адбіліся

у беларускіх школах, на карысць прафсаюзаў у клубе імя К. Маркса, у Доме асветы Чырвонай Арміі, у Маскве, дзе ён прыняў удзел у культурнай праграме Першай усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі. Канцэрты хору перад працоўнымі сталіцай прайшлі ў Крамлі, на Прохараўскай мануфактуры, на Чырвонай Прэсні ў рабочих клубах і раённых тэатрах Масквы.

Эстэтычныя погляды У. Тэраўскага фарміраваліся пад непасрэдным уплывам беларускай літаратуры. Асаблівую ролю ў гэтым адыграла цесная сувязь кампазітара з Я. Купалам. Ён з'яўляўся сілай адгукаецца на заклік Я. Купалы дапамагчы беларускаму народу займець сваё права «людзьмі звацца». У прадмове да зборніка «Беларускі лірнік» Тэраўскі пісаў: «Хоць народныя спевы па складзе сваім і бываюць цяжкія, але, услухаўшыся ў іх, шмат хто убачыць характэрныя мелодыі, унясе іх з сабой у жыццё і, можа быць, не раз дзякуючы ім знойдзе духоўны спакой».

З Янкам Купалам ва Уладзіміра Васільевіча склалася вялікая творчая дружба. Знаёмства іх адбылося недзе ў 1913 годзе. Пра гэта сведчыць зборнік вершаў паэта «Шляхам жыцця», які разам з іншымі беларускімі кнігамі бачылі ў бібліятэцы Тэраўскага ўдзельнікі яго хору. Па сведчанні сябра і вучня Тэраўскага К. Пуруўскага, гэты зборнік меў аўтограф паэта, які быў пазначаны 1914 годам. Я. Купала быў частым госцем у «Беларускай хатцы», дзе ён прысутнічаў на рэпетыцыях хору. Тут і быў пакладзены пачатак іх сумеснай працы.

Мяккі лірызм і рэвалюцыйны запал вершаў паэта былі сугучны пачуццям Тэраўскага. Гэтая духоўная роднасць знай-

шла сваё выяўленне ў створаных кампазітарам песнях на словы паэта, сярод якіх «Прышла восень», «Шумныя бярозы», «Жыў на свеце Лявон», хор русалак з паэмы «Сон на кургане», вакальная частка музыкі да песні Е. Міровіча «Машэка» і іншыя. Усе гэтыя песні, напісаныя кампазітарам у стылі народных мелодый, являюць у сабе ідэю ўслаўлення роднага краю, клічучь беларускі народ да абуджэння, да новага жыцця.

Адказная работа Тэраўскага як фалькларыста-даследчыка была адзначана важным вынікам. У 1921 годзе ў Мінску выйшаў зборнік пад назвай «Беларускі спеўнік». Выключнай асаблівасцю гэтага каштоўнага выдання з'яўляецца тое, што ўсе тэксты напісаны ў ім Я. Купалам і Ясакарам (псеўданім З. Бядуля). Значэнне гэтага зборніка вялікае. Ён істотна папоўніў рэпертуар харавых калектываў нашай рэспублікі.

У 1922 годзе выдавецтва навукова-літаратурнага аддзела Наркамасветы БССР выпусціла ў Берліне новы яго зборнік народных песень «Беларускі лірнік», які з'явіўся вынікам шматгадовай напружанай збіральніцкай і выканаўчай дзейнасці Тэраўскага. Без перабольшання можна сказаць, што па багаці, па шырокім ахопе жанраў народнай песні гэты зборнік быў унікальным выданнем.

У «Беларускі лірнік» увайшло 99 нумароў. Побач з апрацоўкамі народных песень, якім адведзена асноўнае месца, у яго ўключаны таксама рэвалюцыйныя песні і творы самога Тэраўскага. Сярод іх — «Інтэрнацыянал», перакладзены з французскай мовы Я. Купалам, «Марсельеза», «А хто там ідзе?», «Панам мы песні не спяваем» (сл. Ф. Аляхновіча), «Жыў на свеце Лявон» (сл. Я. Купала).

«Кніжка такая выйшла вельмі па часе. Усе надрукаваныя ўперад «спеўнікі» з нотамі развіліся, а затрабаванне на іх вялікае, і «Лірнік», безумоўна, хутка разыдзецца па Беларусі са сваімі смутнымі і вясёлымі песнямі», — пісаў пра зборнік Я. Купала ў № 2 «Польмя» за 1923 год. «Беларускі лірнік» У. Тэраўскага, што выйшаў даволі значным для таго часу тиражом пяць тысяч экзэмпляраў, сведчыць пра тое значэнне, якое Савецкая ўлада надавала народнай творчасці.

Зборнікі Тэраўскага адыгралі велізарную ролю ў прапагандзе беларускай народнай песні. Многія з яго нумароў увайшлі ў анталогію, складзеную Г. І. Цітовічам, да многіх песень звярталіся ў сваёй творчасці выдатныя беларускія кампазітары Я. Цікоцкі, А. Туранкоў, Н. Сакалоўскі, Р. Пукст, М. Аладаў і іншыя.

У Тэраўскі працяў вялікае жыццё, поўнае творчага гарэня, самаахварнай працы на ніве народнай песні.

У. ЗЯНЕВІЧ.

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Неблагачыныя не тыя, каго ты абганяў, не тыя, каго ты абганяеш, нават не тыя, што абганяюць цябе, а тыя, што ідуць табе насустрач (з правілаў руху).

● Прыстасоўвацца, як хамелеон? — абуралася мядуза. — Застаюся кршталёва чыстаю!

● Раз-два, раз-два... Кемлівы быў не толькі той, хто прыдумаў лічыць, але і той, хто пачаў адлічваць.

● Праблема доўгажыхароў: доўгажыхары жывуць нядоўга.

● Сусвет бязмежны. Але ці да канца?

● Рукі кароткія, — наракалі рукавы.

● Сумнявайся! Той, хто сумняваецца, выглядае больш даведчаным, чым той, хто ведае.

● Каб налега не рабіў выгляду, што думае, хоць на самой справе ні аб чым не думае, дык і я б ні аб чым не думаў і не рабіў бы выгляду, што думаю, а так я ўсё ламаю галаву, ці дадумаецца ён да гэтага.

● Колькі ў буйным дробнага? А ці вялікае буйнае, а ці малое дробнае?

● Формула ператцярогі: бойся не стрэчнага, а стрэчнага.

● З характарыстыкі: добры, шчыры і харошы, без карысці любіць грошы...

ДЗІВАК- ЧАЛАВЕК...

Андрэй ЛЕШЧАНКА

РАЗВАЖЛІВЫ

Агледзеўшы будынка сцены, Прабач разважыў

летуценна:

— Яно, як кажучы, і сусвет Не збудаваны быў, як след. Сваім развагам ён услед Здаваў няскончаны аб'ект.

ПРЫМХІ

У прымхі верыў Ціт заўзята І парушаць іх ён баяўся.

Аднак трынаццатай зарплаты

Ён браць ніколі не цураўся.

ЯК КАРМІЦЬ КАРОУ

У сувязі з пераводам дойнага статку на стойлавае ўтрыманне на ферму з'ехалася калгаснае начальства. Пытанне адно: як карміць кароў?

— Як усе людзі.
— Ранкам, у абеда і вечарам, — затарахцелі даярні.

— Не пойдзе, — хітра ўхмыльнуўся кудлаты заагэнік. — Нас абскакалі суседзі: яны перайшлі на двухразавае.

— Тады давайце пярэйдзем на аднаразавае, — сур'ёзна ўстаў і фуражыр.

— ???

— Кароў трэба карміць адзін раз — з ранку і да вечара. Тады мы абгонім не толькі суседзяў.

Мікалай ПАЛАТАЙ

3 ЦЫКЛА «МОЙ ЗАПАРК»

Аўтографы Льва — на чужых спінах.

● Безгалосы Птах з рашаючым голасам.

● Вечная праблема працаўладкавання Брыдлага Качаняці.

● — Вова! — назваў сябе Воўк.

● Воран і па-сяброўску накарнае.

● Гусак, а ў лебядзіныя важані рвецца.

● Жалезная логіка мясніка: «З тапаром не прападзеш!»

● — За сталом ніхто не лішні! — аблізаўся Леў.

● Ці многа Мурашу трэба, а ўсё цягне і цягне...

● Пэ з крыніцы адзін, а другі капаты мые.

БРАКУЕ ДРОБЯЗІ

На апошнім праносе, яні дабіваў змакрэлы дзяцюк, згрудзілася ўся грамада насцоў.

— Касё ў цябе моцнае!

— Арэх ды пад лакам...

— Ручка мудрагелістая.

— Банька на шрубце...

— Каса — лыка, — жаліўся хлопец, выцраючы хусцінкі змакрэлу патыліцу. — Ёй толькі бабоўнік насіць.

— Гэтай снасці заганя не дасі, — правяраючы насу на ногаць, заклочыў дзед Астап, які быў першым насцом і настаўнікам маладых.

— Аднаго тут бракуе...

— Касца, — падказаў нехта ззаду.

— Пад полудзень будзе і касец, — палляў дзед хлапца па плячы. — Станавісь поруч.

Запісаў П. БАНДАРЧУК.

Мал. П. КОЗІЧА.

АБЯЦАННЕ

У дзверы пазванілі...

«Каму гэта не спіцца ў такі час?» — падумаў Міхейка і нехаця падняўся.

У кватэру ўваліўся сусед Міхейкі па лесвічнай пляцоўцы Сычыкаў. Бадзёры і ў добрым настроі.

— Ты яшчэ не сабраўся? — здзіўлена запытаў ён, глядзячы на заспаны твар суседа.

— Куды? — прахрыпеў Міхейка.

— Як куды, мы ж учора дамаўляліся, хіба не памятаеш?

Тут Міхейка з цяжкасцю, але ўспомніў, што учора быў дзень нараджэння Піснубова з першага паверха. Там быў і Сычыкаў. На вечары было шмат тостаў і пажаданняў юбіляру... Але вось што ён абяцаў Сычыкаву, гэтага Міхейка ўспомніць не змог, як ні стараўся.

«Трэба спытаць, — падумаў Міхейка. — Але ж няёмка, падумае, што я пустабрэх, ды яшчэ, чаго добрага, Піснубову расказаць, а таму абы зачэпна, так на смех падыеме, свет не мілы стане... Прыйдзецца збірацца».

І праз некалькі хвілін

яны шпарка крочылі ранішнім горадам.

«Але што ўсё ж я абяцаў гэтаму Сычыкаву, куды ён так спяшаецца? — хваляваўся Міхейка, ледзь паспяваючы за суседам. — Знаёмых прадацоў у мяне няма, у замежныя камандзіроўкі мяне не накіроўваюць, мае сябры нічога не калекцыяніруюць... Вось хіба толькі цешча».

Цешча да пенсіі працавала загадчыцай кнігарні.

«Мабыць, падпіску абяцаў, — падумаў Міхейка. І амаль супакоіўся. — Але чаму з ранку цягнемся? Старая, мабыць, яшчэ спіць. Вось дык уліп у гісторыю...»

Заняты такімі думкамі, Міхейка не заўважыў, як яны зноў апынуліся ля свайго пад'езда.

— Бачу, Міхейка, ты сваё слова цвёрда трымаеш, — сказаў Сычыкаў, паціскаючы Міхейкаву руку. — Значыць, як дамовіліся... Яшчэ тыдзень ходзім, а затым паступова пераходзім на бег трушчом. Добра?

— Добра, — з палёгкай уздыхнуў Міхейка. — Трушчом дын трушчом. Камуць, дапамагае ад усялякіх хва-роб.

Л. ДОСАУ.

З НАРОДНАГА ГУМАРУ

3 6 па 12 верасня
9 верасня, 19.30

КАНЦЭРТ СВЯРДЛОУСКАГА
ДЗЯРЖАўНАГА СІМФАНІчнаГА
АРКЕСТРА

У праграме — творы французскіх
кампазітараў Сен-Санса і Мійё.

9 верасня, 20.20

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ,
СКУЛЬПТУРЫ»

Вы пазнаёміцеся з калекцыяй карцін
беларускага савецкага мастацтва.
Відучая — кандыдат мастацтвазнаўства
В. Каваленка.

11 верасня, 13.10

«РОЗДУМ»

Пра карціну Я. Зайцава «Чапаеў»
гаворыць мастацтвазнавец У. Бойна.

11 верасня, 17.15

«ПЕСНЯРЫ ЗЯМЛІ РОДНАЙ»

Расказ аб экспазіцыі рэспубліканскай
мастацкай выстаўкі, прысвечанай
100-годдзю з дня нараджэння Янкі
Купалы і Януба Коласа, вядуць ма-
стакі А. Марачкін і У. Крукоўскі.

11 верасня, 20.15

«БЕЛАРУСКІЯ КАРЦІНкі»

Музычная праграма з удзелам на-
лектываў мастацкай самадзейнасці
Гомельскай вобласці.

11 верасня, 22.40

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ
АДЗІНАЦАЦІ»

Вас чакае сустрэча з малдаўскім
кампазітарам Яўгенам Дога. Песні
выконваюць А. Лазарук, М. Івануш,
Ш. Пятракі.

11 верасня, 18.00

«ЭКРАН: ПРАБЛЕМЫ, ГЕРОІ»

Вы сустрэнецеся са стваральнікамі
новага мастацкага фільма кінастудыі
імя Дзюжэнкі «Яраслаў Мудры».

11 верасня, 20.15

«МУЗЫЧНАЯ ПРАГУЛКА»

Эстрадная праграма з удзелам па-
пулярных малдаўскіх артыстаў.

У. МАРУК. Зоркі ў кронах. Вершы.
Серыя «Першая кніжка паэта». Мн.,
«Мастацкая літаратура», 1982.—15 к.

У. ПАУЛАУ. Сляза на вейцы. Вер-
шы. Мн., «Мастацкая літаратура»,
1982.—45 к.

А. ЧАРНЫШЭВІЧ. Засценан Мали-
наўка. Раман-хроніка. Мн., «Маста-
цкая літаратура», 1982.—2 р. 10 к.

М. ШЫМАНСКІ. Людзі, людзі —
зямныя зоркі. Нарысы. Мн., «Юнац-
тва», 1982.—45 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 15422. М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Заха-
рава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намес-
ніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака са-
кратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65,
аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела
крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэ-
атра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага
мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65,
аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага
афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04,
фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85,
бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўданаўныя,
нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, ін-
тэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак,
вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў.
Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машы-
цы ў двух экзэмплярах.
Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Ефрасінья
БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намес-
нік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ,
Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар
КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір МЯФЕД,
Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс
САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.